

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา
อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

PARTICIPATION OF BUDDHIST MONKS TOWARD BUDDHIST
ACTIVITIES IN BANGLEN DISTRICT, NAKORNPATTHOM PROVINCE

พระครูโสภณสาโรภาส (อภิวัฒน์ จิตสาโร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

**PARTICIPATION OF BUDDHIST MONKS TOWARD BUDDHIST
ACTIVITIES IN BANGLEN DISTRICT, NAKORNPATTHOM PROVINCE**

PHRAKHRUSOPONSAROPAS (APIWAT THITASÂRO)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2011**

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา
อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

พระครูโสภณสาโรภาส (อภิวัฒน์ จิตสาโร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

.....

(พระสุธีธรรมมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ประธานกรรมการ

(พระครูปริมาณุรักษ์, รศ.ดร.)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี)

.....กรรมการ

(ผศ.ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม)

.....กรรมการ

(พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ.)

.....กรรมการ

(ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ. กรรมการ

ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์	:	การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทาง พระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
ผู้วิจัย	:	พระครูโสภณสาโรภาส (อภิวัฒน์ จิตสารโ)
ปริญญา	:	พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	:	ผศ.ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม พธ.บ., M.Ed., M. Phil., Ph.D.
	:	พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ. ป.ธ.๗, พธ.บ., ศศ.ม., รป.ม. (การจัดการความขัดแย้ง)
	:	ผศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม พธ.บ., M.A., Ph D. (Pol. Sc.)
วันที่สำเร็จการศึกษา	:	๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม (๒) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

การวิจัยดำเนินการโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำนวน ๒๔๐ รูป โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) สำหรับตัวแปรที่มี ๒ ค่า และทดสอบค่าเอฟ (F-test) หรือความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) สำหรับตัวแปรที่มี ๓ ค่าขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างหลายคู่ โดยวิธีหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. พระสงฆ์มีความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้งด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตัวแปรพบว่า สมมติฐานที่ ๑ มีผลทำให้ความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์ ที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงเป็นการยอมรับสมมติฐานการวิจัย แต่ตัวแปรทางด้านอื่นๆไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๓. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่าให้ข้อคิดเห็นการช่วยเหลือสร้างพัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้าชุมชน ประสานความร่วมมือกับผู้นำชุมชน จัดหาโคเวตา ตลาดรับซื้อข้าวปลอดสารพิษและสร้างต้นแบบการทำนาข้าวปลอดสารพิษที่ได้ผลดี เป็นแบบอย่างและเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนได้ด้วย ร่วมกับหน่วยงานราชการอื่นจัดกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ทุกเพศ วัย เช่น กิจกรรมวันพ่อ กิจกรรมวันผู้สูงอายุ และสำรวจความจำเป็นและความต้องการของโรงเรียน จัดลำดับความต้องการ วางแผนการให้งบประมาณให้เกิดความคุ้มค่า

Thesis Title : Participation of Buddhist monks toward Buddhist activities in Banglen District, Nakornpathom Province

Researcher : Phrakhrusoponsaropas (Apiwat Thitasâro)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Assistant Professor Dr. Chartchai Pitaktanakom B.A., M.Ed., M.Phil., Ph.D.

: Phramaha Boonlert Indhapanno, Assistant Professor Pali VII, B.A., M.A., M.P.A.

: Assistant Professor Dr. Surapon Suyaprom B.A., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)

Date of Graduation : 15 February 2012

ABSTRACT

The objectives of this research “Participation of Buddhist Monks toward Buddhist Activities in Banglen District, Nakornpathom Province” are : (1) to study Participation of Buddhist Monks toward Buddhist Activities in Banglen District, Nakornpathom Province ; (2) to compare Participation of Buddhist Monks toward Buddhist Activities in Banglen District, Nakornpathom Province ; and (3) to study problems, obstacles and suggestions relating to Participation of Buddhist monks toward Buddhist activities in Banglen District, Nakornpathom Province.

This study is qualitative research, the data from the sample of the monk in the are of Banglen District, Nakhonpathom, 240 in number. Research instruments were questionnaires, analyzed the data with frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D), hypothesis tested with t-test for two-valued variables and F-test or One-Way ANOVA for more than 3 valued variables. In case of differentiation was found, it was compared by LSD.

The results of the research are as follow ;

1. The overall opinions of monk in the Buddhist activities, Nakhonpathom are found at the high level ($\bar{X} = 3.93$). In other aspects of administration, ecclesiastical education, educational welfares, Buddhist propagation, Buddhist – buildings and constructions, and public welfare are also found at the high level.

2. With regard to the results of comparison of participation of Buddhist monks toward Buddhist activities in Banglen District, Nakhonpathom Province was hypothesis tested by analyzing different variables, it is found that monk of rank were varied in their opinions with statistical difference at .05 level of significance, conforming to each aspect is other was not found different as contrast to the hypothesis expected.

3. Recommendations and suggestions toward the monks role in the Buddhist activities are that : the monks should take part in be welfare of the people such as buildings and constructions of roads, bridges, electric procure building taking part or participating to sanction purchase of taxmen's products such etc. At the same time, the monks should survey the of the local people and organize the activities on various occasions together the people in cooperation with the Temples and to ease but the activities as such to the full extent for the use and happiness of the public in general.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อันประกอบด้วย ผศ.ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม, พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ. และ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ที่ได้กรุณาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องจนสำเร็จลงได้ด้วยดี

ขอเจริญพรขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต และคณะกรรมการบริหารหลักสูตรทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่างๆ และได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ทั้งทำให้งานวิจัยดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

ขอขอบพระคุณ ดร.พระมหาสม กลฺยาโณ, พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปญฺโญ, ผศ.ประสิทธิ์ ทองอ่อน, อาจารย์วันชัย สุขตาม และอาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถามให้คำปรึกษาแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

อนึ่ง ขอกราบขอบพระคุณและขอบพระคุณคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ประกอบด้วย พระครูปริมาหุรักษ์ (ประสิทธิ์ ฐุรสิทฺโธ), อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี, ผศ.ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม, พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ. และ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ที่ได้ให้ข้อแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์เล่มนี้ด้วยเมตตาอนุเคราะห์เป็นอย่างมาก

ขอขอบคุณ พระครูถาวรศีลวัตร (ถาวรสีโล) เจ้าคณะอำเภอบางเลน ที่อนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี ขอขอบคุณเพื่อนๆ หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิงทุกรูปที่ได้ช่วยเหลือชี้แนะแนวทางในการดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ และที่สำคัญขออนุโมทนาขอบคุณนายประกิจ บุญมีและนางสาวสุทธาริณี ฤทัยวัฒนา ที่ได้ช่วยเหลือในการหาข้อมูลทำวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันจะพึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอญบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแก่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ พี่ๆน้องๆ รวมทั้งคณะญาติโยมชาววัดสว่างอารมณ์และผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด ผู้ให้กำลังใจ ผู้ให้กำลังใจสนับสนุนและผู้ถวายข้าวทุกทัพพี ตลอดเวลาที่ดำรงเพศสมณะมาจน ณ ปัจจุบัน

พระครูโสภณสาโรภาส (อภิวัฒน์ จิตสาโร)

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ สมมติฐานของการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และพระสังฆาธิการ	๒๐
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับภารกิจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์	๔๑
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมพระพุทธศาสนา	๔๘
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๐
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๕๕
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๕๕
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์	๖๒
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๓
๔.๒ ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมใน ทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	๖๖
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมใน ทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	๗๓
๔.๔ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ แนวทางในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	๘๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุป	๘๔
๕.๒ อภิปรายผล	๘๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๙๗
บรรณานุกรม	๙๙

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑ จำนวนและร้อยละ ของปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๔
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรม ในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม	๖๖
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรม ในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการปกครอง	๖๗
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรม ในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศาสนศึกษา	๖๘
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรม ในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๖๙
๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรม ในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	๗๐
๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรม ในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณูปการ	๗๑
๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรม ในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๗๒
๔.๙ การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามอายุ	๗๔
๔.๑๐ การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามจำนวนพรรษาที่บวช	๗๕
๔.๑๑ การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามระดับการศึกษาทางโลก	๗๖
๔.๑๒ การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามระดับการศึกษาทางธรรม	๗๗
๔.๑๓ การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม	๗๘
๔.๑๔ การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามตำแหน่งภายในวัด	๗๙

สารบัญญัตินี้ (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๕ การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามสมณศักดิ์	๘๐
๔.๑๖ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรม ในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๘๑
๔.๑๗ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรม ในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านสาธารณูปการ	๘๒
๔.๑๘ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรม ในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านสาธารณสงเคราะห์	๘๓

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

๒.๑ ภาพแสดงขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ๘ ขั้น ของอาร์นสไตน์ (Amstein)

๑๘

๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๕๗

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ที่ได้จากคำถามปลายเปิด (Open-Ended) ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง ตามแบบสอบถามที่เก็บตัวอย่างมีด้วยกันเพียง ๓ ด้านที่กลุ่มตัวอย่างเสนอมา ประกอบด้วยดังนี้

๔.๔.๑ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๖

ตารางที่ ๔.๑๖ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. การช่วยเหลือสร้าง/พัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้าชุมชน ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มศักยภาพ เนื่องจากงบประมาณส่วนใหญ่ได้นำมาใช้พัฒนาภายในวัด ช่วยเหลือด้านการศึกษา และด้านสาธารณสุข	๑. ประสานงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด เสนอแนะ ให้ข้อคิดเห็น การช่วยเหลือสร้าง/พัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้าชุมชน

๔.๔.๒ ด้านสาธารณูปการในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๗

ตารางที่ ๔.๑๗ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านสาธารณูปการ

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. การช่วยเหลือสร้าง/พัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้าชุมชน ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มศักยภาพ เนื่องจากงบประมาณส่วนใหญ่ได้นำมาใช้พัฒนาภายในวัด ช่วยเหลือด้านการศึกษา และด้านสาธารณสุข	๑. ประสานงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด เสนอแนะให้ขอคิดเห็น การช่วยเหลือสร้าง/พัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้าชุมชน

๔.๔.๓ ด้านสาธารณสงเคราะห์ในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณสงเคราะห์ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๘

ตารางที่ ๔.๑๘ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านสาธารณสงเคราะห์

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. การสนับสนุนการทำนาข้าวปลอดสารพิษมีการตอบรับจากชาวบ้านน้อย เนื่องจากชาวบ้านมีแนวคิดว่าการทำนาข้าวปลอดสารพิษให้ผลผลิตต่ำและยุ่งยาก	๑. ต้องประสานความร่วมมือกับผู้นำชุมชนจัดหาโคเวตา / ตลาตรับซื้อข้าวปลอดสารพิษและสร้างต้นแบบการทำนาข้าวปลอดสารพิษที่ได้ผลผลิตดี เป็นแบบอย่างและเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนได้ด้วย
๒. มีการส่งเสริมให้ส่วนราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่วัดในการจัดกิจกรรมต่างๆ มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แต่ส่วนราชการต่างๆ มาใช้สถานที่ของวัดในบางกิจกรรมเท่านั้น เนื่องจากสถานที่ราชการมีกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของตนเอง และมีสถานที่จัดกิจกรรมพร้อมอยู่แล้ว	๒. ร่วมกับหน่วยงานราชการอื่นจัดกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ทุกเพศ วัย เช่น กิจกรรมวันพ่อ กิจกรรมวันผู้สูงอายุ

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา
อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมากำหนด
ในกรอบการวิจัย โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และพระสังฆาธิการ
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับภารกิจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
- ๒.๔ แนวความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมพระพุทธศาสนา
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๒.๑.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมมีความหมายหลากหลายและแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของ
กิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ยิววัฒน์ วุฒิเมธี^๑ ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิด
โอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วม
รับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้า
มามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่
ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างมี
ความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับ
ของผู้อื่นและพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับความ
จริงที่ว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง^๑

^๑ยิววัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชน. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖),

พัฒน บุณยรัตพันธ์ ได้สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมจะต้องมีขึ้นโดยตลอด ตั้งแต่การร่วมวางแผนโครงการ การเสียสละกำลัง แรงงาน วัสดุ กำลังเงิน หรือทรัพยากรใดที่มีอยู่ในชนบทนั้น^๒

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

- ๑) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
- ๒) ร่วมคิดสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน
- ๓) ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อขจัดแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
- ๔) ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- ๕) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- ๖) ร่วมการลงทุนในกิจกรรมของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
- ๗) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
- ๘) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้จากบุคคลภายนอกหรือองค์กรต่าง ๆ ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ต่อไป^๓

สุจินต์ ดาววีระกุล ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อตัวประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเอง และมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ต้องมีใช่เป็นการกำหนดกรอบแนวคิดจากบุคคลภายนอก^๔

^๒ พัฒน บุณยรัตพันธ์, การสร้างพลังชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๒๕.

^๓ ไพรัตน์ เตชะรินทร์, นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภากการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๓.

^๔ สุจินต์ ดาววีระกุล, ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน, วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. (สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๗), หน้า ๑๓.

อดิน รพีพัฒน์ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ที่ทำทุกอย่างซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอก แล้วให้ประชาชนเข้ามาร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หากแต่ทุกอย่างจะต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดเองซึ่งอาจแบ่งการมีส่วนร่วมออกได้ ๕ ขั้นตอนคือ

- ๑) การมีส่วนร่วมในการค้นหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
- ๒) การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุและที่มาของปัญหา
- ๓) การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการและวางแผนในการแก้ปัญหา
- ๔) การมีส่วนร่วมในการดำเนินตามแผน
- ๕) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคและปัจจัยที่มีส่วนให้เกิดผลสำเร็จ^๕

บุษบง พุฒพรหม ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้าร่วมรับผิดชอบหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์การเพื่อให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ได้^๖

จากแนวคิดของนักวิชาการและนักบริหารหลายท่านที่ได้กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วม สามารถสรุปพอสังเขปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นโดยทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับประโยชน์จากการกระทำนั้น ซึ่งมีผลกระทบต่อตนเองและชุมชนโดยรวม

๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมตามแนวคิดแนวของ วรูม และเยทตัน ได้เสนอแนวทางในการกำหนดว่าเมื่อไรควรจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และควรจะมีส่วนร่วมมากน้อยอย่างไรในการตัดสินใจ ตัวแบบของ วรูม และเยทตัน ได้เสนอแนะว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนี้ควรจะขึ้นอยู่กับธรรมชาติของปัญหาและสถานการณ์ในการกำหนดรูปแบบและปริมาณของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น วรูม และเยทตัน ได้เสนอกฎไว้ ๒ กลุ่ม คือ

^๕ม.ร.ว.อดิน รพีพัฒน์, *ชีวิตและจุดจบของสลัมกรุงเทพมหานคร แห่งหนึ่ง*, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๕.

^๖บุษบง พุฒพรหม, *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอหนองบัว จังหวัดอุบลราชธานี*, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒.

๑) กฎกลุ่มแรกเป็นการส่งเสริมคุณภาพของการตัดสินใจ
 ๒) กฎกลุ่มที่สอง เป็นการส่งเสริมการยอมรับการตัดสินใจ
 ในการตัดสินใจนั้นมีทางเลือกอยู่ ๕ วิธี ตั้งแต่ผู้บริหารตัดสินใจเองคนเดียว
 (Unilateral) ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ (Shared) ทางเลือกในการ
 ตัดสินใจทั้ง ๕ วิธี มีดังนี้

๑) ผู้บริหารใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วตัดสินใจเองตามลำพัง
 ๒) ผู้บริหารแสวงหาข้อมูลจากผู้อื่น แล้วตัดสินใจเอง
 ๓) ผู้บริหารหารือกับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นรายคน แสวงหาความคิดและข้อเสนอแนะแล้ว
 ตัดสินใจเอง
 ๔) ผู้บริหารปรึกษากับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นกลุ่ม แสวงหาความคิดร่วมกันโดยการ
 อภิปราย

๕) ผู้บริหารร่วมคิดกับกลุ่มเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาแล้วให้กลุ่มตัดสินใจ
 ดังนั้น การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะต้องคำนึงถึงความรู้สึก
 ค่านิยม จารีต ประเพณี และเหตุผลที่ติดตัวมาตั้งแต่เดิมว่าสามารถเอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วม
 ในการจัดการศึกษาของชุมชนได้ขนาดไหน ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงปัจจัยทางสังคม
 วัฒนธรรม เศรษฐกิจของบุคคลอีกด้วย การมีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องของสัมพันธภาพของบุคคล
 ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ในชุมชนเป็นประโยชน์อย่างยิ่งด้วยกันหันมาร่วมมือร่วมใจในการเข้ามามี
 การศึกษาเพื่อบุตรหลานของตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งการที่แต่ละคนมีพฤติกรรมต้องการมีส่วนร่วมใน
 การจัดการศึกษามากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล^๗

บุญตั้ง อุณหแก้ว ได้สรุปการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ เดวิด (David. ๑๙๗๖) ไว้
 ดังนี้

๑) จะต้องมีเวลาเพียงพอเพื่อสร้างเงื่อนไขเพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วม
 ๒) การมีส่วนร่วมจะต้องไม่ฝืนค่านิยมเศรษฐกิจของมวลสมาชิก ผู้ร่วมงานไม่อาจ
 ใช้เวลาทั้งหมดในการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมทุกเรื่องได้
 ๓) หัวข้อของการมีส่วนร่วมจะต้องสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในองค์กรหรือบางหัวข้อ
 ที่มวลสมาชิกมีความสนใจร่วมกันหรืองานที่มีความยุ่งยากในการปฏิบัติ

^๗เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหาร
 การศึกษา, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๗). หน้า ๑๘๓-๑๘๔.

๔) ผู้มีส่วนร่วมจะต้องมีความรู้ ขยันหมั่นเพียรและมีความรู้ในเรื่องของการมีส่วนร่วม^๕

ชินรัตน์ สมสืบ ได้กล่าวถึงทฤษฎีของเฮอริเบอร์ก (Herzberg) เรื่องการกระทำทางสังคมเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์โดยการตอบคำถามที่ว่า “ทำไมบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจึงพฤติกรรมหรือปฏิบัติเช่นนั้น” โดยสรุปปัจจัย ๒ ประการ ที่สัมพันธ์กับความพึงพอใจของบุคคล คือ

๑) ปัจจัยจูงใจ (motivation factor) หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำงานโดยตรงและเป็นตัวการที่สร้างความพึงพอใจให้บุคคลในองค์การปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีดังนี้

๑.๑) ความสำเร็จในการทำงาน (achievement) คือการที่บุคคลสามารถทำงานได้เสร็จสิ้นและสำเร็จ มีความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ รู้จักป้องกันปัญหาต่าง ๆ รู้จักป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น เกิดความรู้สึกพึงพอใจในผลงานสำเร็จ

๑.๒) การได้รับความยอมรับนับถือ (recognition) คือ การได้รับการยอมรับนับถือจากผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานและผู้อื่น การยอมรับนี้จะอยู่ในรูปของการยกย่องชมเชย การให้กำลังใจหรือการแสดงออกอื่นใดที่สื่อให้เห็นถึงยอมรับความสามารถเมื่อทำงานสำเร็จ

๑.๓) ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ (the work itself) เป็นงานที่น่าสนใจต้องอาศัยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หรืองานที่ท้าทายตั้งแต่ต้นจนจบคนเดียว

๑.๔) ความรับผิดชอบ (responsibility) เป็นความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจากการได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบใหม่ ๆ และมีอำนาจในการรับผิดชอบอย่างเต็มที่

๑.๕) ความก้าวหน้า (advancement) การได้รับการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นของบุคคลในองค์การมีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมหรือได้รับการอบรม

๒) ปัจจัยค้ำจุน (maintenance factor) หมายถึง ปัจจัยที่สนับสนุนให้การทำงานของบุคคลสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๑) โอกาส (opportunity) คือ ความเชื่อของผู้กระทัที่มีต่อสถานการณ์หรือข้อกำหนดและทางออกที่มีอยู่ โอกาสที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำของบุคคลมักจะตัดสินใจเข้าร่วมในการทำทางสังคมเมื่อเขาพิจารณาแล้วเห็นว่าภายใต้สถานการณ์นั้นให้เขาเลือกกระทำได้ตั้งนั้น การที่ผู้กระทำตัดสินใจและการทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับลักษณะของโอกาสที่มีในสถานการณ์นั้น

^๕ บุญตั้ง อุณแก้ว, การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนของคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗), หน้า ๔๔.

๒.๒) ความสามารถ (ability) คือ การรับรู้ของผู้กระทำเกี่ยวกับพลังขีดความสามารถของเขาในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนสามารถบรรลุความสำเร็จได้ภายใต้สถานการณ์ที่ผู้กระทำตระหนักถึงความสามารถของเรา

๒.๓) การสนับสนุน (support) คือ การช่วยเหลือหรือการคัดค้านซึ่งผู้กระทำเชื่อว่าเขากำลังได้รับหรือคาดว่าจะได้รับจากผู้อื่นในรูปแบบต่างๆ ซึ่งตัวเองจะเป็นผู้เลือก

ดังนั้น ปัจจัยทั้งสองมีความสอดคล้องกับการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วม เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด^๓

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับสังคม เพราะเมื่อมีการมีส่วนร่วมในสังคมมากสังคมก็จะมีประสิทธิภาพในการทำงานนั้นๆ มากขึ้น

๒.๑.๓ ประเภทและรูปแบบการมีส่วนร่วม

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเภทและรูปแบบการมีส่วนร่วมได้มีนักวิชาการหลายท่าน ได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้สรุปไว้ว่าประเภทและรูปแบบการมีส่วนร่วมมีหลายลักษณะดังนี้

๑)การมีส่วนร่วมโดยดูจากกิจกรรม เช่น การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ในการติดต่อผู้อื่น ในการประท้วงการเป็นสมาชิกหัวคะแนนให้พรรคการเมือง เป็นต้น

๒)การมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากระดับการบริหาร ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ

๑)ในระดับแนวราบ เป็นการมีส่วนร่วมโดยไม่จริงจัง ๒) ระดับแนวตั้ง เป็นการมีส่วนร่วมกับผู้ที่มีอำนาจมากกว่าผลประโยชน์ และ ๓) การมีส่วนร่วมในการบริหารงานที่เกี่ยวข้องทั้งแนวตั้งและแนวนอน

๓)การมีส่วนร่วมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีอำนาจและควบคุม ซึ่งแบ่งออกเป็น ๘ กลุ่ม ดังต่อไปนี้

๓.๑) กุศโลบาย (Manipulation) เป็นเข้ามาเพียงเพื่อประชาสัมพันธ์ตนเองไม่ได้มุ่งหวังการมีส่วนร่วม

๓.๒) การรักษา (Therapy) คล้ายๆ กับกุศโลบายแต่เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันและมีพฤติกรรมตามที่ผู้ทำต้องการเท่านั้น

๓.๓) การบอกกล่าว (Informing) เป็นการที่ผู้นำให้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย

^๓ชินรัตน์ สมสืบ, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๙). หน้า ๓๐.

๓.๔) การให้คำปรึกษา (Consultation) เป็นการที่ผู้นำให้ผู้ตามคอยพิจารณาถึงข้อต่าง ๆ แต่ไม่ได้บังคับให้ผู้นำต้องทำตามการมีส่วนร่วมของผู้ตาม

๓.๕) การปลอบโยน (Placation) มีลักษณะเหมือนกับการเห็นอกเห็นใจคล้อยตามแต่นั้นไม่ได้มีการยอมรับที่ปฏิบัติตามเลย

๓.๖) การเป็นหุ้นส่วน (Partnership) หมายถึง การมีส่วนร่วมนั้นจะมีลักษณะการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมตัดสินใจมากขึ้น

๓.๗) การมอบอำนาจ (Delegate power) เป็นการที่ผู้มอบอำนาจให้ผู้ตามปฏิบัติแทน ซึ่งเป็นการเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของผู้ตามมากขึ้น

๓.๘) อำนาจและการควบคุม (Power and control) อยู่ในมือของผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทอย่างแท้จริง^{๑๑}

เจมส์ ค็อกซ์ ปีนทอง ได้วิเคราะห์รูปแบบของการมีส่วนร่วม โดยแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบ คือ

๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่มการตัดสินใจในช่วงของกิจกรรมและการตัดสินใจการดำเนินกิจกรรม

๒) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งอาจเป็นไปในรูปแบบของการเข้าร่วม โดยการให้สนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือ รวมทั้งการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ

๓) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุทางสังคมหรือโดยส่วนตัว

๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งนับว่าเป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป^{๑๒}

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ได้เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยกระบวนการ ๔ ขั้นตอน คือ

๑) การวางแผน (planning) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับ ความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการให้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและประเมินผล และประการสำคัญ คือ การตัดสินใจด้วย

๒) การดำเนินกิจกรรม (implementation) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมทางการเงินและการบริการ

^{๑๑}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, การบริหารการพัฒนาชนบท, (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๒๗๐-๒๗๑.

^{๑๒}เจมส์ ค็อกซ์ ปีนทอง, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศักดิ์โสภณ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๐.

๓) การใช้ประโยชน์ (utilization) ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำเอา กิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของของการพึงพึ่งตนเองและการควบคุม

๔) การได้รับผลประโยชน์ (obtaining benefits) ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่าย ผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้

ลักษณะ นักร้อง ได้แบ่งรูปแบบต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ พัฒนาไว้ดังนี้

- ๑) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
- ๒) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินงาน
- ๓) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากร
- ๔) การมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
- ๕) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- ๖) การมีส่วนร่วมในการคิดหาวิธีแก้ปัญหา
- ๗) การมีส่วนร่วมในการประชุม
- ๘) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
- ๙) การมีส่วนร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านว่าปัญหา
- ๑๐) การมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการหรือบริหารงาน
- ๑๑) การมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิก
- ๑๒) การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ชักชวนหรือประชาสัมพันธ์
- ๑๓) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามกิจกรรมที่วางไว้
- ๑๔) การมีส่วนร่วมในการลงทุนหรือบริจาคเงิน/ทรัพย์สิน^{๑๒}

จาร์ส นวลนิ่ม ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมเป็น ๓ รูปแบบ คือ

๑) การมีส่วนร่วมทางตรง โดยผ่านองค์การจัดตั้งของประชาชน เช่น การรวมกลุ่ม เยาวชนต่าง ๆ

๒) การมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น การรวมกลุ่ม หรือชุมชนกรรมการหมู่บ้าน

๓) การมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาส โดยผ่านทางองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่นสถาบัน หน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้

^{๑๒} ลักษณะ นักร้อง, รายงานการวิจัยการศึกษาความเห็นด้านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การศึกษาออกโรงเรียนระหว่างผู้นำชุมชนและผู้จัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนในจังหวัด นครปฐม, (นครปฐม : ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนครปฐม, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒.

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ ได้สรุปขั้นตอนรูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาไว้ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา พร้อมทั้งลำดับความสำคัญของปัญหาต่าง ๆ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง

๒) การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หาสาเหตุ ตลอดจนที่มาของปัญหา ทั้งนี้เพราะปัญหาเป็นผลเบี่ยงพลายจากเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาเบื้องต้น การค้นหาต้นตอของเหตุย่อมง่ายต่อการดำเนินการในการแก้ปัญหา

๓) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผน และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งเมื่อมีการกำหนดแนวทางในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ โดยเข้าร่วมทุกขั้นตอน ทุกกิจกรรม หรือทุกระบวนการบริหารขององค์กรและมีขั้นตอนที่ชัดเจน ซึ่งได้กำหนดไว้ว่าจะต้องเป็นการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้าน รวมไปถึงสามารถที่จะวิเคราะห์ประเมินผลได้ถึงปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เดียวกันคือ ความสำเร็จขององค์กร^{๑๓}

ชินรัตน์ สมสืบ แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทเป็น ๙ ชนิด ดังนี้

๑) บังคับร่วม (Join Else) ประชาชนเข้าร่วมในการพัฒนาชนบทเพราะการขู่เข็ญ (threats) หรือการบังคับ (coercion) จากภายนอก กลวิธีขู่เข็ญ หรือบังคับมีหลายรูปแบบและจะเกิดจากคนที่มีผลประโยชน์จากการดำเนินงานหรือจากผลของงานแต่ไม่ใช้การมีส่วนร่วมทั้งหมด เพราะไม่ทั้งหมดเพราะไม่ได้เต็มใจและไม่มีอิสระในการเลือกว่าจะร่วมหรือไม่ร่วม

๒) การมีส่วนร่วมโดยการผลักดัน (Push Cart Participation) ประชาชนจะถูกผลักดันจากอำนาจจากผู้อื่นมีส่วนร่วมได้ส่วนเสีย (interest) และผลประโยชน์ (benefit) จากโครงการอำนาจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อาจจะเป็นการพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน โดยได้รับรางวัลในรูปแบบการแต่งตั้งตำแหน่งสูงขึ้นเพื่อความสำเร็จของโครงการซึ่งผู้ที่ใช้อำนาจนี้เช่น ผู้นำชุมชน นักการเมือง หัวหน้าแผนกนักการเมือง ประชาชนก็เปรียบเสมือนรถลากที่ถูกผลักดันโดยอำนาจที่มองเห็นและมองไม่เห็น ประชาชนไม่ได้ตัดสินใจ ฉะนั้น จึงเป็นการมีส่วนร่วมเป็นเพียงในนาม (nominal)

๓) กลอุบายร่วมหรือการมีส่วนร่วมโดยมีเงื่อนงำ (Trick or Participation by Gimmickry) ประชาชนจ้างให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ไม่ได้แก้ปัญหามาของเรา การเบี่ยงเบนความสนใจไปสู่เรื่องอื่น เป็นการสร้างความสบายใจให้แก่ประชาชนเป็นการชั่วคราวจากปัญหาที่

^{๑๓}ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๓.

แท้จริงของพวกเขา การใช้กลอุบาย และเงื่อนงำนี้ ชนชั้นผู้นำผู้มีอิทธิพลสูงจะเสนอโคลงการที่เบี่ยงเบนความสนใจของคน จึงเป็นการมีส่วนร่วมนี้เป็นเพียงในนาม (nominal)

๔) การพูดข้างเดียว (Monologue) โดยนับ ของการพูดข้างเดียวนั้น การสื่อสารจะเป็นแบบเดียว (one-way) คนส่งข่าวจะป้อนข้อมูลแก่ผู้รับฝ่ายเดียว วิธีนี้ไม่ได้จัดทำกลไกสำหรับการฟังข้อมูลย้อนกลับและไม่มีเจรจาต่อรอง (negotiation) สมมุติฐานของโครงการคือให้ประชาชนรู้จักโครงการแล้วเขาจะมามีส่วนร่วมเอง โครงการเหล่านี้มักจะดำเนินการผ่านสื่อมวลชน (mass media) เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ซึ่งการมีส่วนร่วมจะมีน้อย

๕) ถามเอง- ตัดสินใจเอง (Ask-I Decide) ประชาชนจะถูกถามถึงความคิดและข้อเสนอแนะต่างๆ แต่ไม่ได้มีการยืนยันหรือรับประกันว่าความคิดของประชาชนจะได้รับการพิจารณาในการกำหนดการวางแผนและดำเนินการในโครงการ การถามความคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่างๆ ทำได้โดยการประชุม การมีสภาท้องถิ่น การสำรวจ การตรวจสอบ การสอบถาม และการไต่สวนสาธารณะ แต่ในความชัดเจนแล้วการมีส่วนร่วมชนิดนี้จะมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

๖) การนำไปสู่ความสงบ (Peace Pipe) ความคิด ความเห็น และข้อเสนอของประชาชนจะถูกร้องขอให้มีส่วนในการวางแผน และการบริหารโครงการ ประชาชนจะมีส่วนร่วมจริงๆ ในกลไกการวางแผน แต่การตัดสินใจในเรื่องของการสมเหตุสมผลและความคงอยู่ของโครงการยังเป็นสิทธิของผู้กำหนดโคลงการ การมีส่วนร่วมแบบนี้จึงมีในระดับต่ำที่เหมาะสม

๗) การจับมือกัน (Handclasp) ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงตั้งแต่การกำหนดโครงการจนดำเนินการโครงการ การตัดสินใจจะทำร่วมกันระหว่างประชาชนและผู้ออกแบบโครงการ (project designer) ปัญหาและประเด็นต่างๆ จะถูกแก้ไขโดยการเจรจาต่อรองและการเปลี่ยนความคิดอย่างเสรี มีการร่วมมืออย่างเป็นรูปแบบ (concrete) ระหว่างผู้ได้รับประโยชน์และผู้ได้รับมอบโครงการ การมีส่วนร่วมแบบนี้จะสูงกว่าระดับที่เหมาะสม

๘) เสียงของประชาชน (Vox Populi) เสียงประชาชนจะได้รับการฟังและพิจารณา ความคิด ความเห็น ข้อเสนอแนะ และความรู้สึกของประชาชนจะมีน้ำหนักในกระบวนการตัดสินใจ ประชาชนจะมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการตัดสินใจจากการกำหนด (formulation) จนถึงการประเมินผล (evaluation) โครงการถ้ามีความคิดเห็นหรือปัญหาระหว่างผู้ก่อให้เกิดโครงการและผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการที่เกิดขึ้นก็ต้องฟังเสียงประชาชนว่ามีความประสงค์อย่างไร การมีส่วนร่วมแบบนี้จะสูงมาก

๙) เสียงประชาชนคือกฎหมาย (Vox Populi Est Lex) การมีส่วนร่วมแบบนี้เป็นความต้องการของประชาชน มีความเข้มแข็งสูงสุด ประชาชนจะตัดสินใจในโครงการด้วยตนเอง

ตั้งแต่ชนิดโครงการ ทิศทางโครงการ ทรัพยากรที่ใช้ แหล่งที่มาของทรัพยากร ผู้ใช้และเวลาที่ใช้ (When) การมีส่วนร่วมแบบนี้เป็นการมีส่วนร่วมในอุดมคติ^{๑๔}

แนวความคิดของ อาร์นสไตน์ แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นบันไดการมีส่วนร่วม (participation Ladder) ๘ ขั้นตอน ดังนี้

ในขั้นที่ ๑ ของบันไดคือ ขั้นถูกจัดกระทำ และขั้นที่ ๒ คือ ขั้นบำบัดรักษา นั้นเรียกว่า การมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจ ในกรณีนี้จะกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ตัดสินใจโดยไม่มี การพูดเนื้อหา วิธีการของการตัดสินใจหรือตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ นั้น ขั้นที่ ๒ นี้สร้างขึ้นมาเพื่อที่จะทดแทนการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือควบคุมโครงการ แต่ จะช่วยให้ผู้กุมอำนาจอยู่ดำเนินการให้การศึกษา (educate) หรือการทำการรักษา (cure) ผู้ที่เข้า มามีส่วนร่วมบันไดขั้นที่ ๓ ขั้นรับฟังข่าวสาร และขั้นที่ ๔ ขั้นปรึกษานั้น ความเห็นหรือข้อคิด ของรับประกันได้ว่า ความคิดเห็นของพวกเขาจะได้รับการเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็ม เมื่อการมี ส่วนร่วมถูกจำกัดอยู่ในระดับเหล่านี้ จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงได้ ส่วนในขั้นที่ ๕ ขึ้น ปลอดภัย เป็นขั้นสูงของการมีส่วนร่วม บางส่วนที่ยอมให้คนจนให้คำแนะนำได้แต่ก็ยังคงไว้ซึ่ง สิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป

บันไดระดับสูงขึ้นไปเป็นระดับที่เรียกว่า อำนาจเป็นของประชาชน ซึ่งเพิ่มระดับของ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ประชาชนสามารถเข้าไปสู่ขั้นที่ ๖ ขึ้นเป็นหุ้นส่วนซึ่งจะทำให้เขาสามารถเข้าร่วมในการเจรจาเพื่อผลได้เสียกับผู้มีอำนาจดั้งเดิม ส่วนในขั้นที่ ๗ ขึ้นใช้ อำนาจผ่านตัวแทน และขั้นที่ ๘ ขึ้นควบคุมโดยประชาชน เป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของ ประชาชนโดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเอง

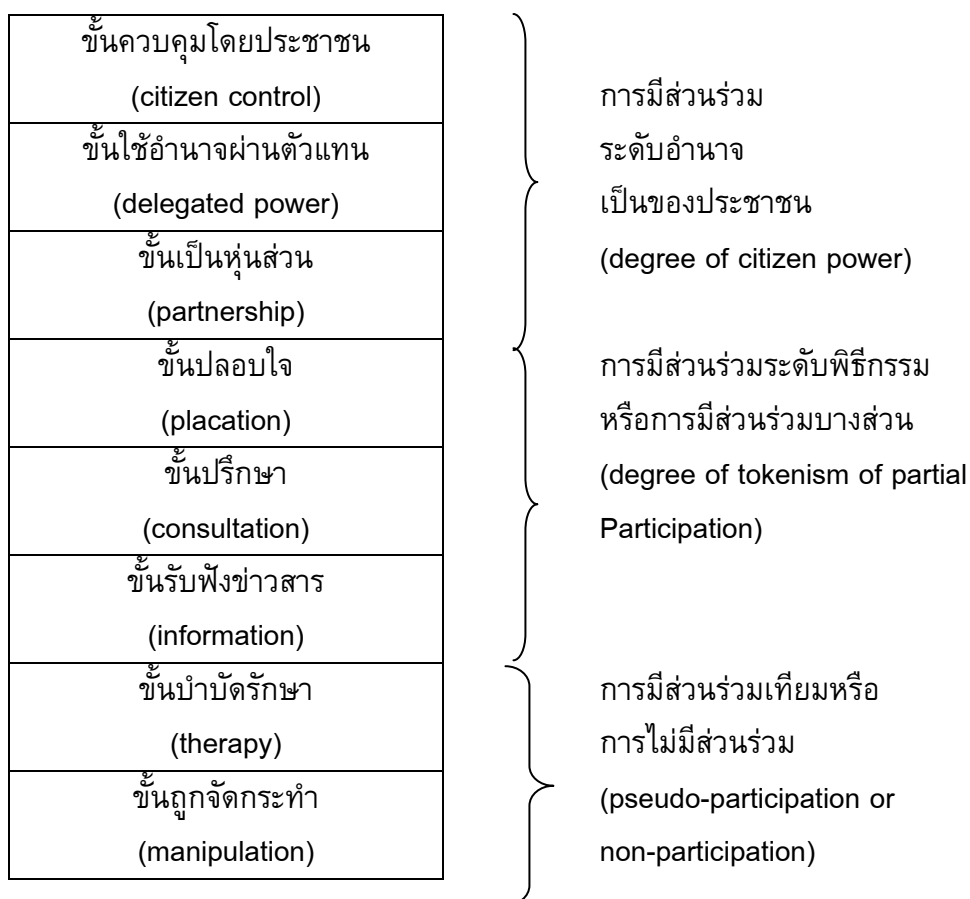
อาร์มสไตน์ (Amstein) ยังไม่ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมทั้ง ๘ ขั้น ของตนให้เป็น ๓ ขั้นใหญ่ ซึ่งเป็นการแบ่งที่ทำคู่ขนานไว้ในบันได ๘ ขั้น โดยมีเนื้อหาของการแบ่งเป็น ๓ ขั้น ใหญ่ดังสรุปได้ต่อไปนี้

ระดับที่ ๑ ระดับการมีส่วนร่วมเทียม (pseudo-participation) หรือการมีส่วนร่วมแบบ ถูกกระทำ (passive participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ผู้เข้าร่วมไม่มีอำนาจใดๆ ในการ ตัดสินใจ แต่เป็นฝ่ายกระทำตามการตัดสินใจของบุคคลอื่นเท่านั้น

ระดับที่ ๒ ระดับการมีส่วนร่วมบางส่วน (partial-participation) การมีส่วนร่วมใน ระดับนี้ผู้เข้าร่วมมีส่วนในการเสนอความคิดเห็น แต่อำนาจในการตัดสินใจจะอยู่ที่บุคคลอื่น

^{๑๔}ชินรัตน์ สมสืบ, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ๒๕๓๙), หน้า ๕๗-๖๑.

ระดับที่ ๓ ระดับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (genuine-participation) การมีส่วนร่วมระดับนี้ความคิดเห็นของบุคคลที่เข้าร่วมได้รับการฟังและยอมรับเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้เข้าร่วมนั่นเอง ดังนั้น เพื่อแสดงว่าการมีส่วนร่วม ๗ ขั้น นั้นมีความเป็นคู่ขนานกัน จึงแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ ภาพแสดงบันไดของการมีส่วนร่วม ๘ ขั้น ของ อาร์นสไตน์ (Amstein)^{๑๕}

^{๑๕}S.R., Amstein, (1969. July) "Ladder of Citizen Participation, "Journal of American Institute of Planners, pp. 216 – 224.

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ขั้นตอน

๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ประกอบด้วย ๒ ขั้นตอน คือ ริเริ่ม ตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติ

๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานความร่วมมือ

๓) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits)

๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)^{๑๖}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมจะต้องมีความสัมพันธ์กันงานจึงจะประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดีจะต้องดำเนินการตามแบบแผนเพื่อประสิทธิภาพของการทำงานด้วย

๒.๑.๔ ความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชน ถ้ามองในแง่ของการบริหารงานพัฒนาแล้วมีดังนี้

๑) จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน

๒) ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น

๓) การดำเนินโครงการจะราบรื่นได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น

๔) โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเพิ่มขึ้น

๕) จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนของประชาชนมากขึ้น และรวมถึงระบบการมีส่วนร่วม (Participative group)

การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม จะช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานดียิ่งขึ้น ประสิทธิภาพเกี่ยวกับหน่วยงานมีโครงสร้าง นโยบายการดำเนินงานและใช้วิธีการให้บรรลุถึงเป้าหมาย โดยใช้วิธีการที่ดีที่สุดในสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกกับคุณภาพของคนในหน่วยงาน การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา กิจกรรมสำคัญที่ต้องทำคือ ผลักดันให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active participation) ในการดำเนินงานพัฒนา ทั้งนี้ก็เนื่องจากหลักสำคัญที่ว่า

^{๑๖} J.M., Cohen, and N.T., Uphoff, (1980). "Participation's Place in Rural Development : Seeking Clarity through Specificity," Worle Development. 8(3), p. 223.

๑) การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น ความต้องการ และเจตคติของประชาชน

๒) ถ้าประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาและวางแผนพัฒนาแล้ว และให้ประชาชนยอมรับแผนงาน โครงการพัฒนานั้น ๆ

๓) เป็นการสร้างประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน คือ การที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง^{๑๗}

สรุปได้ว่าการให้บุคคลมีส่วนร่วมในการบริหาร จะเป็นสิ่งที่ช่วยบุคคลมีโอกาสตอบสนองสิ่งจูงใจของตนเองได้ การเปิดโอกาสให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ขององค์การย่อมทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่ามีความสำคัญต่อองค์การ การให้มีส่วนร่วมในการบริหารมิใช่จะเป็นประโยชน์สำหรับบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นประโยชน์สำหรับฝ่ายบริหารอีกด้วย การที่ผู้บริหารได้ทราบความคิดเห็นของบุคคลก็ย่อมช่วยให้สามารถปฏิบัติงานได้ถูกต้องยิ่งขึ้น และนอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการทำงานจะทำให้เกิดความรู้สึกเกี่ยวข้องผูกพันกับงานหรือองค์การ ความรู้สึกผูกพันเกี่ยวข้องที่ว่านี้ หากมีการตัดสินใจดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว จะเป็นผลให้เกิดข้อผูกมัดหรือสิ่งที่ตกลงร่วมกัน

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และพระสังฆาธิการ

๒.๒.๑ บทบาทของพระสงฆ์

พระภิกษุสงฆ์ คือ ผู้ที่ได้รับการอุปสมบทตามพระธรรมวินัย และระเบียบแบบแผนประเพณีของคณะสงฆ์ไทย ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๔ (พ.ศ.๒๕๒๖) พระภิกษุสงฆ์ไทยแบ่งตามลักษณะการบวชได้ ๒ ประเภท คือ ๑) ประเภทบวชตามประเพณี ๒) ประเภทบวชเพื่อดำรงเพศบรรพชิต เป็นศาสนาทายาทสืบทอดพระศาสนา อติตวัตและพระภิกษุผู้มีอิทธิพลและบทบาทในวิถีชีวิตของประชาชนมาก

คณะหนึ่งนิตย์ จันทบุตร ได้จำแนกบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ไว้ ๓ ประการ ดังนี้

๑) การพัฒนาคุณภาพของพลเมืองด้านคุณธรรมและจริยธรรม จำแนกเป็น (๑) การให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร (๒) การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชน (๓) บทบาทด้านการศึกษา

๒) การสงเคราะห์ประชาชนได้แก่ (๑) การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล (๒) การช่วยประกอบศาสนาพิธี (๓) การให้ที่พักอาศัย (๔) การดูโชคชะตาราศี (๕) การให้ทาง

^{๑๗}ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์, การมีส่วนร่วมของประชาชน. พัฒนาชุมชน ๒๗ (๒), ๒๕๓๑, หน้า ๒๔.

ราชการหรือส่วนร่วมใช้สถานที่วัด (๖) การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ (๗) การให้ที่พักพิงแก่ประชาชน ผู้ประสบสาธารณภัยธรรมชาติ

๓) การช่วยเหลือทางราชการ เช่น (๑) ช่วยในการอบรมชี้แจงราษฎร (๒) ช่วยกิจการบริหารตามปกติของเจ้าหน้าที่รัฐบาล (๓) สงเคราะห์ประชาชน (๔) ช่วยเหลือราชการเกี่ยวกับกิจการความมั่นคง^{๑๔}

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จำแนกบทบาทที่พระภิกษุสงฆ์พึงปฏิบัติในฐานะผู้ให้ความร่วมมือสนับสนุน ดังนี้

- ๑) เป็นผู้ผู้นำในกิจกรรมต่างๆ
- ๒) เป็นตัวเสริม เป็นผู้ให้คำปรึกษาหรือ และกระตุ้นองค์กรในหมู่บ้าน
- ๓) เป็นผู้ช่วยหน่วยงานต่างๆ ในการนิเทศติดตามความก้าวหน้าของหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่นนั้น
- ๔) เป็นผู้สนับสนุนโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชนที่จัดทำขึ้น
- ๕) เป็นปฐมนิเทศบุคคล เพื่อรวมพลังความสามัคคีของชุมชน ตลอดจนการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ^{๑๕}

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์และวัดไว้ดังนี้

๑) พระสงฆ์เป็นผู้สร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการบวชคือเพื่อเรียนรู้ ดังนั้น สงฆ์คือชุมชนแห่งการเรียนรู้ซึ่งควรจะเป็น ๓ ประการ คือ

- ๑.๑) เรียนรู้พุทธธรรมให้ลึกซึ้งที่สุดทางปริยัติและปฏิบัติ
- ๑.๒) การเรียนรู้สังคมในปัจจุบัน ให้รู้เท่าทันสังคมปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ในการสอน

๑.๓) การเรียนรู้ การติดต่อสื่อสารให้เป็นที่สนใจของผู้คน ให้จับใจผู้คน ให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือที่เรียกว่า อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ รวมทั้งความสามารถในการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

๒) การศึกษาของสงฆ์ เป็นเรื่องที่ต้องคำนึงกำหนดอยู่ในนโยบายของรัฐบาลในแผนการศึกษาชาติ มหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาวิทยาลัยทางโลกควรจะร่วมกันพัฒนาหลักสูตรสำหรับการศึกษาของพระสงฆ์

๓) การทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญของวัดคือการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้น ถ้าวัดเข้มแข็งทำให้โครงสร้างของ

^{๑๔} คະนึ่งนิตย จันทบุตร, สถานะและบทบาทของพระศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๓๒), หน้า ๕๒ – ๕๖.

^{๑๕} มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะศึกษาศาสตร์, รายงานผลการสัมมนา, “เรื่อง พระสงฆ์ : ผู้นำระดับท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชน”, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘), หน้า ๑๕๖.

ชุมชนเข้มแข็งด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากการมีศีลธรรมอันดีงามของสมาชิกในชุมชน ถ้าวัดลอยตัวออกจากโครงสร้างของสังคมในชุมชน จะทำให้ชุมชนและสังคมอ่อนแอ และส่งผลให้สถาบันอื่นๆ รวมทั้งสถาบันทางศาสนาอ่อนแอไปด้วย

๔) วัดกับการจัดการศึกษา การศึกษาในระบบจากโรงเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๓๐,๐๐๐ โรงเรียน ยังไม่สามารถผลิตคนให้มีความเข้มแข็งทางปัญญาและศีลธรรมในส่วนที่ยังขาดนี้หากวัดสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

๕) พระสงฆ์กับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เนื่องจากในโลกปัจจุบันมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในสังคมระดับต่างๆ พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่าความรุนแรงนั้นหมายถึงอะไรขอบเขตแค่ไหน มีที่ประเภท มีสาเหตุอะไรบ้าง มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไรวิธีใดได้ผล จะพัฒนาวิธีการป้องกันและการป้องกันให้ได้อย่างไร

๖) วัดกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นกระแสใหญ่ของโลก ที่มีการระดมศาสตร์ทางด้านต่าง ๆ มาเชื่อมโยง พระสงฆ์จึงควรต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิธีการแก้ไขให้ลึกซึ้งเพื่อจะได้สอนประชาชนได้ถูกต้อง และวัดควรเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน

๗) การบริหารจัดการวัด วัดเป็นทรัพยากรอันทรงค่าของประชาชนในสังคม ดังนั้น การบริหารจัดการวัดที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์แห่งพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาส คณะสงฆ์ รัฐบาลและผู้เกี่ยวข้องจะต้องให้ความร่วมมือในการจรรโลงพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมต่อไป^{๒๐}

แสง จันทร์งาม ได้กล่าวว่าพระสงฆ์จะต้องปรับปรุงตนเองเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีงาม ทำตนให้มีความหมายและความสำคัญสำหรับสังคมปัจจุบันในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑) สอนธรรม หมายถึง การเทศนาสั่งสอนคนทุกเพศทุกวัยให้เกิดศรัทธาและสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาเพื่อให้ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

๒) นำปฏิบัติ หมายถึง การรักษาพระวินัย รักษาศีลอย่างเคร่งครัดและสร้างคุณธรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในตน

๓) การพัฒนา หมายถึง การพัฒนาวัด และช่วยพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมอีกด้วย

๓.๑) การพัฒนาวัด การพัฒนาภูมิหลังอาจทำได้โดย (๑) การควบคุมอาคารและสิ่งก่อสร้างให้เป็นระเบียบ (๒) ปลุกหญ้าตามลานวัด (๓) ปลุกต้นไม้มาก ๆ (๔) ตามต้นไม้ควรมี

^{๒๐} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๗๑ - ๗๒.

แผ่นกระดาษ ป้ายเขียนพุทธภาษิต (๕) สร้างอาคารที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน (๖) ตามสนามหญ้าควรมีอนุสาวรีย์สำคัญในโลก

๓.๒) การพัฒนาหมู่บ้าน หมายถึง การนำชาวบ้านสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นของชาวบ้าน

๔) ปรีชากิจ หมายถึง ให้คำปรึกษาหารือแก่ชาวบ้าน พระสงฆ์ควรพยายามทำตนเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ และรับให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้าน เช่น ในด้านการเกษตร การสหกรณ์ การค้าขาย การปฏิบัติหน้าที่พลเมือง การสุขภาพอนามัย การศึกษาหาความรู้ การปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นต้น^{๒๐}

บทบาทของพระสงฆ์นั้น จะต้องมีการสร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นผู้ชี้หนทางทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องแก่สังคม ทำวัดให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งโดยมีระบบการบริหารจัดการวัดและระบบการปกครองพระสงฆ์ที่สนับสนุนให้เกิดปัจจัยต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

สมพร เทพสิทธา ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนดังนี้

๑) เป็นผู้นำทางจิตใจ ศรัทธาและปัญญา เนื่องจากความเจริญทางวัตถุและความรวดเร็วของข้อมูล ข่าวสาร พุทธศาสนิกชนขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาไม่มีหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่มีศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง

๒) เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนและชุมชน เพื่อยกระดับจิตใจของประชาชนด้วยหลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนาให้สามารถมีชีวิตอย่างเป็นสุขมีศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง

๓) พัฒนาจิตใจของประชาชนด้วยกระบวนการให้การศึกษอบรมและส่งเสริมประชาชน ให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี มีสมรรถภาพทางจิตที่เข้มแข็ง มีความสุขเอื้ออาทรต่อบุคคลรอบครัว สังคมและประเทศชาติ

๔) ส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนและประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในวัด ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด รวมทั้งการจัดให้วัดเป็นอุทยานการศึกษา เป็นแหล่งความรู้แก่เยาวชนและประชาชน

๕) ส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ต่อเนื่องยาวนานมาแต่โบราณกาล แต่ในปัจจุบันการไหลบ่าทางวัฒนธรรมจากต่างประเทศทำให้เกิดผลเสียต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ พระสงฆ์จึงควรปลุกจิตสำนึกแก่ประชาชนทางด้าน

^{๒๐}แสง จันทร์งาม, “พระสงฆ์ในปัจจุบัน.” วารสารเสียงธรรม ๖, (พฤศจิกายน – ธันวาคม ๒๕๒๐), หน้า ๑๒ – ๒๑.

การสร้างจิตสำนึกและจิตสำนึกในการศึกษา อบรมปฏิบัติธรรมให้เป็นผู้ตื่น ผู้รู้ และผู้เบิกบานอยู่เสมอ

๖) ให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบความทุกข์ยากและเดือนร้อน ในฐานะที่วัดเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างของสังคมชุมชน เมื่อประชาชนประสบความทุกข์ยากเดือนร้อน พระสงฆ์จึงควรให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบความทุกข์ยากเท่าที่จะสามารถทำได้ โดยการให้ธรรมะ คำปรึกษา แนะนำ และการให้กำลังใจ

๗) ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของชุมชนตามความสามารถ โดยทำเป็นขั้นตอน มีการวางแผนตามหลักอริยสัจสี่ของพระพุทธเจ้า คือ ต้องรู้ทุกข์ รู้สภาพของทุกข์ก่อนว่าจะมีอะไรบ้าง รู้สมุทัย รู้สาเหตุแห่งทุกข์ รู้นิโรธ ทางแห่งการดับทุกข์ และรู้มรรค วิธีดับทุกข์

๘) ช่วยพัฒนาชุมชนให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยเป็นแกนนำร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน พัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง คือ การพัฒนาด้านจิตใจ การพัฒนาสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจของประชาชน^{๒๒}

รัชนิกร เศรษฐ์ กล่าวถึงบทบาทที่เด่นและสำคัญของพระสงฆ์ในชนบทไทยสรุปได้ดังนี้คือ

- ๑) พระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนธรรม และส่งเสริมชาวบ้านทำบุญกุศลต่าง ๆ
- ๒) ภิกษุอาวุโสหรือสมภารวัดทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ผู้ประนีประนอมและบางครั้งทำหน้าที่เยี่ยวยารักษาผู้เจ็บป่วย
- ๓) พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้านโดยช่วยจัดความขัดแย้งของประชาชนในหมู่บ้านได้ เพราะคนส่วนมากเชื่อฟังพระผู้ทรงศีลอยู่แล้ว
- ๔) พระสงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเด็กคือที่พ่อแม่หมดความสามารถจะอบรมได้ด้วยตนเอง รวมทั้งอนุเคราะห์เด็กกำพร้า
- ๕) พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากวัด เช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐ โบกปูน ช่างปรับปรุงการเกษตร เป็นต้น และในปัจจุบันนี้พระสงฆ์ได้เรียนรู้วิธีการสาธารณสุขแล้วนำไปเผยแพร่แก่ประชาชนให้รู้จัก การสร้างบ่อน้ำ การสร้างและใช้ส้วมซึม ตลอดจนรู้ถึงหลักการสาธารณสุข
- ๖) พระสงฆ์เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการของหมู่บ้าน ทำหน้าที่ช่วยวางแผน แนะนำและสนับสนุนงานของชาวบ้าน โครงการพัฒนาต่าง ๆ ในเมืองไทยที่สำเร็จไปนั้น ส่วนหนึ่งเป็น

^{๒๒} สมพร เทพสิทธิ, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๓๕ - ๓๖.

เพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลขอความร่วมมือจากชาวบ้านโดยผ่านพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านเคารพนับถือ

๗) พระสงฆ์เป็นผู้นำประชาชนในทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งทางจิตใจ พระสงฆ์สามารถแก้ปัญหาส่วนตัวของผู้เดือดร้อน

๘) พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นธรรมทูตและพระธรรมจาริก ซึ่งไปเผยแผ่หลักธรรมแก่ชาวเขา ทำให้ชาวเขาเกิดความรู้สึกรักชาติ ไม่ทำอะไรเลือนลอยและหันมานับถือพุทธศาสนา^{๒๓}

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้ให้ทัศนะว่าการจัดกิจกรรมในวัดเพื่อประโยชน์ชาวบ้าน เจ้าของวัดควรประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้ (๑) กิจกรรมหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและปลูกฝังศีลธรรม (๒) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีชีวิตและสังคมหมู่บ้าน ตำบลที่วัดตั้งอยู่นั้น ทางวัดต้องสร้างความรู้ทั้งทางวัดเอง และประชาชนว่าวัดเป็นของชาวบ้าน การบำเพ็ญกุศลในโอกาสต่าง ๆ ทั้งจัดขึ้นที่บ้านหรือวัด ทางวัดจะต้องอำนวยความสะดวกช่วยแนะนำ หรือช่วยจัดให้วัดมีที่เก็บศพ ตั้งศพบำเพ็ญกุศล ฌาปนกิจศพ และที่เก็บกระดูกของชาวบ้าน กิจกรรมเกี่ยวกับประเพณี สังคมส่วนรวมของหมู่บ้าน ตำบลก็จะจัดในวัดหมู่บ้าน กิจกรรมเกี่ยวกับประเพณี สังคมส่วนรวมของหมู่บ้าน ตำบลก็จะจัดในวัดหมู่บ้าน ตำบลนั้น โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้นำฝ่ายสงฆ์ กำหนดผู้ใหญ่บ้านหรือผู้อาวุโสของหมู่บ้านจะเป็นผู้นำฝ่ายชาวบ้านรวมกัน งานรื่นเริงของหมู่บ้านจัดในวัดดีกว่าจัดกันที่อื่น เพราะเป็นสถานที่ให้คนได้ทำบุญ ทำความดี ละเว้นความชั่วและอบายมุขต่าง ๆ ได้มากกว่าไปจัดที่อื่น (๓) กิจกรรมที่เป็นการสงเคราะห์ประชาชนทั้งในด้านการศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสุข สงเคราะห์ที่วัดควรจัดขึ้นหรือประชาชนเจ้าของวัดช่วยกันจัดขึ้น^{๒๔}

พินิจ ลากธนาหนท์ ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญมากต่อสังคม จากการศึกษาวิเคราะห์ถึงบทบาทและอิทธิพลของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยพบว่า พระธรรมอันเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการอบรมทางสังคม ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือ วัดและพระสงฆ์ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เป็นรูปธรรมมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสังคมตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท วัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลและบทบาทในวิถีชีวิตของประชาชนมาก

^{๒๓} รัชนีกร เศรษฐโชติ, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๒๔๖ - ๒๔๗.

^{๒๔} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๙ - ๑๓.

เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ศิลธรรมและพฤติกรรมต่าง ๆ ของประชาชน^{๒๕}

พิฑูร มะลิวัลย์ และไสว มาลาทอง ได้กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ด้วยชนชาติไทยได้นับถือและยกย่องเทิดทูนเป็นสรณะแห่งชีวิต สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของชาติส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของชาติทุก ๆ พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนาตลอดมาตั้งแต่อดีตอันยาวนานจนถึงปัจจุบันอันแสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่าพระพุทธศาสนาได้สถิตสถาพรเป็นมิ่งขวัญของชาติไทยมาตลอดทุกยุคทุกสมัย และคนไทยทั้งชาติยังยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตของชาวไทย โดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยของคนไทยให้รักความสงบ มีความเสียสละ แกล้งกล้า อาจหาญ มีความรักและยึดมั่นอยู่ในสามัคคีธรรม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติดังกล่าวนี ชาวไทยส่วนใหญ่ของประเทศเป็นพุทธศาสนิกชน เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีอิทธิพลเป็นอันมากต่อความเชื่อและความประพฤติหรือการดำรงชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่

กิริติ ศรีวิเชียร ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดที่ควรจะเป็นในอนาคตในอนาคตอันที่จะสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่ประชาชนว่าควรประกอบด้วย^{๒๖}

- ๑) บทบาทในการเป็นผู้นำและแบบอย่างแก่ชุมชนในเรื่องของความเป็นระเบียบ สะอาดและประหยัด
- ๒) บทบาทการเป็นสถานที่เรียนพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ชาวบ้านและลูกหลานของชาวบ้านรอบวัด
- ๓) บทบาทในการเป็นสถานที่เรียน เพื่อการอ่านออกเขียนได้ของชาวบ้านรอบวัด
- ๔) บทบาทในการเป็นแหล่งรวบรวม เก็บรักษาและศึกษาวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ทั้งศิลปกรรม จิตรกรรมและวรรณกรรมในท้องถิ่น
- ๕) บทบาทในการเป็นสถานที่ใกล้เคียงข้อพิพาทของชาวบ้าน
- ๖) บทบาทในการให้การสอนและฝึกอาชีพที่จำเป็นในท้องถิ่นแก่ชาวบ้าน

^{๒๕}พินิจ ลาภานานนท์, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๓๐.

^{๒๖}พิฑูร มะลิวัลย์ และไสว มาลาทอง, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๑.

๗) บทบาทในการเป็นผู้นำในการนำหลักธรรมและแนวคิดใหม่ๆ มาช่วยเหลือ เกษตรกร^{๒๗}

พระราชวรมุณี (ประยูรค์ ปยุตโต) กล่าวว่าไว้ว่าวัดและพระสงฆ์กับชุมชนนั้นเป็น ของคู่กันมาแต่สมัยโบราณของไทย เพราะวัดนอกจากจะเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมหรือพิธี ทางศาสนาแล้ว วัดยังมีบทบาททำหน้าที่อื่นๆ อีกดังนี้

- ๑) เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้าน ส่งกุลบุตรมาใช้พระ รับการอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาต่างๆ ตามที่สอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชนด้วย
- ๒) เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และ ศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยวัด
- ๓) เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวกราช รักษาผู้เจ็บป่วย
- ๔) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม
- ๕) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน
- ๖) เป็นที่ไกลเกลียดข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาวินิจฉัย ครอบครัวยุติความทุกข์ ต่างๆ

๗) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติเปรียบเสมือน พิพิธภัณฑ

๘) เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดและขอยืม ไปใช้เมื่อคนมีงานต่างๆ

๙) เป็นศูนย์กลางการปกครองที่กำหนดหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน บอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ

๑๐) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิต ของทุกคนในระยะต่าง ๆ^{๒๘}

พระมหาชาย อากาศโร กล่าวว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาททางการศึกษา ดังนี้

- ๑) บทบาทในด้านการสอน พระสงฆ์ควรมีโอกาสได้สอนตามโรงเรียนต่างๆ อย่าง ขว้างขวาง และวิชาที่สอนก็ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะวิชาศีลธรรมเท่านั้น
- ๒) คณะสงฆ์ควรจัดการศึกษาสำหรับเยาวชน ซึ่งหมายความว่า พระสงฆ์จะต้องมี ส่วนร่วมมากขึ้นในการบริหารโรงเรียน โรงเรียนประเภทนี้ควรเป็นของวัดและอยู่ในวัด ควรให้

^{๒๗} กীরติ ศรีวิเชียร, “อดีต ปัจจุบัน และอนาคตแห่งบทบาทของสังฆมณฑล”, ในการแสวงหา เส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๗ – ๑๑๓.

^{๒๘} พระราชวรมุณี (ประยูรค์ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๒๐๕ – ๒๐๖.

ความสำคัญแก่วิชาศาสนาและศีลธรรมในระดับที่สูงกว่าโรงเรียนทั่ว ๆ ไป และควรเก็บค่าเล่าเรียนต่ำกว่าด้วย

๓) ในระดับนโยบาย พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการศึกษาของชาติด้วยการให้พระสงฆ์มีบทบาทในการวางแผนการศึกษาของชาติคงจะช่วยให้เราเห็นทางได้ชัดเจนขึ้นว่าในปัจจุบันและอนาคตเราต้องการคนประเภทไหน เราสร้างคนของเราอย่างไรจึงจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาในภายหลัง^{๒๙}

ดุษณี ทองสิมา กล่าวถึงพระสงฆ์กับการแนะแนวว่า พระสงฆ์ท่านศึกษามาทั้งทางโลกและทางธรรมมากกว่าชาวบ้าน ท่านอาจจะให้คำแนะนำได้ดี ถ้าเราขอร้องให้ท่านรับบทบาทของนักแนะแนวอันเป็นบทบาทใหม่ท่านยังมีได้คิดมาก่อนว่าท่านจะทำได้ และจะเป็นประโยชน์โดยตรงแก่ชาวบ้านที่มาพึ่งท่าน ทั้งนี้อาจจะใช้โหราศาสตร์เป็นเปลือกและใช้หัตถ์การแนะแนวเป็นแก่นก็ได้ พระสงฆ์ในปัจจุบันท่านขยันศึกษาหาความรู้^{๓๐}

สุภาพร ฌ บางช้าง กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชนว่ามีบทบาทสองทาง คือ

๑) บทบาทหลักหรือบทบาทโดยตรงของพระสงฆ์ คือ การเป็นผู้นำชุมชนในทางด้านจิตใจ เสริมศีลธรรม สติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชน

๒) บทบาทรอง คือ ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้ที่ได้รับความศรัทธาจากชาวบ้าน อาจแนะนำประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นลู่ทางของการพัฒนาทางด้านวัตถุที่เหมาะสม อาจเป็นผู้ประสานการรวมตัวของชาวบ้านในการพัฒนาวัตถุ โดยให้วัดเป็นสถานที่รวมกลุ่ม เป็นต้น^{๓๑}

อัจฉรา กาญจนอมัย และคณะ กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษาในปัจจุบันว่าพระสงฆ์ได้มีบทบาทในการศึกษานอกระบบมากขึ้น และพบว่าพระสงฆ์ได้เป็นครูผู้สอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในชนบทบางแห่งพระสงฆ์ตั้งศูนย์เด็กเล็กโดยเป็นผู้ให้ความรู้และดำเนินงานเกี่ยวกับกิจการนี้ พระสงฆ์หลายรูปเป็นนักพัฒนาได้ความรู้ทั้งที่เป็นช่าง และการรักษาพยาบาลมาใช้กับประชาชน เป็นต้น^{๓๒}

^{๒๙} พระมหาชาย อากาศโร, “พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการศึกษาอย่างไร”, สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๒, (กันยายน – พฤศจิกายน ๒๕๑๒), หน้า ๖๐ – ๖๘.

^{๓๐} ดุษณี ทองสิมา, พระสงฆ์กับการแนะแนว, วารสารแนะแนว ๒๕, (สิงหาคม – กันยายน, ๒๕๒๐), หน้า ๓๓ – ๓๗.

^{๓๑} สุภาพร ฌ บางช้าง, พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท, ในเอกสารประกอบการอภิปราย เรื่อง พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๗), หน้า ๘๖.

^{๓๒} อัจฉรา กาญจนอมัย และคณะ, อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (ผลงานวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๘), หน้า ๘๗.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และวัดในสังคมปัจจุบันว่า พระสงฆ์และวัดมีบทบาทมาก พระสงฆ์และวัดต้องอยู่ควบคู่กัน ชาตอย่างใดอย่างหนึ่งเสียไม่ได้ ดังนั้น เมื่อเอ่ยถึงวัดก็หมายถึงพระสงฆ์ด้วย วัดเป็นศูนย์กลางสำคัญในชีวิต พระสงฆ์ในฐานะผู้อยู่อาศัยและปกปักรักษาวัดก็ย่อมจะมีบทบาทที่สำคัญมากในชุมชนโดยอัตโนมัติ บทบาทตามประเพณีของพระสงฆ์ประกอบด้วยการสอนธรรม เป็นพิธีกรในการประกอบพิธีกรรมช่วยส่งเสริมความสามัคคีของชาวบ้าน ปลอดภัยประชาชนในยามเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเป็นทุกข์ และช่วยตัดสินปัญหาข้อพิพาทระหว่างสมาชิกของหมู่บ้าน พระสงฆ์มีการติดต่อกับชาวบ้านทุกวันและพัวพันกับปัญหาทางโลกของชาวบ้าน บทบาททางสังคมของพระสงฆ์จะเป็นการสนองต่อช่วงว่างที่รัฐบาลไม่อาจช่วยเหลือประชาชนได้ เช่น ชาตสถานที่เรียนหนังสือ ชาตที่รักษาพยาบาล ไม่มีระบบสำรวจและศาลยุติธรรมในการบริการทางสังคมและสวัสดิการชุมชน เมื่อไม่มีสิ่งดังกล่าวพระสงฆ์เป็นผู้ตัดสินปัญหาความขัดแย้ง ทำการอบรมเด็กด้อยที่พ่อแม่ไม่อาจจะอบรมได้ และช่วยอนุเคราะห์เด็กกำพร้าพระสงฆ์ช่วยสร้างและสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐานซึ่งเรียนได้ในวัด เช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐปูน ช่วยปรับปรุงการเกษตรรักษาโรคด้วยยาแผนใหม่ จากข้อเท็จจริงดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าพระสงฆ์เป็นผู้รับใช้ประชาชนในชนบท ช่วยรักษาประเพณีและพิธีกรรม นำเสถียรภาพมาสู่สังคมและช่วยสร้างความทันสมัยให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ดังนั้น ผู้นำที่แท้จริงคือ พระสงฆ์ซึ่งช่วยวางแผน แนะนำ และสนับสนุนงานของชาวบ้าน^{๓๓}

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ กล่าวถึงงานของพระสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติไทยในสังคมปัจจุบันแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ การพัฒนาคุณภาพของพลเมือง การสงเคราะห์ประชาชน และการช่วยเหลืองานของราชการ ดังต่อไปนี้

๑) การพัฒนาคุณภาพของพลเมือง โดยเฉพาะในด้านคุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญต่อความมั่นคงแห่งชาติอย่างยิ่ง งานของพระสงฆ์ในด้านนี้ ได้แก่

๑.๑) การให้การบรรพชาอุปสมบทแก่บุตรของชาติทุกระดับอายุให้ได้เข้ามาอยู่ในพระธรรม วินัย ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

๑.๒) การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่มาทำบุญที่วัดในวันธรรมสวนะ และในงานบุญทำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ตามประเพณีหรือในงานเทศกาลต่าง ๆ การเทศน์ทางวิทยุ ทางโทรทัศน์ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม การเขียนบทความเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์ การเรียนหนังสือธรรมะเผยแพร่ในงานและโอกาสต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมเผยแพร่

^{๓๓}จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, ๒๕๒๕), หน้า ๑๔๕ - ๑๕๒.

แผนพุทธศาสนาทั้งปวง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานตามโครงการอบรมประจำตำบล

๑.๓) การจัดสอนศาสนาศึกษาแก่เด็กและผู้ใหญ่

๑.๔) การดำเนินกิจการคณะสงฆ์พระศาสนาของวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ

๒) การสงเคราะห์ประชาชน เป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ พระสงฆ์ได้สงเคราะห์ประชาชนทั้งด้านขวัญและกำลังใจและทางวัตถุอีกด้วย ดังนี้

๒.๑) การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิตและตามประเพณีเกี่ยวกับส่วนรวมต่าง ๆ

๒.๒) การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาต่างท้องที่ที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักแก่บุคคลที่มารักษาไข้ การให้ที่พักพิงหรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกให้ประชาชนที่ขัดสนปลูกบ้านพักอาศัย

๒.๓) การดูโชคชะตาราศี การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ การให้ฤกษ์ยามเป็นพิธีการเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ

๒.๔) การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่ของวัดประชุมราษฎร เป็นหน่วยเลือกตั้งจัดงานหารายได้เพื่อสาธารณกุศล ตลอดจนจนการให้ใช้ที่ดินของวัดสร้างสาธารณสถานต่าง ๆ

๒.๕) การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัยธรรมชาติ การรวบรวมสิ่งของจากผู้บริจาคไปให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบภัยต่างท้องที่

๓) การช่วยเหลืองานของราชการ พระสงฆ์พยายามที่จะช่วยเหลือทางราชการทั้งในด้านการปกครอง การสงเคราะห์ประชาชน และการรักษาความปลอดภัย เช่น

๓.๑) ช่วยในการอบรมชี้แจงราษฎรให้รู้จักผิดชอบชั่วดี การปฏิบัติตามคำแนะนำชักชวนของรัฐบาลหรือผู้ปกครองบ้านเมืองระดับต่าง ๆ

๓.๒) ช่วยกิจการบริหารตามปกติของเจ้าหน้าที่รัฐบาล

๓.๓) ช่วยสงเคราะห์ประชาชน โดยรับช่วงงานจากเจ้าหน้าที่รัฐบาลให้การสงเคราะห์ประชาชนในท้องที่กันดารที่วัดอยู่

๓.๔) การช่วยทางราชการเกี่ยวกับกิจกรรมอันเกี่ยวกับความมั่นคง^{๓๔}

^{๓๔} ข้าหลวง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, หน้า ๓๘ - ๔๐.

ประทีป สยามชัย กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงและความสับสนวุ่นวายของสังคมปัจจุบันลดบทบาทของวัดลงทางด้านการให้การศึกษาแก่เยาวชนและการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ลงไปเป็นอันมาก จึงควรจะต้องมีการปรับปรุงบทบาทของวัดและพระสงฆ์เสียใหม่ ถ้ามีเจตจำนงแล้วทั้งสังคมและศาสนาคงจะไปไม่รอด แนวทางในการดำเนินงานคือ

๑) ปรับปรุงบทบาทของวัดเสียใหม่ โดยให้วัดมีส่วนในการพัฒนาสังคมมากขึ้น ควรให้พระสงฆ์ ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนรวมกลุ่มชาวบ้าน และทำประโยชน์ในการแก้ปัญหาท้องถิ่น การพัฒนาสังคมที่สำคัญคือการพัฒนาทางด้านจิตใจ เพราะจิตใจเป็นที่ตั้งของสิ่งทั้งหลาย คนเราก็ทุกข์สุขอยู่ที่ใจ ดังนั้น เราจะต้องทำให้สะอาดบริสุทธิ์ เมื่อพัฒนาจิตใจดีแล้ว การพัฒนาวัตถุภายนอกย่อมดีตามไปด้วย

๒) ควรเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมทางศาสนาให้เหลือเท่าที่จำเป็น เพราะพิธีกรรมทางศาสนาให้เหลือเท่าที่จำเป็น เพราะพิธีกรรมเหล่านี้ไม่ใช่แก่นแท้ของพุทธศาสนา ต้องมุ่งจัดพิธีกรรมต่างๆ ที่อยู่นอกศาสนธรรม เช่น การสะเดาะเคราะห์ ปลูกเสกเครื่องรางของขลัง หมอดู การเข้าพระ เป็นต้น วัดและพระสงฆ์จะต้องแสดงบทบาทอันแท้จริง คือ การเผยแผ่ธรรมะของพุทธศาสนา

๓) การปฏิรูปบทบาทของวัด ในฐานะเป็นฐานะเป็นสถาบันทางศาสนา คือ การนำเอาศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และทางการเมืองทั้งหมด แทนที่จะให้ศาสนาแยกออกจากสังคมโดยโดดเดี่ยว โดยที่ประยุกต์ศาสนาให้เข้ากับการปฏิบัติจริงในสังคมมากที่สุด^{๓๔}

กรมการศาสนา ได้จำแนกกิจกรรมของวัดที่เป็นหน่วยอบรมให้กับประชาชนในตำบล (อ.ป.ต.) ได้ ๘ ด้านคือ

๑) ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม เช่น การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปสอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

๒) ด้านสุขภาพอนามัย เช่น จัดตั้งเภสัชสถาน เข็ญนายแพทย์ประจำตำบล อำเภอ มาตรวจรักษาแก่ชาวบ้าน ร่วมกับอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

๓) ด้านสัมมาชีพ เช่น จัดให้มีการฝึกฝนอาชีพ ส่งเสริมอาชีพ จัดตั้งธนาคารข้าว สหกรณ์ เป็นต้น

๔) ด้านสันติสุข เช่น ทำให้คนเลิกติดยาเสพติด มั่วสุมการพนัน ติ่มเหล้า เลิกอบายมุข ให้มาสนใจประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี เป็นต้น

^{๓๔} ประทีป สยามชัย, สารัตถทางสังคมวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๓๙ - ๑๔๐.

๕) ด้านศึกษาสังเคราะห์ เช่น หาทุนการศึกษาให้เด็กยากจน ส่งเสริมการศึกษาของ พระภิกษุสามเณร จัดหาวัสดุอุปกรณ์ จัดตั้งห้องสมุด ที่อ่านหนังสือ เป็นต้น

๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ เช่น ทำถนน ปลูกต้นไม้ สร้างศาลาที่พัก จัดวันทำความสะอาด สะอาดหมู่บ้าน

๗) ด้านกตัญญูกตเวทีธรรม ให้ประชาชนรู้จักกตัญญูต่อผู้มีบุญคุณ ต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

๘) ด้านสามัคคีธรรม เช่น ช่วยระงับกรณีพิพาทต่าง ๆ ของประชาชนให้มีความ สามัคคีรวมพลังในทางสร้างสรรค์^{๓๖}

วันชัย อาจเขียน ได้สรุปบทบาทของพระสงฆ์ในชนบทไว้ดังนี้

๑) ส่งเสริมสาธารณสุข โดยการทำตนเป็นตัวอย่าง แนะนำประชาชนให้เอาใจใส่การ รักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งร่างกายและสิ่งแวดล้อม

๒) ส่งเสริมราษฎรให้มีรายได้เพิ่มขึ้น แนะนำให้รู้จักอดทน ขยันหมั่นเพียร และ ขวนขวายในการประกอบอาชีพที่ชอบธรรม

๓) ส่งเสริมการศึกษาพยายามสอนให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถในการ ดำเนินงานต่าง ๆ ได้เอง สอนให้รู้จักใช้สติปัญญาในกิจกรรมงานทั้งปวง ให้รู้จักคิด ไม่เป็นคน เชื้ออย่างงมงาย

๔) ส่งเสริมการสร้างสาธารณสมบัติ เพื่อเป็นจุดรวมสามัคคีของชุมชนเพื่อให้ ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มและรู้จักความรับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

๕) ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่อง ก่อให้เกิดความสงบสุข เป็นเครื่องสมานความสามัคคีของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ

๖) ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สอนให้ประชาชนมีความสามัคคี ให้ทุกคนรู้จักสิทธิ และหน้าที่ของตน เพราะเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาชุมชน คือ การปกครองตนเอง^{๓๗}

สมบรูณ์ สุขสำราญ กล่าวไว้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ด้านสังคมสงเคราะห์ ใน ชนบทยังคงมีบทบาทที่สำคัญอยู่มาก หากพิจารณาจากการบริการของรัฐไม่ว่าจะเป็นด้าน การศึกษา อนามัย สาธารณสุข ฯลฯ ยังคงกระจายไปถึงชนบทในอัตราส่วนที่ต่ำมาก พระสงฆ์ ยังคงเป็นหน่วยบริการสำรองที่ช่วยแก้ปัญหาของประชาชนอยู่ เช่น การขาดแคลนน้ำดื่มใช้ พระสงฆ์มักจะใช้ภาวะความเป็นผู้นำท้องถิ่นตามธรรมชาติระดมชาวบ้านให้ขุดบ่อน้ำในวัด หรือ

^{๓๖} กรมการศาสนา, **คู่มืออบรมประชาชนตำบล (อ.ป.ต.)**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ ศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๒๘ - ๒๙.

^{๓๗} วันชัย อาจเขียน, **“พระสงฆ์ควรมีบทบาทด้านสาธารณสุขอย่างไร, ศุภมิตร ๓๗,** (กันยายน ๒๕๒๘), หน้า ๒๖ - ๓๐.

เป็นผู้นำในการแนะนำการชดเชยสาธารณะ ทำส่วนที่ถูกต้องลักษณะ แนะนำเด็ก ๆ ให้รู้จักรักษาอนามัย เป็นต้น

ด้านสาธารณสุข การป้องกันสุขภาพ โภชนศาสตร์ และการใช้ยา พระสงฆ์ยอมเป็นผู้เผยแพร่ความรู้ในความรู้ในด้านเหล่านี้ได้หลายอย่าง การชักชวนให้ชาวบ้านรู้จักป้องกันสุขภาพตัวเองในการก่อสร้าง เช่น ถนน บ่อน้ำ ฯลฯ พระสงฆ์จะเป็นผู้ที่ให้คำแนะนำหรือทำงานในด้านทฤษฎีเป็นนางงาน การที่พระสงฆ์มีบทบาทในขบวนการพัฒนาชาตินั้น พระสงฆ์ท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้ดี แม้จะช่วยให้ความเกี่ยวพันที่มีต่อชุมชนในท้องถิ่นนั้นเข้มแข็ง ขณะเดียวกันการบริการชุมชนของพระสงฆ์ยังจะช่วยสร้างแบบประสานให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างความเชื่อและข้อปฏิบัติทางศาสนาที่มีมาแต่เดิมกับแรงกระตุ้นในการพัฒนา^{๓๔}

พุทธศาสนาซึมซับเข้าไปในวิถีชีวิตของคนไทย แม้ในทางการเมืองพระสงฆ์ซึ่งไม่ได้มีบทบาททางการเมืองโดยตรง แต่ก็ยังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองโดยทางอ้อมและมีบทบาททางการเมืองโดยไม่รู้ตัวและในปัจจุบันองค์กรทางศาสนาได้เปลี่ยนโฉมหน้าใหม่หลายอย่างในทางสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาประเทศ เช่น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่สำคัญ ได้กำหนดให้พระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาแล้วไปปฏิบัติศาสนกิจในฐานะครูสอนและแนะนำประชาชนชนบท ตลอดจนได้มีการอบรมและสัมมนาให้พระสงฆ์ในชนบทที่มีความรู้แต่ละด้านและความรู้ด้านการจัดการทำโครงการและพุทธวิธีการพัฒนาชนบทด้วยความเชื่อพื้นฐาน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่นมาโดยตลอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น เป็นผู้นำทางจิตใจ ส่งเสริมการศึกษาในรูปแบบต่างๆ เช่น ศูนย์เด็กเล็ก จัดสอนพระพุทธานุสสาวินอภิตาย์ ให้การสงเคราะห์ผู้ประสบทุกข์ได้ยากในยามเกิดอุทกภัยได้จัดให้มีการช่วยเหลือในเรื่องที่พัก เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น จนกระทั่งปัจจุบันที่สังคมได้เปลี่ยนแปลงไปมากไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง หรือแม้แต่ด้านการศาสนา ผู้นำศาสนาหรือตัวแทนพระพุทธานุสสาวินอภิตาย์ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทที่เคยเป็นมาเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมยุคปัจจุบันหรือยุคโลกาภิวัตน์

^{๓๔} สมบูรณ์ สุขสำราญ, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๘.

๒.๒.๒ บทบาทของพระสังฆาธิการ

๒.๒.๒.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

“พระสังฆาธิการ” เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๐๖ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ กำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า “พระคณาธิการ” มาเป็น “พระสังฆาธิการ” ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ รวมคำว่า “พระ” “สังฆ” และ “อธิการ” เป็น “พระสังฆาธิการ” แปลตามรูปศัพท์ว่า พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์ พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่งซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่า หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ มีตำแหน่งดังนี้

- ๑) เจ้าคณะใหญ่
- ๒) เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
- ๓) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
- ๔) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
- ๕) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
- ๖) เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้เจ้าอาวาส^{๓๙}

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัตินามว่า “พระสังฆาธิการ” ซึ่งเปรียบเทียบกับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะ และเลขานุการรองเจ้าคณะ หาได้เป็นพระสังฆาธิการไม่ เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการ

จากความหมายข้างต้น พระสังฆาธิการ จึงหมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

- ๑) เจ้าคณะใหญ่
- ๒) เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
- ๓) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
- ๔) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
- ๕) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล

^{๓๙} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๕, (พ.ศ. ๒๕๐๖).

๖) เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้เจ้าอาวาส^{๔๐}

ในกฎนี้ กำหนดพระสังฆาธิการไว้ ๖ ชั้นด้วยกัน เมื่อแบ่งเป็นตำแหน่ง หมายถึง ที่ต้องใช้ตัวบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้นได้ ๑๒ ตำแหน่ง คือ

- ๑) ชั้น (ระดับ) หน มี ๑ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะใหญ่หน....
- ๒) ชั้น (ระดับ) ภาค มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะภาค ๑ รองเจ้าคณะภาค ๑
- ๓) ชั้น (ระดับ) จังหวัด มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะจังหวัด ๑ รองเจ้าคณะจังหวัด ๑
- ๔) ชั้น (ระดับ) อำเภอ มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะอำเภอ ๑ รองคณะอำเภอ ๑
- ๕) ชั้น (ระดับ) ตำบล มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะตำบล ๑ รองคณะเจ้าตำบล ๑
- ๖) ชั้น (ระดับ) วัด มี ๓ ตำแหน่ง คือ เจ้าอาวาส ๑ รองเจ้าอาวาส ๑ และผู้ช่วยเจ้า

อาวาส ๑

๒.๒.๒.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการ เป็นผู้ดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ที่หน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ จัดการและพัฒนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุสามเณรมีจริยาวัตรตรงตาม ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร มิให้ออกนอกพระธรรมวินัย และพระสังฆาธิการ โดยเฉพาะ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษา จัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปได้โดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ให้ความสำคัญของพระสังฆาธิการว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไปก็จะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆา

^{๔๐}กฎมหาเถรสมาคม, ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, หมวด ๑ ข้อ ๔.

การระดับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัดให้เป็นไปอย่างประสิทธิภาพ^{๔๑}

๒.๒.๒.๓ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละชั้นนั้นมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งและวุฒิภาวะของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนั้นๆ ว่ามีความสัมพันธ์กันและมีความเป็นไปได้ว่าจะดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ว่าจะดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีมากขึ้นน้อยเพียงไร ซึ่งการแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละระดับนั้นจะมีข้อพิจารณาดังนี้

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปต่อไปนี้

- ๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
- ๒) มีความรู้ความสามารถแก่ตำแหน่ง
- ๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
- ๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
- ๕) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
- ๖) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิการณที่พึงรังเกียจ
- ๗) ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใดเพราะความผิดมาก่อน^{๔๒}

ในการนี้ มีข้อน่าสังเกตว่าท่านยังมีได้ใช้คำว่า พระสังฆาธิการ ใช้คำว่า พระภิกษุ เพราะยึดหลักคำว่า พระภิกษุ อันเป็นนามบัญญัติ เรียกพระโดยรวมตามกฎหมายด้วยเหตุที่ยังไม่ได้แต่งตั้ง แต่ที่กำหนดนี้ก็เพื่อกำหนดคุณสมบัติผู้ที่จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการดังกล่าวมาแล้ว

ในการกำหนดคุณสมบัตินี้ เป็นคุณสมบัติหลักผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ไม่ว่าจะป็นชั้นใดๆ ก็ตาม ให้ถือเอาคุณสมบัติตามนี้เป็นหลักพิจารณาเป็นเบื้องต้นและพิจารณาทุกข้อ ตั้งแต่ (๑) จนถึง (๗) นั้นเอง เพราะเป็นคุณสมบัติหลัก^{๔๓}

^{๔๑}กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และ พระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^{๔๒}กฎหมายเถรสมาคม, ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยเรื่อง การแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, หมวด ๒ ข้อ ๖.

^{๔๓}พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีระปญโญ), อธิบายกฎหมายเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙.

ในข้อ ๑) นั้น เป็นข้อกำหนดไว้ตายตัวใน แต่ละชั้นของพระสังฆาธิการชั้นนั้นๆ ว่าผู้จะต้องดำรงตำแหน่งนั้น ต้องมีพรรษาเท่าไร เป็นต้น เช่น ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ต้องมีพรรษาพัน ๕ พรรษา จะต่ำกว่านั้นมิได้ ในชั้นอื่นๆ ก็กำหนดไว้ชัดเจนเช่นเดียวกัน

ในข้อ ๒) นั้น เป็นข้อกำหนดถึงความรู้ของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งดังกล่าวแล้วแต่ในที่นี้กำหนดไว้กว้างๆ ทั้งนี้ ก็เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งได้พิจารณาเอาตามความเหมาะสม ซึ่งในเรื่องของความรู้นั้น ท่านมิได้กำหนดตายตัวลงไปว่า ต้องเป็นความรู้ชั้นไหนอย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติจริงนั่นเอง ความรู้ในส่วนนักธรรม เรียกว่า นักธรรมชั้นตรี โท เอก ความรู้ในทางการภาษาบาลี เรียกว่า ประโยค ๑-๒, ประโยค ป.ธ.๓ ไปจนถึงประโยค ป.ธ.๘ ความรู้ในส่วนของการศึกษาภาษาบาลีนี้ ในปัจจุบันได้ถูกจัดเป็นสมณศักดิ์ประเภทหนึ่งด้วย แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ความรู้มีความหมายมากกว่านั้น เพราะในบางท่านบางคนแม้ไม่มีความรู้ที่เป็นมาตรฐานทางการศึกษาอันได้รับประกาศนียบัตร หรือปริญญาบัตร แต่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่เป็นประสบการณ์จริง ประสบการณ์ตรงก็ดีมาก และมีประโยชน์ในการปฏิบัติงานเป็นอย่างยิ่งด้วย ดังนั้น ในเรื่องของความรู้นั้น กฎระเบียบจึงกำหนดไว้แบบกว้างๆ นั้นเอง ยังมีความรู้อีกอย่างหนึ่งซึ่งจัดเป็นระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ กล่าวคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีหน้าที่ผลิตบัณฑิตมาเพื่อรองรับและสนองงานการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองและการเผยแผ่ เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันมีระดับความรู้ถึงปริญญาเอก

ในข้อ ๓) นั้น กำหนดถึงความประพฤติ โดยยกพระธรรมวินัยเป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการว่า จะเป็นภิกษุผู้มีความประพฤติเรียบร้อยตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งในทางปฏิบัติย่อมต้องหมายถึงผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งจะใช้วิธีในการสอดส่องดูแลความประพฤติของภิกษุผู้อยู่ในปกครองว่าเป็นอย่างไรนั่นเอง ควรแก่การแต่งตั้งในตำแหน่งนั้นๆ หรือไม่อย่างไร

ในข้อ ๔) นั้น กำหนดถึงความสามารถในการปกครอง ซึ่งในข้อนี้ก็เป็นการกำหนดไว้แบบกว้างๆ อีกเช่นกัน ซึ่งต้องเป็นดุลยพินิจของท่านผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งที่จะพิจารณาไว้

ในข้อ ๕) นั้น กำหนดถึงความเป็นปกติของร่างกายเป็นหลัก โดยกำหนดไว้ชัดเจนว่า ต้องไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ คือ ต้องยังคงเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารงานได้อยู่มิใช่เป็นผู้เจ็บป่วยหรืออ่อนแอ ไม่มีกำลัง อันหมายถึงความไม่เป็นปกติและต้องไม่มีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ต้องไม่เป็นโรคเรื้อนหรือวัณโรคในระยะอันตรายจนน่ารังเกียจ ในข้อนี้ที่กล่าวถึงเรื่องโรคเรื้อนหรือวัณโรค กำหนดไว้โดยเน้นว่า วัณโรคในระยะอันตราย ซึ่งเป็นที่น่ารังเกียจ ซึ่งในทางการแพทย์นั้น วัณโรคมีหลากหลายระยะ ดังนั้น ถ้าเป็นวัณโรคแต่ในระยะเริ่มต้นแล้วรีบปรึกษาและไม่มีลักษณะเป็นที่น่ารังเกียจ เมื่อไม่เป็นที่น่ารังเกียจก็ไม่จัดเข้าในข้อนี้

ในข้อ ๖) นั้น ท่านกำหนดหมายเอาประวัติแห่งการดำรงเพศพระภิกษุว่าต้องไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน อธิกรณ์นั้น เมื่อกล่าวตามศัพท์ก็คือเรื่องราวที่เกิดขึ้นและสงฆ์จะต้องจัดทำให้สำเร็จ มีการอุปสมบทที่เรียกว่า กิจจาธิกรณ์ เป็นต้น แต่ในที่นี้ หมายถึง อธิกรณ์ที่เป็นเรื่องราวในทางเสียหาย หมายถึง ตัวภิกษุเองก่อเรื่องขึ้นหรือพัวพันกับเรื่องราวที่เป็นไปในทางเสียหาย เมื่อมีคำวินิจฉัยลงโทษจากผู้ปกครองที่พิจารณาอธิกรณ์นั้นแล้ว อย่างนี้ถือว่า ขาดคุณสมบัติ ดังนั้น จึงกำหนดว่า ต้องไม่เคยต้องวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน

แม้ในทางกฎหมายจะกำหนดลักษณะไว้ตามนี้ แต่ในความเป็นจริงแล้วพระภิกษุผู้ถูกคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจนั้น อาจไม่มีความผิดตามที่ถูกลงโทษก็เป็นได้ หากแต่ถูกการกระทำอันไม่ชอบมาพากลบางอย่างสร้างเรื่องหลักฐานจนแนบเนียนก็เป็นได้ จึงเป็นสิ่งที่พระภิกษุพึงสำเหนียกและระมัดระวังในเรื่องเหล่านี้ให้มาก ในส่วนของท่านผู้วินิจฉัยเองก็ตามที่ คงต้องใช้วิจารณญาณให้มากเช่นเดียวกัน มิเช่นนั้นจะเป็นการสนับสนุนผู้ไม่ประสงค์ดีไปเสีย อันมีผลต่อบุคลากรของพระศาสนา ที่มีผลต่ออายุและความมั่นคงของพระศาสนาด้วย

ในข้อ ๗) นั้น กำหนดเอาประวัติแห่งการดำรงตำแหน่งในชั้นต้นๆ มาก่อนแล้ว โดยกำหนดว่าต้องไม่ถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน มีข้อที่ควรพิจารณาดังนี้ การปลดหรือถูกถอดถอนนั้นเป็นโทษทางจริยาพระสังฆาธิการ เหตุเพราะละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรงนั่นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ในการพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการนั้นมีประเด็นการพิจารณาที่สำคัญ ๓ ประการ คือ ๑) พิจารณาจากพรรษา ๒) พิจารณาจากประสบการณ์ทำงาน ๓) พิจารณาจากความประพฤติที่ดีงาม

๒.๒.๒.๔ บทบาทของพระสังฆาธิการ

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสังฆาธิการ ได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

สื่อน ไชยานุกูล และสังคม ชูชัย กล่าวไว้ว่า พระสังฆาธิการระดับวัดซึ่งถือเป็นกลุ่มระดับท้องถิ่นใกล้ชิดกับประชาชนในชุมชนรอบวัด เป็นที่ให้การยอมรับของคนในชุมชนมีหน้าที่ดังนี้

- ๑) เป็นผู้นำทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ๒) เป็นผู้บริหารทางศาสนา และปกครองดูแลอาศัยในวัดทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต
- ๓) เป็นผู้ให้การสงเคราะห์ชาวบ้านทั้งทางวัตถุและจิตใจ
- ๔) เป็นผู้ประกอบพิธีทางศาสนา

๕) เป็นผู้ใช้การศึกษาสงเคราะห์และอบรมสั่งสอนประชาชนตามโอกาสอันควร^{๔๔}
ตติยา มานิตกุล กล่าวได้ว่า บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการระดับวัด ยังทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านและเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยทะเบียนราษฎรตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นหัวหน้าปกครองพระภิกษุ สามเณร ดูแลรักษาและดำเนินกิจการของวัด และเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมของสถาบันศาสนาของสังคม หรือชุมชนที่วัดตั้งอยู่^{๔๕}

๒.๒.๒.๕ อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

แถลงการณ์คณะสงฆ์ กล่าวไว้ว่า เจ้าอาวาสเป็นพระสังฆาธิการระดับวัดมาตรฐานสูงสุดในวัด ได้รับการคัดเลือกและตั้งตามกระบวนการจากเจ้าคณะอำเภอ โดยคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติเป็นเจ้าอาวาส (ยกเว้นพระอารามหลวง) ต้องมีพรรษาพ้น ๕ พรรษา ขึ้นไป และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณ เป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น โดยกำหนดหน้าที่ของเจ้าอาวาสได้ ๔ ประการ

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
 - ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
 - ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
 - ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล
- นอกจากนี้ ยังได้กำหนดอำนาจให้แก่เจ้าอาวาสไว้อีก ๓ ประการ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรวัด
- ๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
 - ๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
 - ๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่พำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม^{๔๖}

^{๔๔} สนั่น ไชยานุกูล และสังคม ชูชัย, ม.ป.ป., หน้า ๒๕.

^{๔๕} ตติยา มานิตกุล, “การศึกษาบทบาทและความต้องการทางการศึกษาของพระสังฆาธิการระดับวัดในจังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘), หน้า ๔๖.

^{๔๖} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๓๕), แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่มที่ ๘๖ ฉบับพิเศษ ๒๕๔๑.

ทั้งนี้ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้คำแนะนำในเรื่องการปกครอง ให้บรรพชิตและคฤหัสถ์มีอยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ หรือคำสั่ง หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๑) ออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติของผู้อยู่อาศัยกันในวัดให้ทุกคนทุกรูปได้รับทราบร่วมกัน โดยพิจารณาตามความเหมาะสม หรือให้สมาชิกในวัดได้ช่วยกันวางกฎระเบียบร่วมกันขึ้น เพื่อให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันได้โดยอย่างมีความเอื้ออาทร สามัคคีกัน

๒) มีการประชุม อบรมกันเป็นประจำและต่อเนื่อง เกี่ยวกับการปกครอง ดูแลพัฒนากิจการของวัด ตกลงร่วมกันว่าจะประชุมถี่-ห่างแค่ไหน

๓) มีการลงโทษที่เด็ดขาด สำหรับผู้ปฏิบัตินอกกฎ ระเบียบ และขัดต่อศีลธรรม หรือพระธรรมวินัย มีความประพฤติไม่เหมาะสม^{๔๗}

กรมการศาสนา ได้สรุปไว้ว่า วัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาอบรม สั่งสอนและเผยแผ่ศาสนาธรรมตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลของประชาชน จึงสามารถจำแนกอำนาจหน้าที่บำเพ็ญกุศลของประชาชน จึงสามารถจำแนกอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในมิติต่างๆ ได้ดังนี้

๑) หน้าที่ด้านศาสนธรรม มีหน้าที่ในการเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่พระภิกษุ สามเณร อันได้แก่ ปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี สำหรับคฤหัสถ์ที่เป็นนายก ทายิกา เจ้าอาวาส มีหน้าที่เป็นธุระในการอบน้อมสั่งสอนธรรม ศัลยกรรมจรยา จัดสอนธรรมศึกษา ตลอดจนเทศนาสั่งสอนในวันธรรมสวนะ วันทำบุญบำเพ็ญกุศลนามเทศกาล ประเพณี อีกทั้งเผยแผ่ธรรมต่างๆ ทางหนังสือ สิ่งพิมพ์และอื่นๆ

๒) หน้าที่ด้านศาสนสงเคราะห์ มีหน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เพราะวัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของประชาชน ทั้งในวัดธรรมสวนะ วันสำคัญทางพุทธศาสนาตามเทศกาลและประเพณี งานมงคล และอวมงคล ซึ่งเจ้าอาวาสมีหน้าที่ทั้งผู้และนำเกี่ยวกับพิธี และเป็นผู้นำในพิธีกรรม

๓) หน้าที่ด้านศาสนสถานและศาสนวัตถุ มีหน้าที่ดูแลสถานที่ต่างๆ ในวัดให้สะอาดร่มรื่น เป็นระเบียบสวยงาม เหมาะสมกับที่พุทธศาสนิกชนจะมาปฏิบัติธรรม บำเพ็ญกุศล มีความเป็นอาราม คือ รื่นรมย์ มีต้นไม้มีสถานที่สงบ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ สะอาดเป็นระเบียบ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นสมภาร (มาจากคำว่า สมภาระ) จึงต้องแบบภาระด้านเหล่านี้โดยใช้ภาวะด้านเหล่านี้โดยใช้ภาวะผู้นำและการบริหารจัดการให้ศาสนสถานในวัดสามารถดึงดูดคนให้เข้าวัด ด้านศาสนวัตถุเป็นธุระจัดหาโต๊ะหมู่บูชา พระพุทธรูป และเครื่องสังฆกรรมอื่นๆ

^{๔๗} กรมการศาสนา, กิจกรรมของวัดซึ่งเป็นที่เลื่อมใส ศรัทธา ของพุทธศาสนิกชน, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๒๙), หน้า ๒๐.

๔) ด้านศาสนพิธี มีหน้าที่จัดพิธี อันเป็นพิธีกรรมทางศาสนา เป็นแบบอย่างและอบรมสั่งสอนพระสงฆ์ภิกษุให้สามารถดำเนินพิธีกรรมทางศาสนาได้ถูกต้อง การสวดมนต์งานมงคล อวมงคล การทำศาสนพิธีที่ถูกต้องและเกิดความพร้อมเพรียงจะช่วยชักจูงให้เกิดความเสื่อมใสศรัทธาแก่ประชาชน^{๔๔}

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทสำคัญที่จะต้องดำเนินงานตามด้านของพระพุทธศาสนาให้ดี เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองในองค์กร

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการกิจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

การปกครองเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในหมู่สงฆ์ และให้เกิดทิศทางที่ชัดเจนในการดำเนินบทบาทของพระสงฆ์และวัด คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้ตรากฎหมายการปกครองคณะสงฆ์โดยยึดความสอดคล้องและให้เป็นไปตามหลักธรรมวินัย เรียกว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์” และพระราชบัญญัติที่มีผลบังคับใช้สำหรับพระสงฆ์ไทยฉบับปัจจุบันคือ ฉบับ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๕๓๕ และในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดบทบาทและภารกิจของมหาเถรสมาคมและพระสงฆ์ ทั้งนี้เพื่อการปกครองดูแลคณะสงฆ์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และในมาตรา ๑๕ ตรี ได้กำหนดบทบาทและทิศทางการดำเนินงานไว้ดังนี้^{๔๕}

มาตรา ๑๕ ตรี แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- ๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย
- ๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
- ๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศาสนาสงเคราะห์ การเผยแพร่การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

๔) รักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ตราขึ้นเพื่อกำหนดบทบาทของพระสงฆ์และวัดให้ดำเนินบทบาทเป็นไปตามพระธรรมวินัยและให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งหากจะมองบทบาทหลักของพระสงฆ์โดยเริ่มจากบทบาทภายในของคณะสงฆ์เอง แล้วส่งผลต่อสังคม ต่อชุมชนในวงกว้างมากยิ่งขึ้นนั้น สรุปได้ว่าบทบาทพระสงฆ์มี ๖ด้าน คือ (๑)ด้านการปกครอง (๒)ด้านศาสน

^{๔๔} กรมการศาสนา, รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา), หน้า ๑๑.

^{๔๕} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, วิชาวินัยมุข เล่ม ๓ ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๓๖), หน้า ๒๓๔ - ๒๓๕.

ศึกษา (๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (๔)ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๕) ด้านสาธารณูปการ (๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

๒.๓.๑. ด้านการปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามในหมู่คณะ นอกจากจะถือเอาตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว คณะสงฆ์ยังได้ตรากฎหมายหรือกรอบการปฏิบัติที่เรียกว่า “พระราชบัญญัติสงฆ์” เพื่อให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมแห่งรัฐประการหนึ่ง และเพื่อให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงและความเป็นไปแห่งยุคสมัยประการหนึ่ง แต่ทั้งนี้ต้องมีข้อแม้ว่าหลักการที่บัญญัติขึ้นในภายหลังที่เรียกว่า “พระราชบัญญัติ” นี้จะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับหลักการแห่งพระธรรมวินัย

อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ตราลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ โดยแบ่งลำดับชั้นตามลักษณะการปกครองดังนี้

ในมาตรา ๒๐ (๑) คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคมและคณะกรรมการมหาเถรสมาคมประกอบไปด้วย สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่ง สกลมหาสังฆปริณายก และทรงดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการมหาเถรสมาคม ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ทรงตราพระบัญชาที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย พระธรรมวินัยและกฎหมายเถรสมาคม

นอกจากนั้น ยังมีการออกกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ พ.ศ. ๒๕๒๓ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวดที่ ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง หมวดที่ ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ภูมิภาค มีสาระสำคัญดังนี้

๑) วิธีการดำเนินการเพื่อความเรียบร้อยดีงาม วิธีดำเนินการศาสนศึกษาและการศึกษา สงเคราะห์ วิธีการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิธีดำเนินการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์อันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนาให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม

๒) ให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุค ปกครอง บังคับบัญชาวัดและพระภิกษุ สามเณรในนิกายนั้นๆ

อนึ่ง ในการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค แบ่งเป็นระดับภาค ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล มีผู้บังคับบัญชาอยู่ในตำแหน่งเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลตามลำดับ อนึ่ง ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๔ พ.ศ. ๒๕๓๕ ว่าด้วยจำนวนและเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค กำหนดให้มีเจ้าคณะภาค ๑๘ ภาค โดยรวมเขตการปกครองในระดับจังหวัดเป็นเขตการปกครอง โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะภาคไว้ ดังนี้

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๒) ควบคุมส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์ คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดจนพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตการปกครองของตน และตรวจตราชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าคณะภาค แตกต่างกันในเขตพื้นที่การปกครอง

นอกจากการปกครองที่แบ่งลำดับชั้นตามที่ตราไว้แล้วนั้น การปกครองที่ถือว่าเป็นรากฐานของการปกครองที่สำคัญ คือ ตำแหน่งเจ้าอาวาส ในมาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ แห่งพระบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้บัญญัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้

๑) บำรุง รักษา วัด จัดกิจกรรมและศาสนาสัมบัติของวัดให้เป็นไปได้ด้วยดี

๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอยู่ภายในวัดนั้นให้ปฏิบัติตามตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคม

๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

โดยได้มีการบัญญัติอำนาจของเจ้าอาวาสไว้ ดังนี้

๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอาศัยอยู่ในวัด

๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัดหรือพำนักอยู่ในวัดทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติปฏิบัติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๒.๓.๒. ด้านศาสนศึกษา

การจัดการศึกษาแก่บุคลากรทางคณะสงฆ์ที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมซึ่งแบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

๒.๓.๒.๑) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัย โดยจัดเป็นหลักสูตรสำหรับพระสงฆ์และสามเณร ที่เรียกว่า นักธรรม แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ นักธรรมชั้นตรี โท และเอก และสำหรับฆราวาสที่มีความสนใจที่จะศึกษาพระพุทธศาสนา เรียกว่า ธรรมศึกษาแบ่งเป็น ๓ ชั้น เช่นกัน คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี โท และเอก

๒.๓.๒.๒) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้แก่ การศึกษาภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาที่จารึกคัมภีร์คำสอนที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎกเพื่อให้เกิดความเข้าใจและซาบซึ้งในระดับ ๙ ชั้น

ระดับที่ ๑ เรียกว่า เปรียญตรี ได้แก่ เปรียญ (ประโยค) ๑ - ๒ และเปรียญ ๓ ในชั้นนี้ศึกษาพื้นฐานทางไวยากรณ์และหลักการแปลบาลี การสัมพันธ์ประโยคที่เป็นโครงสร้างทางภาษาบาลี เป็นต้น และสำหรับพระสงฆ์หรือสามเณรที่สอบได้ตั้งแต่ระดับเปรียญธรรม ๓ ประโยคขึ้นไป จะได้รับการแต่งตั้งเป็นมหาเปรียญ มีสรพนามเรียกนำหน้าชื่อว่า "มหา"

ระดับที่ ๒ เรียกว่า เปรียญโท ได้แก่ เปรียญธรรม ๔ ประโยค ถึงเปรียญธรรม ๖ ประโยค

ระดับที่ ๓ เรียกว่า เปรียญเอก ได้แก่ เปรียญธรรม ๗ ประโยค ถึงเปรียญธรรม ๙ ประโยค

๒.๓.๒.๓) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ (ปริยัติสามัญ) ได้แก่ ระบบการศึกษาที่มุ่งยกระดับความรู้ของพระภิกษุ สามเณรให้เข้าใจระบบการศึกษาทางโลก ควบคู่ไปกับระบบการศึกษาทางธรรม มี ๒ ระดับ คือ ระดับมัธยมตอนต้น (ม. ๑ - ๓) และมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม. ๔ - ๖) ที่ครอบคลุมวิชาเหล่านี้ คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สุขศึกษา สังคมศึกษา เป็นต้น

๒.๓.๒.๔) มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และระดับสูงกว่าอุดมศึกษา สำหรับพระสงฆ์และสามเณร (ปัจจุบันฆราวาสสามารถเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้) การศึกษาพระพุทธศาสนาและวิชาการชั้นสูงอื่น ๆ โดยแบ่งเป็นคณะต่าง ๆ เช่น คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ เป็นต้น โดยมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้นมี ๒ แห่ง คือ

(๑) มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ฝ่ายมหานิกาย) ตั้งอยู่ที่วัดมาธาตุฯ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร นอกจากนั้น ยังมีวิทยาเขตตั้งกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ เพื่อให้บริการการศึกษาและยกระดับบุคลากรของพระศาสนาและบุคลากรทางสังคม

(๒) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย) ตั้งอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร บางลำพู กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังมีวิทยาเขตตั้งกระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ

๒.๓.๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การสนับสนุนให้บุคลากรทางศาสนาและทางสังคมให้เป็นผู้มีการศึกษา ซึ่งเป็นหนึ่งในหน้าที่หรือบทบาทที่พระสงฆ์จะต้องดำเนินการและเข้าไปมีส่วนร่วม เช่น

๒.๓.๓.๑) การบวชเรียน การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การบวชเนกขัมมจารีนี้ การบวชชีพราหมณ์เพื่อรับการอบรมสั่งสอน ขัดเกลาด้านจิตใจให้เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ เป็นคนดีของสังคม หรือเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาชีวิตและจิตใจได้

๒.๓.๓.๒) การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อให้มีการศึกษาอบรมวิชาพระพุทธศาสนา และวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยสังคม วัฒนธรรม มารยาทไทย ขนบธรรมเนียมและประเพณีทางสังคมอันดีงามต่าง ๆ

๒.๓.๓.๓) โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ หรือศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ที่บางวัด หรือพระสงฆ์บางรูปสนับสนุนและดำเนินการเพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาทั้งแก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรทางสังคมทั่วไป หรือการส่งเสริม สนับสนุนการฝึกอบรมวิชาชีพต่าง ๆ

๒.๓.๓.๔) การสงเคราะห์ด้านทุนการศึกษา ทุนอาหารกลางวันแก่นักเรียนตามสถานศึกษาต่าง ๆ ให้ได้โอกาสและความสะดวกทางการศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัดที่ตนเองสังกัดหรือการสงเคราะห์ศิษย์วัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนยากจนและด้อยโอกาสทางสังคมให้ได้รับการศึกษา บางคนเมื่อมีการศึกษาแล้วสามารถเติบโตและมีอนาคตที่ดี เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ นักธุรกิจหรือแม้กระทั่งเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

๒.๓.๓.๕) การให้ใช้ที่ดินหรือสถานที่ของทางวัด เพื่อเป็นสถานที่ตั้งอาคารเรียนหรือสถานศึกษาทั้งศูนย์อบรมเด็กเล็กหรือเด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนประชาบาล โรงเรียนมัธยมศึกษาหรือแม้กระทั่งในระดับอุดมศึกษา

๒.๓.๓.๖) การเป็นครูพระช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา วิชาจริยธรรม หรือวิชาศีลธรรมในโรงเรียน หรือตามสถานศึกษาต่าง ๆ เช่น การสัจจรไปให้การศึกษาแก่นักเรียน หรือคณะครูตามโรงเรียนในลักษณะของโครงการอบรมระยะสั้น เช่น โครงการเข้าค่ายพระพุทธรูปตรีศายพุทธธรรม ค่ายยุวพุทธ เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นการดำเนินงานของพระสงฆ์ในส่วนที่เป็นการศึกษาสงเคราะห์แก่สังคม

๒.๓.๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ภารกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประชาชน เยาวชน หรือคนในสังคมได้สามารถรับรู้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เช่น การเทศนา การปาฐกถาหรือการดำเนินการอื่นใดในรูปแบบโครงการ หรือ การดำเนินการส่วนตัว เพื่อให้ธรรมะเข้าถึงจิตใจประชาชน และให้ประชาชนได้เข้าถึงธรรมะ เช่น

๒.๓.๔.๑) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) โครงการนี้ดำเนินการเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยระเบียบของมหาเถรสมาคมที่ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลโดยให้เป็นภาระที่ต้องรับผิดชอบของคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อให้วัดและพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ให้ความรู้ อบรมศีลธรรมแก่ประชาชนในท้องถิ่นด้วยการแนะนำ สงเคราะห์ สั่งสอนให้ประชาชนหรือเยาวชนเกิดสามัคคีธรรมและกตัญญูกตเวทิตาธรรมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ประชาชนและก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมชุมชน

๒.๓.๔.๒) โครงการพระธรรมจาริก หรือพระธรรมทูตภายในประเทศ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ และยังคงดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน โดยความร่วมมือของกรมประชาสงเคราะห์ และกรมประชาสัมพันธ์ โดยมีการส่งพระสงฆ์เดินทางไปเพื่อปฏิบัติศาสนกิจตามหมู่บ้านชาวเขา และที่ทุรกันดารห่างไกลต่าง ๆ ในภาคเหนือ และโครงการพระธรรมจาริกนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือ

(๑) เพื่ออบรมศีลธรรมและหน้าที่พลเมืองดีแก่ชาวเขา

(๒) เพื่อให้การสงเคราะห์ทางจิตใจ การศึกษา การรักษาพยาบาล การช่วยเหลือ การแก้ปัญหาเฉพาะด้านต่าง ๆ เพื่อให้ชาวเขามีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกันกับคนไทยที่อยู่ในส่วนอื่น ๆ ของประเทศ ตามแนวทางการลดช่องว่างและกลมกลืน

(๓) เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และโครงการนี้ถือว่าเป็นโครงการที่คณะสงฆ์ได้สร้างคุณูปการแก่สังคมเป็นอย่างมากและสร้างความพึงพอใจแก่ฝ่ายอาณาจักรเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยสังคมสมัยนั้นประสบปัญหาผู้ก่อการคอมมิวนิสต์ที่พยายามขยายฐานและเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ โครงการนี้สามารถตัดตอนการโฆษณาชวนเชื่อของกลุ่มคอมมิวนิสต์ได้เป็นอย่างดี^{๕๐}

๒.๓.๔.๓) โครงการพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เป็นอีกงานด้านการเผยแผ่ด้านหนึ่งที่คณะสงฆ์ได้ดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ได้รับเอาภาระธุระในการผลิตพระสงฆ์เพื่อให้มีความพร้อมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน ซึ่งมีความจำเป็น

^{๕๐} ชำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, หน้า ๒๖๕.

และเป็นการทำงานในเชิงรุกด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ไทยด้วยการนำเอาหลักธรรมไปเผยแผ่ในต่างแดนแก่เพื่อนมนุษย์ต่างเชื้อชาติ ต่างภาษา เพื่อให้ได้มีโอกาสได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา และเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าร่วมกัน

๒.๓.๔.๔) โครงการพระจริยนิเทศ เป็นโครงการที่ดำเนินการโดยพระสงฆ์เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีบทบาทในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสอนธรรมแก่ประชาชนด้วยการสนับสนุนของกรมการศาสนา ที่ออกระเบียบว่าด้วยพระจริยนิเทศ พ.ศ. ๒๕๓๒ ว่าด้วยการกำหนดคุณสมบัติของพระที่จัดทำหน้าที่เป็นพระจริยนิเทศ เช่น สำเร็จการศึกษาเปรียญธรรม ๖ ประโยค หรือสำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอกหรือจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา หรือมีความรู้ไม่ต่ำกว่าเปรียญธรรม ๔ ประโยค หรือในกรณีที่เป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษด้านการเผยแผ่เพื่อช่วยงานการเผยแผ่ของเจ้าคณะจังหวัดหรือเจ้าคณะปกครองในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น

๒.๓.๕. ด้านสาธารณูปการ

การพัฒนาวัดและอาคารสถานที่ภายในวัด ตลอดจนสิ่งแวดล้อมหรือสภาพภูมิทัศน์ภายในวัดเพื่อให้วัดเป็นสถานที่ ๆ เอื้อประโยชน์แก่สังคม ชุมชน และการพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแลการซ่อมแซม การสร้าง การทำนุบำรุงรักษาอาคารสถานที่หรือศาสนสถานต่าง ๆ ที่สำคัญภายในวัด อนึ่ง งานด้านสาธารณูปการของวัดหรือของพระสงฆ์นี้ แต่ละวัด แต่ละรูปนั้นจะมีลักษณะที่ไม่ทัดเทียมกัน หรือมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความต้องการของวัดหรือของชุมชนเป็นสำคัญ และนอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับงบประมาณ ความรู้ ความสามารถ วิสัยทัศน์หรือบารมีของวัดหรือของพระสงฆ์รูปนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน เพื่อการสร้างแนวร่วมและแรงสนับสนุนทั้งจากพระสงฆ์ ข้าราชการหรือจากชุมชนในการดำเนินการสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกี่ยวข้องด้วยงานด้านสาธารณูปการ

๒.๓.๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์

บทบาทการดำเนินงานของวัดหรือพระสงฆ์ในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือประชาชนหรือสังคมในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้อง เหมาะสมกับสมณภาวะ เช่น การให้ชีวิตเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลในประเพณีชีวิตต่าง ๆ (การเกิด แก่ เจ็บ ตาย) หรือการสาธารณสงเคราะห์ด้านอื่น ๆ เช่น การสนับสนุนหรือการสงเคราะห์สังคม ด้านการงาน การส่งเสริมรายได้หรือการพัฒนาอาชีพ การสงเคราะห์ผู้ป่วย ผู้ยากไร้ หรือการรักษาพยาบาลผู้เจ็บไข้ การจัดตั้งโรงพยาบาลการบริจาคทรัพย์เพื่อสร้างโรงพยาบาลหรือการดำเนินการจัดสร้างโรงพยาบาลด้วยตนเองด้วยการระดมเงินทุนจากประชาชนที่เลื่อมใสศรัทธา เป็นต้น บทบาทหรือภารกิจของวัดและพระสงฆ์เหล่านี้ ถือว่าเป็นการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์

จากกรอบการดำเนินบทบาทของพระสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ที่ได้กล่าวข้างต้นนั้น เป็นกรอบการดำเนินบทบาทที่สำคัญที่คณะสงฆ์หรือพระสงฆ์ไทยนั้นจะต้องรับเอาแนวทางหรือกรอบทั้ง ๖ ด้านนั้นมาปฏิบัติและให้ถือเป็นภาระที่จักต้องดำเนินการสานต่อให้เสมอเหมือนกัน หรือให้มีทิศทางเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด รูปแบบ กิจกรรม หรือโครงการ และยังรวมทั้งกลยุทธ์ในการทำงานของแต่ละท่าน แต่จะต้องมีองค์ประกอบสำคัญในการทำงาน คือ พระธรรมวินัยและคำนึงถึงความพอเหมาะแก่สมณสาธูปเป็นสำคัญ หนึ่ง การดำเนินบทบาทตามภารกิจทั้ง ๖ ด้านนั้นให้เป็นไปตามตำแหน่งหน้าที่ทางคณะสงฆ์ประการหนึ่ง และให้เป็นไปตามความศรัทธามั่นในอันจะเสียดลบันดาลเพ็ญประโยชน์ให้เกิดแก่สังคม/ชุมชนของปัจเจกสงฆ์ประการหนึ่งด้วย

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมพระพุทธศาสนา

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมพระพุทธศาสนา ได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงสถานการณ์พระพุทธศาสนาในประเทศไทยว่ามีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัยตามเหตุปัจจัยในขณะนั้น บางด้านก็เป็นไปในทางที่ดีขึ้น บางด้าน ก็เป็นไปในทางที่เลวลง เช่น แต่เดิมเมื่อ ๓๐ – ๔๐ ปีก่อน ผู้คนในใจการพัฒนาทางด้านวัตถุกันมากการศึกษาธรรมะ การปฏิบัติธรรม ฟังธรรมถือเป็นเรื่องที่สำคัญ แต่ปัจจุบันคนได้เห็นโทษภัยของการพัฒนาด้านวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว จึงหันมาแสวงหาธรรมะมากขึ้น ในขณะที่คนหันมาสนใจธรรมะกันมากขึ้นนี้ สถาบันสงฆ์กลับไม่มีความพร้อม ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์ได้ถูกชาวบ้านทอดทิ้งมานาน การศึกษาทั้งทางปริยัติธรรม การปฏิบัติธรรม ไม่ได้มีการส่งเสริมกันอย่างจริงจัง พระภิกษุ สามเณรจึงสื่อสารกับชาวบ้านไม่ค่อยได้ผล สถาบันสงฆ์จึงขาดความพร้อมไปแทบทุกด้าน พระจึงสูญเสียภาวะการณเป็นผู้นำทางจิตใจและปัญญา แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังมีมากพอสมควร โดยเฉพาะทางด้านวัฒนธรรม พิธีกรรม และศาสนวัตถุ ทำให้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้านเปลี่ยนไปจากเดิมที่เป็นระบบการกุศลไปสู่ระบบผลประโยชน์ แต่เดิมในระบบบุญกุศลชาวพุทธเข้าวัดเพื่อมุ่งแสวงทำบุญต่าง ๆ ชาวบ้านจึงคุมพระด้วยความเคารพ ศรัทธา การทำนุบำรุง และพระก็คุมพระพุทธศาสนิกชนโดยปฐนียบุคคล และเป็นผู้นำทางคุณธรรมและความรู้ ปัจจุบันการเข้าวัดของพุทธศาสนิกชนเป็นการมุ่งหาวัตถุมงคล เลขหอย การสะเดาะเคราะห์ โดยการจ่ายเงินให้กับ

พระเป็นค่าบริการแลกเปลี่ยน การควบคุมซึ่งกันและกันในระบบบุญกุศลจึงเสื่อมสูญไปแทบหมดสิ้น กลายเป็นระบบผลประโยชน์อย่างชัดเจน^{๕๑}

พระมหาอุทัย ญาณวโร กล่าวไว้ว่า พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในเมืองไทยมาเป็นเวลาช้านาน โดยประชาชนส่วนใหญ่ก็นับถือพระพุทธศาสนา ในการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมต่าง ๆ ได้รับการหล่อหลอมด้วยหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ทำให้ศาสนาที่ยังรากฝังลึกในสังคมไทย พระพุทธศาสนาจึงเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมไทยที่ขัดเกลาทางสังคม ปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคมและความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สถาบันพระพุทธศาสนามีองค์ประกอบหลักคือ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน ได้แก่ วัด อุโบสถ วิหาร พระพุทธรูป ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ สามเณร ฆราวาสศาสนธรรม ได้แก่ หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ศาสนพิธี ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ข้อปฏิบัติเพื่อความพร้อมเพรียงของ หมู่คณะ การที่ศาสนาดำรงมาได้ยาวนานเพราะศาสนามีบทบาทสำคัญที่มีเอกลักษณ์ของตน ดังนี้

๑) ศาสนาในฐานะเป็นองค์กรทางศีลธรรม เป็นบทบาทที่เด่นชัดที่สุดที่มีต่อสังคม ศาสนา เริ่มต้นด้วยการสร้างประมวลหลักศีลธรรมบางส่วนของศีลธรรมได้กลายเป็นกฎหมาย แต่มีอีกบางส่วนที่ต้องการให้ศาสนาดำเนินการ เช่น เรื่องการปลูกฝังจิตสำนึก การรู้จักควบคุมตนเอง และหลักจริยธรรมในความสัมพันธ์ ศาสนาต้องยอมรับ “เหตุผลใหม่” ที่เป็นความจำเป็นทางสังคม ทั้งนี้เพราะว่าหลักศีลธรรมเป็นหลักของมนุษย์เพื่อมนุษย์เป็นผู้ปฏิบัติ

๒) ศาสนาในฐานะองค์กรช่วยเหลือสังคม เนื่องจากศาสนาเป็นผู้รับผิดชอบในการปลูกฝังความสำนึกทางศีลธรรม ศาสนาจึงเป็นองค์กรที่จะเข้ามาช่วยเหลือสังคม เช่น การจัดหาวัสดุ การรณรงค์แก้ปัญหาสังคม เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยมีพื้นฐานจากการมีคุณธรรมของประชาชน ศาสนาจึงเป็นตัวกลางเฉลี่ยความผาสุกทางสังคมโดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายบังคับ

๓) ศาสนาในฐานะผู้ให้จุดมุ่งหมายแห่งชีวิต นับเป็นจุดพื้นฐานที่แท้จริงของศาสนา ทั้งนี้เพราะรัฐและสังคมจะสามารถช่วยเหลือบุคคล (ปัจเจกบุคคล) ให้มีความสุขสมบูรณ์ได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น สังคมไม่สามารถที่จะทำให้ทุกคนไปสู่จุดมุ่งหมายแห่งชีวิตที่แท้จริงได้ นั่นคือวิธีการปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์โดยสิ้นเชิง^{๕๒}

^{๕๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมสาร, สอนภาค – สอนทิต ชีวิตพระ – ชีวิตชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๒), หน้า ๔๗.

^{๕๒}พระมหาอุทัย ญาณวโร, พุทธวิธีแห่งสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔.

สรุปได้ว่า ความจำเป็นของธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคม การนำเอาหลักธรรมมาเป็นเป้าหมายของระบบทางสังคม ซึ่งทำให้ระบบทางสังคมและการเมืองมีความเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น หลักธรรมของผู้นำ ธรรมแห่งสมาชิกของสังคม ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนามีความยืดหยุ่นในตนเอง เพื่อสร้างความกลมกลืนกับระบบของสังคมที่แตกต่างกันออกไป ในบางครั้งพุทธศาสนามีความจำเป็นต้องเข้าไปตระหนักถึงปัญหาทางสังคมด้วยตนเอง โดยการมีส่วนร่วมในการแสวงหาคำตอบปัญหาของสังคมในเรื่องต่างๆ อย่างเป็นระบบบนรากฐานของปรัชญาสังคมทางพุทธศาสนา นั่นคือ การสร้างกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนบนพื้นฐานของหลักธรรม ซึ่งจะอำนวยความสะดวกแก่สังคมอย่างเป็นระบบ การให้คำตอบแก่สังคมด้วยวิธีการอย่างมีสันติ รู้เท่าทันและสอดคล้องกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาจึงเป็นคำตอบที่ให้แก่สังคมและพุทธศาสนิกชนได้อย่างชัดเจน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

จักรพงษ์ ปรารงค์วิเศษ ได้วิจัยเรื่อง ทัศนะของคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

๑. กรรมการหมู่บ้าน เรียงลำดับความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน คือ ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีความสำคัญมากที่สุด เป็นอันดับ ๑ รองลงมาด้านการศึกษาระดับ ๒ ด้านการเมืองการปกครอง เป็นอันดับที่ ๓ ด้านสาธารณสุข เป็นอันดับที่ ๔ และบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน น้อยที่สุด ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ เป็นอันดับที่ ๕

๒. กรรมการหมู่บ้านให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนมากที่สุด ๕ ด้าน ดังนี้

๑) ด้านการศึกษา ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ในท้องถิ่นได้ศึกษาทั้งสายสามัญและธรรมะเพื่อจะได้มีความรู้ ประสบการณ์ที่สามารถไปเป็นวิทยากรให้การฝึกอบรมได้ทุกโอกาส

๒) ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ควรตั้งกองทุนมูลนิธิการผลิตจำหน่ายสินค้าที่จำเป็น โดยมีชาวบ้านร่วมเป็นกรรมการและเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ ฝึกอบรมและแนะนำการจัดการเพิ่มผลผลิต

๓) ด้านสาธารณสุข พระสงฆ์ควรให้ความสนใจดูแลสัตว์เลี้ยงที่นำมาเลี้ยงหรือเข้ามาอาศัยในวัดให้ปลอดภัยจากเป็นตัวแทนพาหะของโรคภัยต่าง ๆ อันอาจนำมาติดต่อกับประชาชนได้

๔) ด้านสังคมและวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำแนะนำหรือแนวคิดเกี่ยวกับการนำระบบการลงแขกมาใช้เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานหรืออาจตั้งธนาคารแรงงานอาสาสมัครช่วยการผลิตงาน

๕) ด้านการเมืองและการปกครอง พระสงฆ์ควรเป็นตัวกลางต่อรองค่าเช่าหรือเป็นผู้ค้าประกันความมั่นคงการรับซื้อผลผลิตของประชาชนในหมู่บ้าน^{๕๓}

ชัยพร พิบูลศิริ ได้วิจัยเรื่อง พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม พบว่า ปัจจุบันสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ส่วนใหญ่กำลังล้าสมัย ไม่แน่ใจว่าตนอยู่ในตำแหน่งใดของสังคม และควรมีบทบาทอย่างไรกันแน่ การศึกษาข้อมูลเอกสารพบว่า ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์มีบทบาทต่อสังคมมากขึ้น และบทบาทที่ควรกระทำในด้านการพัฒนา คือ

๑. การให้คำแนะนำจิตใจโดยการช่วยให้มีการประพฤติปฏิบัติธรรมที่เป็นประโยชน์แผ่ออกไปในสังคมอย่างกว้างขวาง ตลอดจนเป็นผู้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับปัญหาการดำรงชีวิตต่างๆ

๒. เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเองในการพัฒนาได้ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำในท้องถิ่นอยู่แต่เดิมแล้ว หากได้เป็นศูนย์กลางหรือเป็นผู้ประสานงานและได้มีโอกาสเตรียมตัวพร้อมก็อาจเป็นผู้เปิดช่องว่างที่มีอยู่ในการพัฒนาและเป็นผู้นำที่ชี้ช่องทางในการที่ท้องถิ่นจะได้รับความเจริญใหม่ๆ ได้^{๕๔}

ณรงค์ คงนวล ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์วัดชลประทานรังสฤษฎ์กับการพัฒนาสังคม พบว่า พระสงฆ์ที่สอนหนังสือในสถานศึกษามีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากกว่าพระสงฆ์ที่ไม่ได้สอนหนังสือในสถานศึกษา พระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานด้านการสงเคราะห์ประชาชนมีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากกว่าพระสงฆ์ที่ไม่ได้สงเคราะห์ประชาชน และพระสงฆ์ที่เผยแพร่ธรรมะ มีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากกว่าพระสงฆ์ที่ไม่ได้เผยแพร่ธรรมะ^{๕๕}

ณัฐชา สัมเขียวหวาน ได้วิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดราชบุรี พบว่า

๑. พระสงฆ์ในจังหวัดราชบุรี มีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยพระสงฆ์มีบทบาทในการชี้แนะ ชักชวนราษฎรให้ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยพระสงฆ์จะ

^{๕๓}จักรพงษ์ ปรารค์วิเศษ, การศึกษาทัศนคติของคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์, *ปริญญาภิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๐.

^{๕๔}ชัยพร พิบูลศิริ, พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม, *รายงานการวิจัย*, (สำนักวิจัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๑.

^{๕๕}ณรงค์ คงนวล, บทบาทพระสงฆ์วัดชลประทานรังสฤษฎ์กับการพัฒนาสังคม, *วิทยานิพนธ์ปริญญาภิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

มีการเทศนา สั่งสอน การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม และพระสงฆ์ร่วมกันปลูกต้นไม้ในพื้นที่วัดสถานที่สาธารณประโยชน์ที่รกร้างว่างเปล่า โดยการร่วมกันกับประชาชน ร่วมกันปลูกต้นไม้ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือวันสำคัญของชาติ หรือวันที่ทางราชการกำหนด

๒. หลักธรรมและวัตรปฏิบัติที่มีส่วนสนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้ในการปฏิบัติตามบทบาทของพระสงฆ์ จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายบ้านเมือง จารัตประเพณี รวมทั้งศีล ๒๒๗ ข้อ โดยเฉพาะศีลที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ คือ ศีลข้อที่ ๖๐ , ๖๘ , ๑๑๐ , ๑๓๗ , ๒๑๙ ซึ่งกำหนดการปฏิบัติของพระสงฆ์เกี่ยวกับต้นไม้ จึงเป็นการส่งเสริมให้พระสงฆ์อนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้

๓. ปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้ที่สำคัญคือพื้นที่วัดที่จะปลูกต้นไม้มีจำกัด กล้าไม้ที่จะนำมาปลูกไม่เพียงพอ หรือมีแต่ไม่ตรงกับความต้องการของพระสงฆ์ที่จะปลูก พระสงฆ์ไม่มีความรู้ทางด้านวิชาการในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้และขาดความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนบริเวณวัดอย่างจริงจังและต่อเนื่อง^{๕๖}

พรรณนิภา วงษ์มิตร ได้วิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษณีเวศน์ พบว่า

๑. พระสงฆ์มีความเป็นผู้นำในระดับสูง มีความน่าเชื่อถือในระดับสูง มีพฤติกรรมการสื่อสารในระดับมาก ประชาชนมีปริมาณการรับสารจากพระสงฆ์ปานกลาง และประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการธรรมรักษณีเวศน์น้อยที่สุด

๒. ลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเป็นผู้นำทางความคิดเห็น ความน่าเชื่อถือ พฤติกรรมการสื่อสารของพระสงฆ์ ปริมาณการรับสารของประชาชนจากพระสงฆ์และการมีส่วนร่วมในโครงการธรรมรักษณีเวศน์ไม่แตกต่างกัน

๓. ความเป็นผู้นำทางความคิดเห็น ความน่าเชื่อถือ พฤติกรรมการสื่อสารของพระสงฆ์ ปริมาณการรับสารของประชาชนจากพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษณีเวศน์

๔. ปริมาณการรับสารของประชาชนจากพระสงฆ์มีผลสูงต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษณีเวศน์ รองลงมาคือ ความน่าเชื่อถือของพระสงฆ์ พฤติกรรมการสื่อสารของพระสงฆ์ และการเป็นผู้นำความคิดเห็นของพระสงฆ์ ตามลำดับ^{๕๗}

^{๕๖} ญัฐยา สัมเขียวหวาน, บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้ในจังหวัดราชบุรี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒.

^{๕๗} พรรณนิภา วงษ์มิตร, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษณีเวศน์, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

ไพศาล บันแดน ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำตำบล จังหวัดแพร่ พบว่า พระสงฆ์ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนทั้งทางด้านจิตใจและด้านวัตถุ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของมหาเถรสมาคมที่ส่งเสริมสนับสนุนให้คณะสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนตามโครงการ อ.ป.ต. โดยรัฐบาลได้สนับสนุนทางด้านงบประมาณ และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน ซึ่งผู้ปฏิบัติเห็นว่าพระสงฆ์ได้ดำเนินกิจกรรมของโครงการสอดคล้องกับแนวคิดนโยบาย ของมหาเถรสมาคม ในระดับปานกลาง โดยกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมในรูปของการเทศนา อบรม สั่งสอนโดยพระสงฆ์ สำหรับปัญหาของการดำเนินงาน พบว่า คณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ยังไม่เข้าใจนโยบายของงาน อ.ป.ต. และงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากทางราชการ และบริจาคจากภาคเอกชนยังไม่เพียงพอ^{๕๘}

วุฒินันท์ กันทะเตียน ได้วิจัยเรื่อง พระสงฆ์กับการเมือง : แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยและแนวทางที่ไม่มีในพระธรรมวินัยนั่นเอง เป็นช่องทางที่ทำให้พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง จากการศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในประวัติศาสตร์ไทย พบว่า พระสงฆ์ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองถึงระดับชาติจากการสัมภาษณ์ถึงแนวคิดและบทบาทของพระเถระส่วนหนึ่งที่เลือกในการศึกษานั้น พบว่า พระสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองได้ แต่ต้องไม่ผิดพระธรรมวินัย แนวคิดและบทบาทของพระสงฆ์ในทางการเมืองนั้นมีทั้งสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับหน้าที่ตามพระธรรมวินัย ในส่วนที่สองสอดคล้องพบว่า พระสงฆ์มีจุดมุ่งหมายในการแสดงความคิดและบทบาทของพระสงฆ์ในทางการเมืองเพื่อความผาสุกของบ้านเมืองโดยปราศจากอคติ วางตนเป็นกลาง ไม่ประพฤติตนเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แสดงตนอยู่ในฐานะที่ประชาชนรับได้ และไม่ผิดพระธรรมวินัย ในส่วนที่ไม่สอดคล้องพบว่า พระสงฆ์ที่เข้าไปมีบทบาทนั้นแฝงใฝ่ในอำนาจและมุ่งหวังผลประโยชน์จนเกินขอบเขตซึ่งประชาชนรับไม่ได้และผิดพระธรรมวินัยด้วย^{๕๙}

เอี่ยมทิพย์ คงเพชร ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยของการเข้าร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนาของชาวพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดอัมพวัน ตำบลพรหมบุรี อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า สิ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนา ณ วัดอัมพวัน คือ บทบาทของพระสงฆ์ เจ้าอาวาส ที่เป็นผู้นำด้านจิตใจของประชาชน เป็นผู้ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนในยามมีทุกข์ที่เดือดร้อนยากลำบาก และที่สำคัญที่สุดคือ พระสงฆ์ เจ้าอาวาสเป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้ปัญหาต่างๆ สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ดี สิ่งเหล่านี้

^{๕๘}ไพศาล บันแดน, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำตำบล จังหวัดแพร่, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๗).

^{๕๙}วุฒินันท์ กันทะเตียน, พระสงฆ์กับการเมือง : แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗).

ก่อให้เกิดอำนาจทางใจที่ทำให้เกิดศรัทธา เชื่อถือด้วยความจริงใจ และสามารถชักจูงโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้คล้อยตามไปในทางที่ถูกที่ควร โดยไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจบังคับ ทำให้พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสเป็นผู้นำที่มีธรรมานุภาพ หรืออานุภาพแห่งธรรม และปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนา ณ วัดอัมพวัน คือ

๑. ปัจจัยด้านพฤติกรรมและบุคลิกภาพในตัวพระสงฆ์เจ้าอาวาส
๒. ปัจจัยด้านความเป็นผู้นำ
๓. ปัจจัยด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม^{๖๐}

พระมหาถวิล พลเตมา ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุธีปริยัตโยดม ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการพัฒนาของพระครูสุธีปริยัตโยดมที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในทัศนะของชุมชนมากที่สุดคือ การเผยแพร่ศีลธรรม ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่อยากเห็นบทบาทการพัฒนาชุมชนในอนาคตของพระครูสุธีปริยัตโยดมด้านศีลธรรมมากกว่าบทบาทอื่น เพราะชีวิตจะดีงามมีความสุข ประเทศชาติจะรุ่งเรืองมั่นคงสังคมจะร่มเย็นเป็นสุขด้วยการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป^{๖๑}

นภดล เมธาวิทย์ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านโนน ตำบลนครสวรรค์ อำเภอมือง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า โครงการพัฒนาที่ดำเนินโดยพระสงฆ์ส่วนใหญ่เกิดจากการคิดริเริ่มของพระสงฆ์เอง และบางโครงการเกิดจากการผลักดันและการสนับสนุนจากรัฐบาล พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนเนื่องจากความเมตตาสงสารและต้องการช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นจากความทุกข์ยาก ซึ่งความต้องการนี้ก็ตรงกับความคาดหวังของชาวบ้านที่เห็นว่า พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนา รัฐบาลมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนา รัฐบาลมีส่วนสนับสนุนให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยการก่อตั้งโครงการพระธรรมทูตและโครงการพระธรรมจาริกซึ่งการส่งพระสงฆ์ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชนบทรวมทั้งให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ทำให้พระสงฆ์ต้องพยายามประนีประนอมความเชื่อทางศาสนากับเป้าหมายทางเศรษฐกิจ มีการนำพุทธธรรมเน้นหรือขยายความให้เกี่ยวข้องกับการพัฒนามากขึ้น งานพัฒนาของพระสงฆ์ประสบปัญหาและอุปสรรคไม่น้อย เนื่องจากชาวบ้านมีลักษณะปัจเจกบุคคลสูงและสนใจแต่ประโยชน์ระยะสั้นและพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่ไม่ได้รับ

^{๖๐} เอื้อมทิพย์ คงเพชร, ปัจจัยของการเข้าร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนาของชาวพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดอัมพวัน ตำบลพรหมบุรี อำเภพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, ๒๕๓๔), หน้า ก.

^{๖๑} พระมหาถวิล พลเตมา, บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาพระครูสุธีปริยัตโยดม, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา : สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๖), หน้า ข.

การฝึกฝนทางด้านการพัฒนาโดยตรง ทำให้งานพัฒนาดำเนินไปอย่างไม่มีระบบ และประกอบกับโครงการพัฒนาส่วนใหญ่เป็นโครงการระยะสั้น ซึ่งมีจุดประสงค์ที่แก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้แก่ชาวบ้านเท่านั้น^{๒๒}

ประกอบ มีโคตรทอง ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ในเขตเทศบาลนครขอนแก่นได้จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนดังนี้คือ โครงการพัฒนาเยาวชนและอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธร ศาสนาวันอาทิตย์เพื่อสั่งสอนเยาวชน การเผยแพร่ธรรมะทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ การจัดโครงการธรรมสัญจร การอบรมศีลธรรมและปฏิบัติธรรม การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อสั่งสอนเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา การสอนศีลธรรมในโรงเรียนกัณดารเข้าค่ายอบรมศีลธรรมและจริยธรรม^{๒๓}

ปราณี เกื้อทอง ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน : ศึกษากรณีวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการให้คำแนะนำและจัดอบรมเพื่อสนับสนุนงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในด้านนี้อยู่ระดับปานกลาง ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเป็นผู้นำในการปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในด้านนี้อยู่ระดับปานกลาง ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการให้คำแนะนำและจัดอบรมเพื่อสนับสนุนงานด้านการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในด้านนี้อยู่ในระดับมาก ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเป็นผู้นำในการปฏิบัติงานด้านการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในด้านนี้อยู่ระดับปานกลาง^{๒๔}

^{๒๒} นภพล เมธาวิทย์, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านโนน ตำบลนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑), หน้า ๙๘.

^{๒๓} ประกอบ มีโคตรทอง, บทบาทพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ก.

^{๒๔} ปราณี เกื้อทอง, บทบาทพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน ศึกษากรณีวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๖), หน้า ก.

สุภา อุทโท ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงบทบาทที่พระสงฆ์ควรทำการพัฒนาสังคมให้สอดคล้องรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า ผลการศึกษาได้ทราบว่

ก. สภาพสังคมไทยใน ๒ ทศวรรษหน้าพบว่า กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก จะมีผล กระทบต่อสังคมไทยอย่างสูง ทำให้การเมืองมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยสูงขึ้น การติดต่อสื่อสารของคนจะทำได้รวดเร็วและทันสมัยมากขึ้น เศรษฐกิจไทยจะมีการเจริญเติบโต แต่เป็นไปในอัตราที่สูงไม่มากนัก ค่านิยมบริโภคจะมีอิทธิพลสูงต่อความคิดของคนในเมือง จะมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่หลากหลายขณะเดียวกันปัญหาสังคมต่าง ๆ จะมีความสลับซับซ้อนขึ้น ส่วนในชนบทจะมีปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรมากขึ้น อันนำไปสู่การลดลงของทรัพยากรต่าง ๆ พร้อมกันนั้นชนบทจะเป็นฐานการผลิตของคนเมืองต่อไป

ข. บทบาทพระสงฆ์ใน ๒ ทศวรรษหน้า ควรมีบทบาท ๓ ด้าน คือ บทบาทต่อตนเอง ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัยให้แตกฉาน บทบาทต่อองค์กรสงฆ์ ได้แก่ การจัดวัดให้สงบ สะอาด และมีที่ปฏิบัติธรรม จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดให้หลากหลายยิ่งขึ้น ตั้งวิทยาลัยพัฒนาพระสงฆ์การศึกษาทั่วประเทศและปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัยมากขึ้น และบทบาทต่อสังคม ได้แก่ การเรียนรู้อาณาจักรโลกและสภาพสังคม สอนศีลธรรมแก่ประชาชนทุกระดับ ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตแก่ประชาชน ให้การศึกษาแก่คนในชุมชน สงเคราะห์คนในชุมชน ประสานงานกับกลุ่มต่าง ๆ ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ

ค. บทบาทที่เหมาะสมของพระสงฆ์ต่อสังคมไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า ซึ่งพิจารณาจากเกณฑ์ความสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยและบทบาทพระนักพัฒนา พบว่า พระสงฆ์ควรเรียนรู้และวิจัยสังคม โดยการแสวงหาความรู้ในวิชาทางโลก สร้างความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและชุมชน ปฏิบัติจิตสำนึกและสอนศีลธรรมแก่ประชาชนทุกระดับ ทั้งในวัดและนอกวัด ให้คำปรึกษาในปัญหาชีวิตต่าง ๆ แก่ประชาชน ให้คำปรึกษาการศึกษาในวิชาการต่าง ๆ ตามความต้องการของคนในชุมชน ประสานงานกับคนระดับต่าง ๆ ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่งเสริมการแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยกลุ่ม^{๖๕}

สรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทเป็นอย่างยิ่งในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาในเจริญขึ้น เป็นผู้ปฏิบัติจิตสำนึกและสอนศีลธรรมอันดีงามให้แก่พุทธศาสนิกชนต่อสังคมส่วนรวม

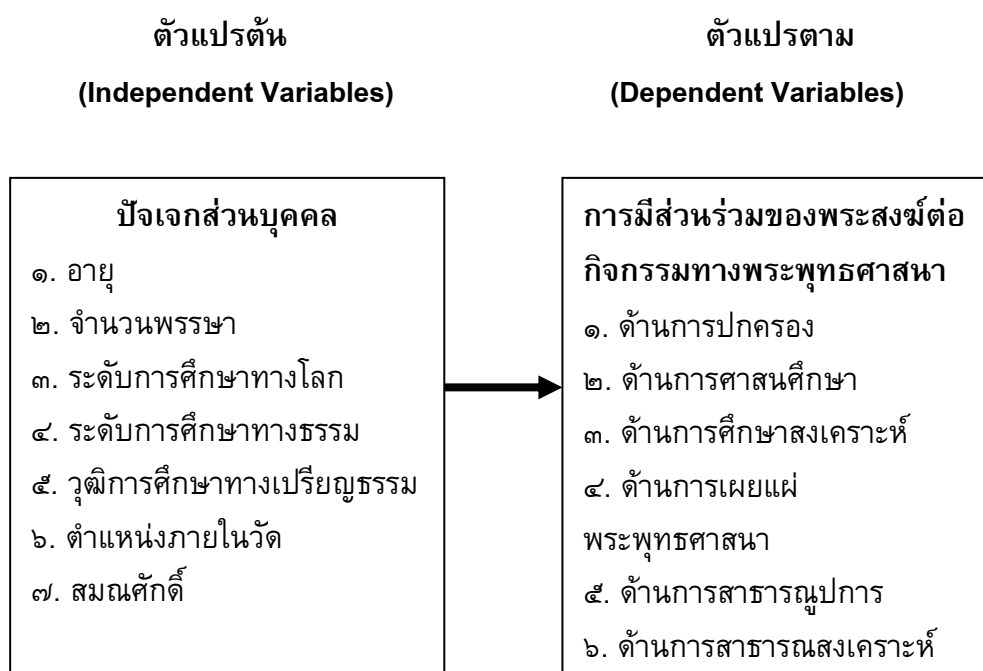
^{๖๕} สุภา อุทโท, บทบาทของพระสงฆ์ใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑ - ๒๕๖๐), วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ข.

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนด กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ จำนวนพรรษาที่อุปสมบท ระดับการศึกษาทางโลก ระดับการศึกษาทางธรรม วุฒิทางธรรม ตำแหน่งภายในวัด และสมณศักดิ์

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรม ในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ๖ ด้านคือ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านการศาสนศึกษา ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) ด้านการสาธารณูปการ ๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังแผนภาพที่ ๒.๒

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๔๐ รูป มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป การวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย อายุ จำนวนพรรษาที่บวช ระดับการศึกษาทางโลก ระดับการศึกษาทางธรรม วุฒิทางธรรม ตำแหน่งภายในวัด และสมณศักดิ์ มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

(n = ๒๔๐)

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
อายุ		
๒๐ – ๓๐ ปี	๙๑	๓๗.๙๒
๓๑ – ๔๐ ปี	๖๓	๒๖.๒๕
๔๑ – ๖๐ ปี	๕๐	๒๐.๘๓
มากกว่า ๖๐ ปี	๓๖	๑๕.๐๐
จำนวนพรรษาที่บวช		
๑ – ๕ พรรษา	๑๒๒	๕๐.๘๓
๖ – ๙ พรรษา	๓๖	๑๕.๐๐
๑๐ – ๒๐ พรรษา	๕๗	๒๓.๗๕
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๒๕	๑๐.๔๒
ระดับการศึกษาทางโลก		
ประถมศึกษา	๘๗	๓๖.๒๕
มัธยมศึกษาตอนต้น	๑๐๓	๔๒.๙๒
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๓๒	๑๓.๓๓
ปริญญาตรีขึ้นไป	๑๘	๗.๕๐
ระดับการศึกษาทางธรรม		
ไม่มีวุฒินักธรรม	๑๑๓	๔๗.๐๘
นักธรรมชั้นตรี	๕๔	๒๒.๕๐
นักธรรมชั้นโท	๔๑	๑๗.๐๘
นักธรรมชั้นเอก	๓๒	๑๓.๓๔
วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม		
ประโยค ๑-๓	๓๔	๑๔.๑๗
ประโยค ๔-๖	๒๔	๑๐.๐๐
ประโยค ๗-๙	๑๑	๔.๕๘
ไม่มีวุฒิปริญญา	๑๗๑	๗๑.๒๕

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
ตำแหน่งภายในวัด		
พระสังฆาธิการ	๖๔	๒๖.๖๗
พระลูกวัด	๑๗๖	๗๓.๓๓
สมณศักดิ์		
ไม่มีสมณศักดิ์	๒๑๗	๙๐.๔๒
มีสมณศักดิ์	๒๓	๙.๕๘

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามมีรายละเอียดดังนี้

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง ๒๐ – ๓๐ ปีมีจำนวน ๙๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๙๒ รองลงมามีอายุ ๓๑ – ๔๐ ปี มีจำนวน ๖๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๒๕ และที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปี มี ๓๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐๐

จำนวนพรรษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีจำนวนพรรษา ๑ – ๕ พรรษามีจำนวน ๑๒๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๘๓ รองลงมามีจำนวนพรรษา ๑๐ – ๒๐ พรรษามีจำนวน ๕๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๗๕ และมากกว่า ๒๐ พรรษามีจำนวน ๒๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๔๒

ระดับการศึกษาทางโลก พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาทางโลกมัธยมศึกษาตอนต้น มีจำนวน ๑๐๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๙๒ รองลงมาประถมศึกษา มีจำนวน ๘๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๒๕ และที่มีระดับการศึกษาทางโลกปริญญาตรีขึ้นไปมีเพียงจำนวน ๑๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๕๐

ระดับการศึกษาทางธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาทางธรรมไม่มีวุฒินักธรรม มีจำนวน ๑๑๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๐๘ รองลงมานักธรรมชั้นตรี มีจำนวน ๕๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๕๐ และนักธรรมชั้นเอก มีเพียง ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๓๔

วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมไม่มีวุฒิต่างเปรียญธรรม มีจำนวน ๑๗๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๒๕ รองลงมาวุฒิป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ มีจำนวน ๓๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๑๗ และประโยค ๗ - ๙ มีจำนวนเพียง ๑๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๕๘

ตำแหน่งภายในวัด พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีตำแหน่งภายในวัดเป็นพระลูกวัด มีจำนวน ๑๗๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๓๓ และเป็นพระสังฆาธิการ มี ๖๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๖๗

สมณศักดิ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีสมณศักดิ์ มีจำนวน ๒๑๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๔๒ และที่มีสมณศักดิ์ มี ๒๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๘

๔.๒ ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย ๑)ด้านการปกครอง ๒)ด้านการศาสนศึกษา ๓)ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕)ด้านการสาธารณูปการ ๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยภาพรวมและรายด้าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒ – ๔.๘

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยรวม

(n = ๒๔๐)

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. ด้านการปกครอง	๔.๓๑	๐.๖๓	มาก
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๔.๐๘	๐.๖๙	มาก
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๙๘	๐.๗๖	มาก
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๙๒	๐.๗๗	มาก
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๗๐	๐.๗๔	มาก
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๕๗	๐.๙๙	มาก
ภาพรวม	๓.๙๓	๐.๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๓.๙๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทาง

พระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการปกครองอยู่ในอันดับสูงที่สุด ($\bar{X} = ๔.๓๑$) และด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ อยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = ๓.๕๗$)

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการปกครอง

(n = ๒๔๐)

ด้านการปกครอง	ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. กำหนดจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี	๔.๒๖	๐.๗๒	มาก
๒. ปกครองและดูแลพระภิกษุสามเณรที่พำนักอยู่ในวัดให้ปฏิบัติตามพระธรรม วินัย กฏ/คำสั่งมหาเถรสมาคม	๔.๓๒	๐.๘๐	มาก
๓. ปกครองและดูแลเด็กวัดให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัด	๔.๓๑	๐.๗๑	มาก
๔. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัดอย่างเคร่งครัด	๔.๓๓	๐.๗๓	มาก
ภาพรวม	๔.๓๑	๐.๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการปกครองโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๑$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในอันดับที่สูงที่สุดในข้อ “ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัดอย่างเคร่งครัด” ($\bar{X} = ๔.๓๓$) รองลงมา คือ “ปกครองและดูแลพระภิกษุสามเณรที่พำนักอยู่ในวัดให้ปฏิบัติตามพระธรรม วินัย กฏ/คำสั่งมหาเถรสมาคม” ($\bar{X} = ๔.๓๒$) และมีความคิดเห็นอยู่ในอันดับต่ำที่สุดในข้อ “กำหนดจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี” ($\bar{X} = ๔.๒๖$)

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์
ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษา

(n = ๒๔๐)

ด้านการศึกษา	ระดับการมีส่วนร่วม ของพระสงฆ์		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสำหรับ พระสงฆ์และสามเณร(นักธรรมตรี โท เอก)	๔.๒๘	๐.๗๓	มาก
๒. จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสำหรับ ฆราวาสที่มีความสนใจ (ธรรมศึกษาตรี โท เอก)	๔.๑๖	๐.๘๘	มาก
๓. จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (เปรียญ ตรี โท เอก)	๔.๓๐	๐.๗๗	มาก
๔. จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ สำหรับพระภิกษุ และสามเณร (ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย)	๔.๒๗	๐.๘๔	มาก
๕. การจัดหาทุนหรือหนังสือตำราเรียนให้กับวัด	๓.๓๘	๑.๕๔	มาก
ภาพรวม	๔.๐๘	๐.๖๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า พระสงฆ์มีความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์
ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษา
โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๐๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในอันดับที่สูงที่สุด
ในข้อ “จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (เปรียญตรี โท เอก)” ($\bar{X}= ๔.๓๐$) รองลงมา คือ
“จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสำหรับพระสงฆ์และสามเณร(นักธรรมตรี โท เอก)” ($\bar{X}= ๔.๒๘$)
และมีความคิดเห็นอยู่ในอันดับต่ำที่สุดในข้อ “การจัดหาทุนหรือหนังสือตำราเรียนให้กับวัด”
($\bar{X}= ๓.๓๘$)

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์
ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษาสงเคราะห์

(n = ๒๔๐)

ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระดับการมีส่วนร่วม ของพระสงฆ์		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์	๓.๓๐	๑.๖๐	มาก
๒. การจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษาเป็นแหล่ง ความรู้แก่เยาวชนและประชาชน	๓.๙๔	๐.๙๐	มาก
๓. ส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณร	๔.๑๐	๐.๙๐	มาก
๔. มอบทุนการศึกษาแก่เด็กผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์	๔.๐๙	๐.๙๓	มาก
๕. ให้ทุนซื้อสื่อการเรียนการสอนอุปกรณ์ทางการ ศึกษาแก่โรงเรียน	๔.๑๕	๐.๙๙	มาก
๖. ร่วมเป็นคณะกรรมการการศึกษาในโรงเรียน	๔.๒๘	๐.๗๗	มาก
ภาพรวม	๓.๙๘	๐.๗๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า พระสงฆ์มีความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์
ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษาสงเคราะห์
โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในอันดับที่สูงที่สุด
ในข้อ “ร่วมเป็นคณะกรรมการการศึกษาในโรงเรียน” ($\bar{X} = ๔.๒๘$) รองลงมา คือ “ให้ทุนซื้อสื่อ
การเรียนการสอนอุปกรณ์ทางการศึกษาแก่โรงเรียน” ($\bar{X} = ๔.๑๕$) และมีความคิดเห็นอยู่ใน
อันดับต่ำที่สุดในข้อ “จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์” ($\bar{X} = ๓.๓๐$)

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(n = ๒๔๐)

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. จัดโครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน	๔.๒๐	๐.๘๓	มาก
๒. การแสดงธรรมและการบรรยายธรรมเพื่ออบรมสั่งสอนประชาชน	๓.๙๒	๐.๙๒	มาก
๓. จัดโครงการพระธรรมทูตสัญจร	๓.๘๘	๐.๙๗	มาก
๔. การอบรมและปฏิบัติธรรมกรรมฐานเพื่อการพัฒนาจิต	๓.๗๗	๑.๐๒	มาก
๕. เป็นวิทยากรสอนธรรมะในสถานศึกษา	๓.๘๓	๑.๐๑	มาก
ภาพรวม	๓.๙๒	๐.๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พระสงฆ์มีความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๒$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในอันดับที่สูงที่สุด ในข้อ “จัดโครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน” ($\bar{X} = ๔.๒๐$) รองลงมา คือ “การแสดงธรรมและการบรรยายธรรมเพื่ออบรมสั่งสอนประชาชน” ($\bar{X} = ๓.๙๒$) และมีความคิดเห็นอยู่ในอันดับต่ำที่สุดในข้อ “การอบรมและปฏิบัติธรรมกรรมฐานเพื่อการพัฒนาจิต” ($\bar{X} = ๓.๗๗$)

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์
ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณูปการ

(n = ๒๔๐)

ด้านการสาธารณูปการ	ระดับการมีส่วนร่วม ของพระสงฆ์		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. สร้างศาลาการเปรียญ	๔.๑๐	๐.๙๕	มาก
๒. สร้าง/บูรณะกุฏิที่พักสงฆ์	๔.๑๗	๐.๘๘	มาก
๓. สร้าง/บูรณะเมรุ ศาลาพักรักษา	๓.๕๖	๑.๐๘	มาก
๔. สร้าง/บูรณะศาลาอเนกประสงค์	๓.๕๕	๑.๑๒	มาก
๕. สร้าง/บูรณะอุโบสถ	๓.๕๙	๑.๐๓	มาก
๖. ช่วยสร้าง/พัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้าชุมชน	๓.๕๓	๑.๑๐	มาก
ภาพรวม	๓.๗๐	๐.๗๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า พระสงฆ์มีความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์
ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการเผยแพร่
พระพุทธศาสนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๐$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ใน
อันดับที่สูงที่สุด ในข้อ “สร้าง/บูรณะกุฏิที่พักสงฆ์” ($\bar{X} = ๔.๑๗$) รองลงมา คือ “สร้างศาลาการ
เปรียญ” ($\bar{X} = ๔.๑๐$) และมีความคิดเห็นอยู่ในอันดับต่ำที่สุดในข้อ “ช่วยสร้าง/พัฒนาถนน
สะพาน ไฟฟ้าชุมชน” ($\bar{X} = ๓.๕๓$)

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์
ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณ
สงเคราะห์

(n = ๒๔๐)

ด้านการสาธารณสงเคราะห์	ระดับการมีส่วนร่วม ของพระสงฆ์		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. ส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าและโครงการออม ทรัพย์	๒.๙๓	๑.๔๖	มาก
๒. ส่งเสริมการวางแผนโบราณ	๓.๓๓	๑.๕๓	มาก
๓. ส่งเสริมการทำนาข้าวปลอดสารพิษ	๓.๓๗	๑.๕๑	มาก
๔. ส่งเสริมการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ	๓.๒๑	๑.๔๘	มาก
๕. ส่งเสริมการจัดตั้งชมรมสมุนไพรมือพื้นบ้าน	๓.๓๔	๑.๕๔	มาก
๖. การให้ส่วนราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่วัดใน การจัดกิจกรรมต่างๆ	๔.๑๑	๐.๘๙	มาก
๗. ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย/ท้องถิ่น เช่น ดนตรีไทย ประเพณีการเล่นพื้นบ้าน	๔.๐๙	๐.๘๓	มาก
๘. การปลูกฝังลักษณะนิสัยค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนและประชาชน	๔.๑๘	๐.๘๖	มาก
ภาพรวม	๓.๕๗	๐.๙๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พระสงฆ์มีความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์
ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๗$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ใน
อันดับที่สูงที่สุด ในข้อ “การปลูกฝังลักษณะนิสัยค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนและ
ประชาชน” ($\bar{X} = ๔.๑๘$) รองลงมา คือ “การให้ส่วนราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่วัดในการจัด
กิจกรรมต่างๆ” ($\bar{X} = ๔.๑๑$) และมีความคิดเห็นอยู่ในอันดับต่ำที่สุดในข้อ “ส่งเสริมการจัดตั้ง
สหกรณ์ร้านค้าและโครงการออมทรัพย์” ($\bar{X} = ๒.๙๓$)

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นการทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่าง ตัวแปรต้นได้แก่ อายุ จำนวนพรรษาที่บวช ระดับการศึกษาทางโลก ระดับการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ตำแหน่งภายในวัดและสมณศักดิ์กับตัวแปรตาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยการทดสอบค่าที (t – test) สำหรับตัวแปรที่มี ๒ ค่าและทดสอบค่าเอฟ (F-test) หรือความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) สำหรับตัวแปรที่มี ๓ ค่า ขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๙ – ๔.๑๕

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน จะมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน
 ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามอายุ

(n = ๒๔๐)

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	อายุ								F	Sig.
	๒๐ - ๓๐ ปี		๓๑ - ๔๐ ปี		๔๑ - ๖๐ ปี		มากกว่า ๖๐ ปี			
	๙๑ รูป	๖๓ รูป	๕๐ รูป	๓๖ รูป	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑.ด้านการปกครอง	๓.๔๕	๐.๒๑	๓.๔๔	๐.๒๑	๓.๓๑	๐.๒๒	๓.๔๑	๐.๒๒	๒.๓๓	๐.๐๕๑
๒.ด้านการศาสนศึกษา	๓.๒๑	๐.๓๕	๓.๕๖	๐.๓๔	๓.๒๔	๐.๔๑	๓.๔๔	๐.๓๒	๒.๓๑	๐.๐๕๕
๓.ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๔๔	๐.๒๒	๓.๕๔	๐.๑๔	๓.๓๑	๐.๓๑	๓.๔๒	๐.๒๑	๒.๒๔	๐.๐๕๔
๔.ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๒๑	๐.๔๑	๓.๖๑	๐.๒๕	๓.๒๑	๐.๓๓	๓.๕๑	๐.๔๒	๒.๔๔	๐.๐๖๑
๕.ด้านสาธารณูปการ	๓.๔๑	๐.๒๒	๓.๕๗	๐.๑๑	๓.๕๔	๐.๒๑	๓.๖๔	๐.๒๑	๒.๓๕	๐.๐๕๗
๖.ด้านสาธารณสงเคราะห์	๓.๓๖	๐.๓๑	๓.๕๘	๐.๒๔	๓.๒๔	๐.๑๔	๓.๕๔	๐.๓๑	๒.๔๑	๐.๐๖๑
รวม	๓.๓๘	๐.๔๗	๓.๔๔	๐.๒๑	๓.๓๗	๐.๓๑	๓.๔๙	๐.๒๒	๒.๕๘	๐.๐๕๗

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาที่บวชต่างกัน จะมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามจำนวนพรรษาที่บวช

(n = ๒๔๐)

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	จำนวนพรรษาที่บวช								F	Sig.
	๑ - ๕ พรรษา ๑๒๒ รูป		๖ - ๙ พรรษา ๓๖ รูป		๑๐ - ๒๐ พรรษา ๕๗ รูป		มากกว่า ๒๐ พรรษา ๒๕ รูป			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑.ด้านการปกครอง	๓.๒๑	๐.๕๑	๓.๘๓	๐.๔๓	๓.๙๗	๐.๗๒	๓.๗๒	๐.๕๖	๑.๕๓๑	๐.๒๑๓
๒.ด้านการศาสนศึกษา	๓.๔๓	๐.๘๑	๓.๒๙	๐.๔๑	๓.๔๙	๐.๔๙	๓.๒๔	๐.๔๕	๑.๖๘๒	๐.๑๗๘
๓.ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๕๗	๐.๔๐	๓.๐๑	๐.๔๐	๓.๓๐	๐.๖๐	๓.๐๗	๐.๔๓	๑.๙๒๒	๐.๑๓๓
๔.ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๗๑	๐.๘๑	๓.๒๖	๐.๕๑	๓.๓๖	๐.๕๒	๓.๑๓	๐.๔๔	๑.๗๓๙	๐.๑๖๖
๕.ด้านสาธารณูปการ	๓.๖๔	๐.๓๐	๓.๑๓	๐.๕๖	๓.๒๖	๐.๕๑	๓.๒๓	๐.๔๔	๐.๖๖๕	๐.๕๗๖
๖.ด้านสาธารณสงเคราะห์	๒.๕๗	๐.๖๑	๒.๖๑	๐.๕๒	๒.๗๕	๐.๖๐	๒.๕๕	๐.๕๘	๐.๖๗๑	๐.๕๗๓
รวม	๓.๓๖	๐.๕๗	๓.๑๙	๐.๓๔	๓.๓๕	๐.๔๔	๓.๑๖	๐.๓๘	๑.๔๒๙	๐.๒๔๑

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาที่บวชแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนพรรษาที่บวชแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาทางโลกต่างกัน จะมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน
 ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามระดับ
 การศึกษาทางโลก

(n = ๒๔๐)

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	ระดับการศึกษาทางโลก								F	Sig.
	ประถมศึกษา ๘๗ รูป		มัธยมศึกษาตอนต้น ๑๐๓ รูป		มัธยมศึกษาตอนปลาย ๓๒ รูป		ปริญญาตรีขึ้นไป ๑๘ รูป			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑.ด้านการปกครอง	๓.๙๗	๐.๗๔	๓.๘๐	๐.๕๗	๓.๖๙	๐.๒๗	๓.๖๙	๐.๘๑	๐.๕๗๔	๐.๖๓๔
๒.ด้านการศาสนศึกษา	๓.๕๑	๐.๕๕	๓.๒๕	๐.๔๔	๓.๖๐	๐.๓๑	๓.๔๓	๐.๕๐	๑.๙๙๐	๐.๑๒๓
๓.ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๓๔	๐.๕๕	๓.๑๐	๐.๔๖	๓.๒๐	๐.๗๙	๓.๑๔	๐.๕๙	๑.๐๘๑	๐.๓๖๓
๔.ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๓.๔๐	๐.๕๖	๓.๒๒	๐.๔๓	๓.๑๔	๐.๖๙	๓.๒๒	๐.๖๔	๐.๗๒๙	๐.๕๓๘
๕.ด้านสาธารณูปการ	๓.๓๕	๐.๔๖	๓.๒๐	๐.๕๐	๓.๑๗	๐.๕๘	๓.๒๒	๐.๓๙	๐.๔๗๓	๐.๗๐๒
๖.ด้านสาธารณสงเคราะห์	๒.๘๑	๐.๗๖	๒.๕๔	๐.๕๑	๒.๘๓	๐.๕๖	๒.๗๓	๐.๓๙	๑.๒๓๓	๐.๓๐๔
รวม	๓.๔๐	๐.๔๙	๓.๑๙	๐.๓๖	๓.๒๗	๐.๔๗	๓.๒๔	๐.๓๗	๑.๒๖๘	๐.๒๙๑

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาทางโลกแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางธรรมต่างกัน จะมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามระดับการศึกษาทางธรรม

(n = ๒๔๐)

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	ระดับการศึกษาทางธรรม								F	Sig.
	ไม่มีวุฒินักธรรม ๑๑๓ รูป		นักธรรมชั้นตรี ๕๔ รูป		นักธรรมชั้นโท ๔๑ รูป		นักธรรมชั้นเอก ๓๒ รูป			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑.ด้านการปกครอง	๓.๓๕	๐.๗๐	๓.๒๘	๐.๕๕	๓.๓๕	๐.๖๐	๓.๓๖	๐.๕๘	๐.๔๗๖	๐.๖๙๙
๒.ด้านการศาสนศึกษา	๓.๓๑	๐.๖๒	๓.๒๘	๐.๕๘	๓.๓๓	๐.๕๔	๓.๒๔	๐.๕๙	๐.๔๐๕	๐.๗๕๐
๓.ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๔๐	๐.๗๓	๓.๒๕	๐.๖๕	๓.๓๑	๐.๖๕	๓.๓๕	๐.๕๕	๑.๐๔๙	๐.๓๗๑
๔.ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๓๕	๐.๖๙	๓.๒๕	๐.๖๑	๓.๒๖	๐.๕๙	๓.๒๘	๐.๕๑	๐.๕๐๑	๐.๖๘๒
๕.ด้านสาธารณูปการ	๓.๓๙	๐.๘๙	๓.๒๑	๐.๕๙	๓.๒๕	๐.๖๑	๓.๒๑	๐.๔๙	๑.๕๗๒	๐.๑๙๖
๖.ด้านสาธารณสงเคราะห์	๓.๓๗	๐.๖๘	๓.๒๕	๐.๖๓	๓.๓๒	๐.๖๔	๓.๒๗	๐.๕๒	๐.๘๑๐	๐.๔๘๙
รวม	๓.๓๖	๐.๖๒	๓.๒๕	๐.๕๓	๓.๓๐	๐.๕๒	๓.๒๙	๐.๔๔	๐.๗๕๗	๐.๕๑๙

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาทางธรรมแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน จะมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

(n = ๒๔๐)

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อ กิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม								F	Sig.
	ประโยค ๑-๓ ๓๔ รูป		ประโยค ๔-๖ ๒๔ รูป		ประโยค ๗-๙ ๑๑ รูป		ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม ๑๗๑ รูป			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑.ด้านการปกครอง	๓.๘๑	๐.๗๓	๓.๗๑	๐.๗๙	๓.๕๘	๐.๖๗	๓.๙๙	๐.๗๑	๒.๑๔๕	๐.๑๐
๒.ด้านการศาสนศึกษา	๔.๑๙	๐.๖๗	๔.๐๒	๐.๕๑	๓.๙๐	๐.๘๐	๔.๒๓	๐.๖๗	๑.๕๑๖	๐.๒๑
๓.ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๔.๑๕	๐.๗๐	๔.๐๔	๐.๗๐	๓.๘๕	๐.๗๓	๔.๒๑	๐.๗๑	๑.๕๗๔	๐.๒๐
๔.ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๘๙	๐.๘๘	๓.๕๑	๐.๖๗	๓.๖๔	๐.๖๖	๓.๙๓	๐.๘๑	๑.๔๑๖	๐.๒๔
๕.ด้านสาธารณูปการ	๓.๘๗	๐.๘๕	๓.๘๗	๐.๕๐	๓.๘๒	๐.๕๖	๓.๙๗	๐.๘๓	๐.๓๐๑	๐.๘๒
๖.ด้านสาธารณสงเคราะห์	๓.๗๒	๐.๗๕	๓.๕๔	๐.๖๑	๓.๕๓	๐.๗๗	๓.๘๙	๐.๖๖	๑.๐๐๑	๐.๓๔
รวม	๓.๙๔	๐.๗๖	๓.๗๘	๐.๖๓	๓.๗๒	๐.๗๐	๔.๐๔	๐.๗๓	๑.๓๒๖	๐.๓๑๘

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๖ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งภายในวัดต่างกัน จะมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามตำแหน่งภายในวัด

(n = ๒๔๐)

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ต่อกิจกรรมในทาง พระพุทธศาสนา อำเภอบาง เลน จังหวัดนครปฐม	ตำแหน่งภายในวัด				t	Sig.
	พระสังฆาธิการ ๖๔ รูป		พระลูกวัด ๑๗๖ รูป			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑.ด้านการปกครอง	๓.๘๘	๐.๕๙	๓.๘๑	๐.๕๔	๐.๗๕	๐.๔๕
๒.ด้านการศาสนศึกษา	๓.๘๔	๐.๕๘	๓.๗๖	๐.๖๐	๐.๘๗	๐.๓๙
๓.ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๙๗	๐.๕๗	๓.๙๐	๐.๖๔	๐.๗๒	๐.๔๗
๔.ด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	๓.๘๖	๐.๖๓	๓.๘๔	๐.๗๑	๐.๒๓	๐.๘๒
๕.ด้านสาธารณูปการ	๓.๙๘	๐.๖๑	๓.๙๑	๐.๗๑	๐.๗๗	๐.๔๔
๖.ด้านสาธารณสงเคราะห์	๓.๘๘	๐.๖๒	๓.๗๓	๐.๖๕	๑.๕๔๒	๐.๑๒
รวม	๓.๙๐	๐.๕๓	๓.๘๒	๐.๕๗	๐.๙๒	๐.๓๖

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งภายในวัดแตกต่างกันมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งภายในวัดแตกต่างกันมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๗ พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ต่างกัน จะมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามสมณศักดิ์

(n = ๒๔๐)

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ต่อกิจกรรมในทาง พระพุทธศาสนา อำเภอบาง เลน จังหวัดนครปฐม	สมณศักดิ์				t	Sig.
	ไม่มีสมณศักดิ์		มีสมณศักดิ์			
	๒๑๗ รูป		๒๓ รูป			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑.ด้านการปกครอง	๔.๑๔	๐.๖๓	๓.๙๗	๐.๖๕	๒.๓๔๓*	๐.๐๒๐
๒.ด้านการศาสนศึกษา	๔.๑๑	๐.๖๓	๓.๘๗	๐.๗๐	๓.๑๗๕**	๐.๐๐๒
๓.ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๔.๐๔	๐.๖๖	๓.๙๔	๐.๖๖	๑.๔๖๑	๐.๑๔๕
๔.ด้านการเผยแพร่ พระพุทธศาสนา	๔.๐๘	๐.๖๖	๔.๐๓	๐.๖๔	๐.๗๒๒	๐.๔๗๑
๕.ด้านสาธารณูปการ	๔.๑๐	๐.๖๔	๓.๙๙	๐.๗๑	๑.๕๒๓	๐.๑๒๙
๖.ด้านสาธารณสงเคราะห์	๔.๐๕	๐.๖๗	๓.๙๘	๐.๖๗	๐.๘๔๗	๐.๓๙๗
รวม	๔.๐๙	๐.๖๐	๓.๙๖	๐.๕๘	๑.๙๑๑	๐.๐๕๗

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์แตกต่างกันมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ในด้านการปกครอง โดยที่พระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์มีความคิดเห็นว่าการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ และพระสงฆ์มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ในด้านการศาสนศึกษา โดยที่พระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์มีความคิดเห็นว่าการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ สำหรับด้านอื่นๆ ที่เหลือ พระสงฆ์มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง“การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ใช้แบบสอบถามกับพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในวัดที่ตั้งอยู่ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีจำนวน ๖๒๔ รูป ทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๔๐ รูป โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามที่จัดทำขึ้น เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิดและปลายเปิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และทดสอบสมมติฐานโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปร ๒ ตัวที่เป็นอิสระต่อกัน และค่าเอฟ (F-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปรมากกว่า ๒ ตัวเมื่อพบว่ามีความแตกต่างจริงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยมีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference :LSD)

๕.๑ สรุป

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม สามารถสรุปได้ ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๒๐ – ๓๐ ปีมีจำนวน ๙๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๙๒ มีจำนวนพรรษา ๑ – ๕ พรรษามีจำนวน ๑๒๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๘๓ มีระดับการศึกษาทางโลกมัธยมศึกษาตอนต้น มีจำนวน ๑๐๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๙๒ มีระดับการศึกษาทางธรรมไม่มีวุฒินักธรรม มีจำนวน ๑๑๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๐๘ มีวุฒิกิจการศึกษาทางเปรียญธรรมไม่มีวุฒิต่างเปรียญธรรม มีจำนวน ๑๗๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๒๕ มีตำแหน่งภายในวัดเป็นพระลูกวัด มีจำนวน ๑๗๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๓๓ และไม่มีสมณศักดิ์ มีจำนวน ๒๑๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๔๒

๕.๑.๒ ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๓$, S.D. = ๐.๕๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้

(๑) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๑$, S.D. = ๐.๖๓) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า อยู่ในอันดับที่สูงที่สุด ในข้อ “ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัดอย่างเคร่งครัด” และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือ “กำหนดจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี”

(๒) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๘$, S.D. = ๐.๖๙) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า อยู่ในอันดับที่สูงที่สุด ในข้อ “จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (เปรียญตรีโท เอก)” และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือ “การจัดหาทุนหรือหนังสือตำราเรียนให้กับวัด”

(๓) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาสงเคราะห์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๘$, S.D. = ๐.๗๖) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า อยู่ในอันดับที่สูงที่สุด ในข้อ “ร่วมเป็นคณะกรรมการการศึกษาในโรงเรียน” และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือ “จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์”

(๔) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๒$, S.D. = ๐.๗๗) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า อยู่ในอันดับที่สูงที่สุด ในข้อ “จัดโครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน” และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือ “การอบรมและปฏิบัติธรรมกรรมฐานเพื่อการพัฒนาจิต”

(๕) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๐$, S.D. = ๐.๗๔) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า อยู่ในอันดับที่สูงที่สุด ในข้อ “สร้าง/บูรณะกุฏิที่พักสงฆ์” และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือ “ช่วยสร้าง/พัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้าชุมชน”

(๖) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๗$, S.D. = ๐.๙๙) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า อยู่ในอันดับที่สูงที่สุด ในข้อ “การปลูกฝังลักษณะนิสัยค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนและประชาชน” และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือ “ส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าและโครงการออมทรัพย์”

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกันจะมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันพบว่าโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ไม่มีความแตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาที่บวชต่างกันจะมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน พบว่าโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ไม่มีความแตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาทางธรรมต่างกันจะมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันพบว่าโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ไม่มีความแตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกันจะมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน พบว่าโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ไม่มีความแตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๖ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งภายในวัดต่างกันจะมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน พบว่าโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ไม่มีความแตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๗ พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ต่างกัน จะมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันพบว่าโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการปกครองและด้านศาสนศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ การช่วยเหลือสร้าง/พัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้าชุมชน ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มศักยภาพ เนื่องจาก งบประมาณส่วนใหญ่ได้นำมาใช้พัฒนาภายในวัด ช่วยเหลือด้านการศึกษา และด้านสาธารณสุข

ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการ ได้แก่ ประสานงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด เสนอแนะให้ขอคิดเห็นการช่วยเหลือสร้าง/พัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้าชุมชน

๒) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสุข ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ การช่วยเหลือสร้าง/พัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้าชุมชน ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มศักยภาพ เนื่องจากงบประมาณส่วนใหญ่ได้นำมาใช้พัฒนาภายในวัด ช่วยเหลือด้านการศึกษา และด้านสาธารณสุข

ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการ ได้แก่ ประสานงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด เสนอแนะให้ขอคิดเห็นการช่วยเหลือสร้าง/พัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้าชุมชน

๓) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสุข สงเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ การสนับสนุนการทำนาข้าวปลอดสารพิษมีการตอบรับจากชาวบ้านน้อย เนื่องจาก ชาวบ้านมีแนวคิดว่าการทำนาข้าวปลอดสารพิษให้ผลิตผลต่ำและยุ่งยาก, มีการส่งเสริมให้ส่วนราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่วัดในการจัดกิจกรรมต่างๆ มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แต่ส่วนราชการต่างๆ มาใช้สถานที่ของวัดในบางกิจกรรมเท่านั้น เนื่องจากสถานที่ราชการมีกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของตนเอง และมีสถานที่จัดกิจกรรมพร้อมอยู่แล้ว

ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการ ได้แก่ ต้องประสานความร่วมมือกับผู้นำชุมชน จัดหาโคเวตา /ตลาดรับซื้อข้าวปลอดสารพิษ และสร้างต้นแบบการทำนาข้าวปลอดสารพิษที่ได้ผลิตผลดีเป็นแบบอย่างและเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนได้ด้วย, ร่วมกับหน่วยงานราชการอื่นจัดกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ทุกเพศ วัย เช่น กิจกรรมวันพ่อกิจกรรมวันผู้สูงอายุ

๕.๒ อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยพบประเด็นของผลการวิจัยที่สามารถนำมาเสนอเพื่อทำการ อภิปรายและประกอบแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๒.๑ จากการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทาง พระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรม ในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๓$, S.D. = ๐.๕๖) และในแต่ละด้าน พบปัญหาทางการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อ กิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมซึ่งเป็นประเด็นจากข้อคำถามใน แบบสอบถาม ที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำที่สุดของแต่ละด้าน ดังกล่าวนี้ มีประเด็นในการอภิปรายผล ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการปกครอง

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการปกครอง จากการศึกษ พบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความ เป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม เรื่องกำหนดจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้สงบเรียบร้อย การออกกฎ ระเบียบข้อบังคับ ต่างๆแก่ พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรกายบริเวณในวัด ซึ่งสอดคล้อง กับ จักรพงษ์ ปรางค์วิเศษ ได้วิจัยเรื่อง ทศนะของคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาที่สำคัญสรุปได้ดังนี้ ๑. กรรมการหมู่บ้าน เรียงลำดับความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน คือ ด้าน สังคมและวัฒนธรรม มีความสำคัญมากที่สุด เป็นอันดับ ๑ รองลงมาด้านการศึกษาอันดับ ๒ ด้านการเมืองการปกครอง เป็นอันดับที่ ๓ ด้านสาธารณสุข เป็นอันดับที่ ๔ และบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน น้อยที่สุด ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ เป็นอันดับที่ ๕ ๒. กรรมการ หมู่บ้านให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนมากที่สุด ๕ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านการศึกษา ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ในท้องถิ่นได้ศึกษาทั้งสายสามัญและธรรมะเพื่อ จะได้มีความรู้ ประสบการณ์ที่สามารถไปเป็นวิทยากรให้การฝึกอบรมได้ทุกโอกาส ๒) ด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ ควรตั้งกองทุนมูลนิธิสหกรณ์การผลิตจำหน่ายสินค้าที่จำเป็น โดยมี ชาวบ้านร่วมเป็นกรรมการและเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ ฝึกอบรมและแนะนำการจัดการเพิ่ม

ผลผลิต ๓) ด้านสาธารณสุข พระสงฆ์ควรให้ความสนใจดูแลสุขภาพเลี้ยงที่นำมาเลี้ยงหรือเข้ามาอาศัยในวัดให้ปลอดภัยจากเป็นตัวแทนพาหนะของโลกภัยต่าง ๆ อันอาจนำมาติดต่อกับประชาชนได้ ๔) ด้านสังคมและวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำแนะนำหรือแนวคิดเกี่ยวกับการนำระบบการลงแขกมาใช้เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานหรืออาจตั้งธนาคารแรงงานอาสาสมัครช่วยการผลิตงาน ๕) ด้านการเมืองและการปกครอง พระสงฆ์ควรเป็นตัวกลางต่อรองค่าเช่าหรือเป็นผู้ค้าประกันความมั่นคงการรับซื้อผลผลิตของประชาชนในหมู่บ้าน^๑

๒) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษา

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษาจากการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม เรื่องการจัดหาทุนหรือหนังสือตำราเรียนให้กับวัด เพราะท่านมองว่าการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญที่จะพัฒนาบุคลากรทางด้านพระพุทธศาสนาให้มีความรู้ในเรื่อง วัฏธรรมและบาลี เพื่อจะได้นำความรู้ไปอบรมสั่งสอนประชาชน และรักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้ พระสังฆาธิการจึงมีภาระหน้าที่ในด้านศาสนศึกษาอย่างมากไม่ว่าจะเป็นการเรื่องของการศึกษา จัดห้องสมุด การมอบทุนการศึกษา การจัดสอนธรรมศึกษา และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนก บาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาเล่าเรียนแก่ พระภิกษุสามเณรให้มีความรู้แตกฉานในภาษาบาลี และหลักธรรมถือว่าเป็นการพัฒนาบุคลากร ทางด้านพระพุทธศาสนาที่เป็นระบบ และถูกต้องอันจะนำไปสู่ความมั่นคงและเจริญของงามของ พระพุทธศาสนาสืบไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ไพศาล บันแดน ได้วิจัยเรื่อง บทบาท ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำตำบล จังหวัดแพร่ พบว่า พระสงฆ์ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนทั้งทางด้านจิตใจและด้านวัตถุ ซึ่งสอดคล้องกับ นโยบายของมหาเถรสมาคมที่ส่งเสริมสนับสนุนให้คณะสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ตามโครงการ อ.ป.ต. โดยรัฐบาลได้สนับสนุนทางด้านงบประมาณ และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน ซึ่งผู้ปฏิบัติเห็นว่าพระสงฆ์ได้ดำเนินกิจกรรมของโครงการสอดคล้องกับแนวคิด นโยบาย ของมหาเถรสมาคม ในระดับปานกลาง โดยกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้ส่วนใหญ่จะ

^๑จักรพงษ์ ปรารังค์พิเศษ, การศึกษาทัศนคติของคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์, ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๐.

เป็นกิจกรรมในรูปของการเทศนา อบรม สั่งสอนโดยพระสงฆ์ สำหรับปัญหาของการดำเนินงาน พบว่า คณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ยังไม่เข้าใจในนโยบายของงาน อ.ป.ต. และงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากทางราชการ และบริจาคจากภาคเอกชนยังไม่เพียงพอ^๒

๓) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการศึกษา สงเคราะห์จากการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม เรื่องจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดตั้งโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญ การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน เพราะว่าเป็นมีภาระหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ เพื่อส่งเสริมให้ พระภิกษุและสามเณรที่บรรพชาอุปสมบทเข้ามาได้มีการเรียนการสอนวิชาสามัญให้มีความรู้ทัน กับโลกในยุคปัจจุบัน หรือการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้เยาวชนเข้ามาศึกษาเล่า เรียนวิชาพระพุทธศาสนา นอกจากนี้พระสงฆ์ยังจะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลแก่สถาบันการศึกษา หรือการสงเคราะห์เยาวชนทั้งก่อนวัยเรียน และในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องใน เรื่องต่างๆ ตามสมควร การศึกษาสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดการศึกษาให้พระภิกษุสามเณรและ ประชาชนอย่างทั่วไปซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **ประกอบ มีโคตรทอง** ได้ศึกษาบทบาท ของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ใน เขตเทศบาลนครขอนแก่นได้จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนดังนี้ คือ โครงการพัฒนาเยาวชน และอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อสั่งสอนเยาวชน การเผยแพร่ธรรมะทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ การจัดโครงการธรรมสัญจร การอบรมศีลธรรมและ ปฏิบัติธรรม การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อสั่งสอนเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา การสอนศีลธรรมในโรงเรียนกัณดาร เข้าค่ายอบรมศีลธรรมและจริยธรรม^๓

^๒ไพศาล บันแดน, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำ ตำบล จังหวัดแพร่, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๗), หน้า ก.

^๓ประกอบ มีโคตรทอง, บทบาทพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ก.

๔) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เรื่อง การอบรมและปฏิบัติธรรมกรรมฐานเพื่อการพัฒนาจิตการเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ เพราะว่าพระสังฆาธิการมีหน้าที่สำคัญในการนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่แก่ประชาชนทั่วไปให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และหวังให้ประชาชนทั่วไปได้พ้นจากความทุกข์ งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นหน้าที่หลักที่พระสังฆาธิการได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองไปได้นั้นก็ต้องอาศัยพุทธบริษัทต้องศึกษาเล่าเรียนรู้ธรรม และปฏิบัติธรรม นอกจากนี้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อสาธารณชนเป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสต่อพระรัตนตรัย นำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **นภดล เมธาวิทย์** ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านโพน ตำบลนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า โครงการพัฒนาที่ดำเนินโดยพระสงฆ์ส่วนใหญ่เกิดจากการคิดริเริ่มของพระสงฆ์เอง และบางโครงการเกิดจากการผลักดันและการสนับสนุนจากรัฐบาล พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนเนื่องจากความเมตตาสงสารและต้องการช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นจากความทุกข์ยาก ซึ่งความต้องการนี้ก็ตรงกับความคาดหวังของชาวบ้านที่เห็นว่า พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนา รัฐบาลมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนา รัฐบาลมีส่วนสนับสนุนให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยการก่อตั้งโครงการพระธรรมทูต และโครงการพระธรรมจาริกซึ่งการส่งพระสงฆ์ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชนบทรวมทั้งให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ทำให้พระสงฆ์ต้องพยายามประนีประนอมความเชื่อทางศาสนากับเป้าหมายทางเศรษฐกิจ มีการนำพุทธธรรมเน้นหรือขยายความให้เกี่ยวข้องกับการพัฒนามากขึ้น งานพัฒนาของพระสงฆ์ประสบปัญหาและอุปสรรคไม่น้อย เนื่องจากชาวบ้านมีลักษณะปัจเจกบุคคลสูงและสนใจแต่ประโยชน์ระยะสั้นและพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่ไม่ได้รับการฝึกฝนทางด้านการพัฒนาโดยตรง ทำให้งานพัฒนาดำเนินไปอย่างไม่มีระบบ

และประกอบกับโครงการพัฒนาส่วนใหญ่เป็นโครงการระยะสั้น ซึ่งมีจุดประสงค์ที่แก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้แก่ชาวบ้านเท่านั้น^๕

๕) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการจากการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เรื่อง ช่วยสร้าง/พัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้า ชุมชน เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย การควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เพราะว่างานด้านการสาธารณูปการเป็นงานแสดงฝีมือ เป็นงานเด่น เป็นงานระดับบารมีของเจ้าอาวาสในแต่ละวัดจึงต้องใช้บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารพัฒนาวัดให้มีความสะอาด สว่าง และสงบ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของปราณี เกื้อทอง ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน : ศึกษากรณีวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการให้คำแนะนำและจัดอบรมเพื่อสนับสนุนงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในด้านนี้อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเป็นผู้นำในการปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในด้านนี้อยู่ระดับปานกลาง ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการให้คำแนะนำและจัดอบรมเพื่อสนับสนุนงานด้านการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในด้านนี้อยู่ในระดับมาก ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเป็นผู้นำในการปฏิบัติงานด้านการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในด้านนี้อยู่ระดับปานกลาง^๕

^๕ นภพล เมธาวีทย์, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านโนน ตำบลนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑), หน้า ๙๘.

^๕ ปราณี เกื้อทอง, บทบาทพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน ศึกษากรณีวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๖), หน้า ก.

๖) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการจากการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เรื่อง ส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าและโครงการออมทรัพย์ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุภา อุทโท ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้ามีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงบทบาทที่พระสงฆ์ควรทำการพัฒนาสังคมให้สอดคล้องรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า ผลการศึกษาได้ทราบว่า ก. สภาพสังคมไทยใน ๒ ทศวรรษหน้าพบว่า กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกจะมีผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างสูง ทำให้การเมืองมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยสูงขึ้นการติดต่อสื่อสารของคนจะทำได้รวดเร็วและทันสมัยมากขึ้น เศรษฐกิจไทยจะมีการเจริญเติบโตแต่เป็นไปในอัตราที่สูงไม่มากนัก ค่านิยมบริโภคจะมีอิทธิพลสูงต่อความคิดของคนในเมืองจะมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่หลากหลายขณะเดียวกันปัญหาสังคมต่างๆ จะมีความสลับซับซ้อนขึ้นชนบทจะมีปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรมากขึ้น อันนำไปสู่การลดลงของทรัพยากรต่างๆ พร้อมกันนั้นชนบทจะเป็นฐานการผลิตของคนเมืองต่อไป ข. บทบาทพระสงฆ์ใน ๒ ทศวรรษหน้า ควรมีบทบาท ๓ ด้าน คือ บทบาทต่อตนเอง ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัยให้แตกฉาน บทบาทต่อองค์กรสงฆ์ ได้แก่ การจัดวัดให้สงบ สะอาด และมีที่ปฏิบัติธรรม จัดกิจกรรมต่างๆ ในวัดให้หลากหลายยิ่งขึ้น ตั้งวิทยาลัยพัฒนาพระสงฆ์ฆาติการทั่วประเทศและปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัยมากขึ้น และบทบาทต่อสังคม ได้แก่ การเรียนรู้วิชาทางโลกและสภาพสังคม สอนศีลธรรมแก่ประชาชนทุกระดับให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตแก่ประชาชน ให้การศึกษาแก่คนในชุมชน สงเคราะห์คนในชุมชน ประสานงานกับกลุ่มต่างๆ ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ค. บทบาทที่เหมาะสมของพระสงฆ์ต่อสังคมไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า ซึ่งพิจารณาจากเกณฑ์ความสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยและบทบาทพระนักพัฒนา พบว่า พระสงฆ์ควรเรียนรู้และวิจัยสังคม โดยการแสวงหาความรู้ในวิชาทางโลก สร้างความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและชุมชน ปลูกจิตสำนึกและสอนศีลธรรมแก่ประชาชนทุกระดับทั้งในวัดและนอกวัด ให้คำปรึกษาในปัญหาชีวิตต่างๆ แก่ประชาชน ให้คำปรึกษาการศึกษาในวิชาการต่างๆตามความต้องการของคนในชุมชน

ประสานงานกับคนระดับต่าง ๆ ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่งเสริมการแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยกลุ่ม^๖

๕.๒.๒ จากผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลสามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

๑) จากผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก พระภิกษุสงฆ์แม้จะมีอายุที่แตกต่างกันแต่การมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมนั้นก็ต้องกระทำด้วยกันทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหาถวิล พลเตมา ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุธีปริยัตโยดม ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการพัฒนาของพระครูสุธีปริยัตโยดมที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในทัศนะของชุมชนมากที่สุดคือ การเผยแพร่ศีลธรรม ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่อยากเห็นบทบาทการพัฒนาชุมชนในอนาคตของพระครูสุธีปริยัตโยดม ด้านศีลธรรมมากกว่าบทบาทอื่น เพราะชีวิตจะดีงามมีความสุข ประเทศชาติจะรุ่งเรืองมั่นคงสังคมจะร่มเย็นเป็นสุขด้วยการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป^๗

๒) จากผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก เพราะว่าพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ที่ให้การตอบแบบสอบถามจำนวนพรรษาไม่เป็นที่แตกต่างกับการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นกตล เมธาวิทย์ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่บ้านโตน ตำบลนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า โครงการพัฒนาที่ดำเนินโดยพระสงฆ์ส่วนใหญ่เกิดจากการคิดริเริ่มของพระสงฆ์เอง และบางโครงการเกิดจากการผลักดันและการสนับสนุนจากรัฐบาล พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนเนื่องจากความเมตตาสงสารและต้องการช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นจากความทุกข์ยาก ซึ่งความต้องการนี้ก็ตรงกับความคาดหวังของชาวบ้านที่เห็นว่า พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการ

^๖สุภา อุทโท, บทบาทของพระสงฆ์ใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑ – ๒๕๖๐), วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ข.

^๗พระมหาถวิล พลเตมา, บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาพระครูสุธีปริยัตโยดม, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา : สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๖), หน้า ข.

พัฒนา รัฐบาลมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนา รัฐบาลมีส่วนสนับสนุนให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยการก่อตั้งโครงการพระธรรมทูตและโครงการพระธรรมจาริกซึ่งการส่งพระสงฆ์ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชนบทรวมทั้งให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ทำให้พระสงฆ์ต้องพยายามประนีประนอมความเชื่อทางศาสนากับเป้าหมายทางเศรษฐกิจ มีการนำพุทธธรรมเน้นหรือขยายความให้เกี่ยวข้องกับการพัฒนามากขึ้น งานพัฒนาของพระสงฆ์ประสบปัญหาและอุปสรรคไม่น้อย เนื่องจากชาวบ้านมีลักษณะปัจเจกบุคคลสูงและสนใจแต่ประโยชน์ระยะสั้นและพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่ไม่ได้รับการฝึกฝนทางการพัฒนาโดยตรง ทำให้งานพัฒนาดำเนินไปอย่างไม่มีระบบ และประกอบกับโครงการพัฒนาส่วนใหญ่เป็นโครงการระยะสั้น ซึ่งมีจุดประสงค์ที่แก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้แก่ชาวบ้านเท่านั้น^๕

๓) จากผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาทางโลกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก พระภิกษุสงฆ์นั้นส่วนมากไม่มีระดับการศึกษาทางโลกต่างกันเท่าไรนัก การมีส่วนร่วมจึงไม่มีผลแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **ประกอบ มีโคตรทอง** ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ในเขตเทศบาลนครขอนแก่นได้จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน ดังนี้คือ โครงการพัฒนาเยาวชนและอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อสั่งสอนเยาวชน การเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ การจัดโครงการธรรมสัญจร การอบรมศีลธรรมและปฏิบัติธรรม การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อสั่งสอนเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา การสอนศีลธรรมในโรงเรียนกัณฑ์ดาร เข้าค่ายอบรมศีลธรรมและจริยธรรม^๖

๔) จากผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากพระภิกษุสงฆ์นั้นส่วนมากมีระดับการศึกษาทางธรรมที่ใกล้เคียงกันและเป็นวุฒิการศึกษาทางพระพุทธศาสนาอันเป็นสิ่งที่พระภิกษุสงฆ์นั้นศึกษาเป็นเรื่องธรรมดาของตน จึงไม่มีผลแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระวิฑูรย์ ฐานเมธี (บุญพร้อม)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการ

^๕ นภพล เมธาวิทย์, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านโนน ตำบลนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑), หน้า ๙๘.

^๖ ประกอบ มีโคตรทอง, บทบาทพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ก.

คณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศ สถานภาพสมรส และ อาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัด หนองบัวลำภู โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๑}

๕) จากผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมนั้นเป็นการศึกษา ทางพระแม้พระบางรูปจะไม่ได้เรียนแต่ก็อาจศึกษาได้ จึงไม่ส่งผล ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัย ของ ไพศาล ปันแดน ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการ อบรมประชาชนประจำตำบล จังหวัดแพร่ พบว่า พระสงฆ์ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชนทั้งทางด้านจิตใจและด้านวัตถุ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของมหาเถรสมาคม ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้คณะสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนตามโครงการ อ.ป.ต. โดย รัฐบาลได้สนับสนุนทางด้านงบประมาณ และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน ซึ่งผู้ปฏิบัติ เห็นว่าพระสงฆ์ได้ดำเนินกิจกรรมของโครงการสอดคล้องกับแนวคิดนโยบาย ของมหาเถร สมาคม ในระดับปานกลาง โดยกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมในรูปของ การเทศนา อบรม สั่งสอนโดยพระสงฆ์ สำหรับปัญหาของการดำเนินงาน พบว่า คณะกรรมการ ฝ่ายคฤหัสถ์ยังไม่เข้าใจในนโยบายของงาน อ.ป.ต. และงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากทาง ราชการ และบริจาคจากภาคเอกชนยังไม่เพียงพอ^{๑๒}

๖) จากผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีตำแหน่งภายในวัดต่างกัน มีความคิดเห็น ต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากตำแหน่งภายในวัดนั้นเป็นเพียงตำแหน่งที่ถูกตั้งขึ้นเพื่อบริหารงาน เท่านั้น จึงไม่ส่งผลให้แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พรธนิภา วงษ์มิตร ได้วิจัย เรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนากับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์ พบว่า ๑. พระสงฆ์มีความเป็นผู้นำในระดับสูง มีความน่าเชื่อถือในระดับสูง มีพฤติกรรมการสื่อสาร ในระดับมาก ประชาชนมีปริมาณการรับสารจากพระสงฆ์ปานกลาง และประชาชนมีส่วนร่วมใน โครงการธรรมรักษ์นิเวศน์น้อยที่สุด ๒. ลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การเป็นผู้นำทางความคิดเห็น ความน่าเชื่อถือ พฤติกรรมการสื่อสารของพระสงฆ์ ปริมาณการ

^{๑๑} พระวิฑูรย์ ฐานเมธี (บุญพร้อม), “การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก.

^{๑๒} ไพศาล ปันแดน, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชน ประจำตำบล จังหวัดแพร่, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๗), หน้า ก.

รับสารของประชาชนจากพระสงฆ์และการมีส่วนร่วมในโครงการธรรมรักษณีเวศน์ไม่แตกต่างกัน

๓. ความเป็นผู้นำทางความคิดเห็น ความน่าเชื่อถือ พฤติกรรมการสื่อสารของพระสงฆ์ ปริมาณการรับสารของประชาชนจากพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษณีเวศน์

๗) จากผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก เพราะสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ที่สูงย่อมมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ปราณี เกื้อทอง ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน : ศึกษากรณีวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการให้คำแนะนำและจัดอบรมเพื่อสนับสนุนงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในด้านนี้อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเป็นผู้นำในการปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในด้านนี้อยู่ระดับปานกลาง ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการให้คำแนะนำและจัดอบรมเพื่อสนับสนุนงานด้านการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในด้านนี้อยู่ในระดับมาก ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเป็นผู้นำในการปฏิบัติงานด้านการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในด้านนี้อยู่ในระดับปานกลาง^{๑๒}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง“การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ ประสานงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด
เสนอแนะ ให้ขอคิดเห็นการช่วยเหลือสร้าง/พัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้าชุมชน

๒) ในด้านการสาธารณูปการ ต้องประสานความร่วมมือกับผู้นำชุมชน จัดหาโควตาตลาดรับซื้อข้าวปลอดสารพิษ และสร้างต้นแบบการทำนาข้าวปลอดสารพิษที่ได้ผลผลิตดี เป็นแบบอย่างและเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนได้ด้วยไฟฟ้าชุมชน

^{๑๒}ปราณี เกื้อทอง, บทบาทพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน ศึกษากรณีวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๖), หน้า ก.

๓) ในด้านสาธารณะสงเคราะห์ ร่วมกับหน่วยงานราชการอื่นจัดกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ทุกเพศ วัย เช่น กิจกรรมวันพ่อ กิจกรรมวันผู้สูงอายุ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะดังต่อไปนี้

๑) ควรศึกษาพระภิกษุสงฆ์ โดยรวมจากวัดอื่นๆ เพื่อศึกษาข้อมูลว่ามีการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่มีความเหมือนกัน หรือแตกต่างกันจากการวิจัยครั้งนี้

๒) ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วัดอื่นๆ ว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่

๓) ควรศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์อื่นที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อที่จะได้นำไปประยุกต์ใช้ในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวัดให้ดียิ่งขึ้น

๔) ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตามแนวทางภายในองค์การตามหลักพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับยุคปัจจุบัน

๕) ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทุกวัด ให้สามารถนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติงานในองค์การต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กฎหมายเศรษฐศาสตร์. ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑). ว่าด้วยเรื่อง การแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, หมวด ๒.

กรมการศาสนา. คู่มืออบรมประชาชนตำบล (อ.ป.ต.). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘.

_____. กระทรวงศึกษาธิการ. การศึกษาผลงานวิจัยปีงบประมาณ ๒๕๓๕ - ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๒.

_____. กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๒.

กองพุทธศาสนสถาน, กรมการศาสนา. ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

กীরติ ศรีวิเชียร. “อดีต ปัจจุบัน และอนาคตแห่งบทบาทของสังฆมัต” ในการแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๗.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เชียงใหม่. วิชาวิหัยมุข เล่ม ๓ ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๓๖.

คณินันต์ย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๓๒.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. สังคมวิทยาศาสนา. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา, ๒๕๒๕.

จรัส นวลน้อม. การศึกษากับการพัฒนาประเทศ : แนวคิดและวิธีปฏิบัติ. นครสวรรค์ : คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๔๐.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศักดิ์โสภณ, ๒๕๔๐.

เจียมพงษ์ วงษ์ธรรม. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมเกี่ยวกับเรื่องบทบาทในการให้การศึกษาทั่วไปทั้งทางโลกและทางธรรม, ๒๕๓๐.

เฉลิม อุตกฤษฎี. การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน, ๒๕๒๑.

ชินรัตน์ สมสืบ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๙.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๖.

ดุชนี ทองสิมา. พระสงฆ์กับการแนะแนว. วารสารแนะแนว. ๒๕ (สิงหาคม – กันยายน), ๒๕๒๐.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศ์. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. เชียงใหม่ : ลักษณะการพิมพ์, ๒๕๔๗.

เนาวรัตน์ สุวรรณผ่อง. บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่องานสังคมสงเคราะห์จิตเวช, ๒๕๒๓.

บรรพต วีระชัย และคณะ. บทบาทของพระสงฆ์กับสังคมไทย, ๒๕๒๓.

ปกรณ์ ปรียากร. ทฤษฎี แนวคิด และกลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๐.

ประกอบ กรรณสูต. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธการพิมพ์, ๒๕๕๒.

ประทีป สยามชัย. สารัตถทางสังคมวิทยาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖.

ประเวศ วะสี. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐]

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). ธรรมสาร. สอนภาค – สอนทิต ชีวิตพระ – ชีวิตชาวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๒.

พระมหาชาย อาภากร. “พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการศึกษาอย่างไร.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๒. กันยายน – พฤศจิกายน, ๒๕๑๒.

พระมหาอุทัย ญาณวโร. พุทธวิถีแห่งสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๙.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ฐมมุจิตโต). พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

- พระราชวรมนูณี (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธวิธีแห่งสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.
- พระวิสุทธิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมณี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม. พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีระปญโญ). อธิบายกฎหมายเถรสมาคม. กรุงเทพมหานคร : ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑.
- พัฒน์ บุญยรัตน์. การสร้างพลังชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.
- พิฑูร มะลิวัลย์ และไสว มาลาทอง. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๓.
- พินิจ ลาภานานนท์. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, ๒๕๒๗.
- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. การมีส่วนร่วมของประชาชน. พัฒนาชุมชน ๒๗ (๒), ๒๕๓๑.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๖.
- รัชนีกร เศรษฐ์. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.
- วันชัย อาจเขียน. “พระสงฆ์ควรมีบทบาทด้านสาธารณสุขอย่างไร.” ศุภมิตร. ๓๗ (กันยายน), ๒๕๒๘.
- วิชา มหาคุณ. “ไบลาน” บทบาทของพระพุทธศาสนาในการปกป้องสิทธิเด็ก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณการ, ๒๕๓๗.
- สมเด็จพระญาณสังวร, สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). พุทธธรรมกับการพัฒนาชนบท. ภาษาและวัฒนธรรม. ๘ (กรกฎาคม – ธันวาคม), ๒๕๓๒.
- สมบุญรณ์ สุขสำราญ. พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.
- สมพร เทพสิทธิ์า. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๘.
- สามัญศึกษา, กรม. รายงานการวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๒.

สุภาพร ณ บางช้าง. พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท. เอกสารประกอบการอภิปราย
เรื่องพระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี,
๒๕๒๗.

สุรียรี ศิริโกคาภิรมย์. การวิจัยทางการศึกษา. ลพบุรี : สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.

สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. การบริหารการพัฒนาชนบท, นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๐.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหาร
การศึกษา. นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๗.

เสาวลักษณ์ ชำนิล. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านวังไผ่และหมู่บ้าน
อู่ตะเภา จังหวัดชัยนาท, ๒๕๒๘.

แสง จันทร์งาม. พระสงฆ์ในปัจจุบัน. วารสารเสียงธรรม. ๖ (พฤศจิกายน – ธันวาคม), ๒๕๒๐.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. กฎมหาเถรสมาคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๑.

อดิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. ชีวิตและจุดจบของสลัมกรุงเทพฯ แห่งหนึ่ง. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๗.

อรพินท์ สโพชชชัย. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร :
มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย, ๒๕๓๘.

เอกชัย กี่สุขพันธ์. การบริหารทักษะและการปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ,
๒๕๓๘.

อำนาจ บัวศิริ. คุณสมบัติและบทบาทเจ้าอาวาสวัดในพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการพัฒนา
ชนบทยากจนในภาคเหนือ, ๒๕๒๘.

(๒) งานวิจัย :

ชัยพร พิบูลศิริ. พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม. รายงานการวิจัย, สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๓๐.

ดุษณี ทองสิมา. พระสงฆ์กับการแนะแนว. วารสารแนะแนว. ๒๕ (สิงหาคม – กันยายน),
๒๕๒๐.

เนตรธนภิศ นาควัชระ และคณะ. วัดในกรุงเทพฯ. รายงานผลการวิจัยเงินทุนเพื่อเพิ่มพูนและ
พัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี.

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

ลักขณา นักร้อง. รายงานการวิจัยการศึกษาความเห็นด้านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การศึกษาออก โรงเรียนระหว่างผู้นำชุมชนและผู้จัดกิจกรรมการศึกษาออก โรงเรียนในจังหวัดนครปฐม. นครปฐม : ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนครปฐม, ๒๕๓๘.

ศิลาปรกร, มหาวิทยาลัย. คณะศึกษาศาสตร์. รายงานผลการสัมมนา “เรื่อง พระสงฆ์ : ผู้นำ ระดับท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชน.” นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

จักรพงษ์ ปรางค์วิเศษ. การศึกษาทัศนะของคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๑.

ชัยพร พิบูลศิริ. พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม. รายงานการวิจัย. สำนักวิจัย : สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๐.

ชูชาติ พ่วงสมจิตร. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของ ชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ณรงค์ คงนวล. บทบาทพระสงฆ์วัดชลประทานรังสรรค์กับการพัฒนาสังคม. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ณัฐชยา สัมเขียวหวาน. บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑.

โดจิ โนสุ. บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนา : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา, ๒๕๓๐.

ตติยา มานิตกุล. “การศึกษาบทบาทและความต้องการทางการศึกษาของพระสังฆาธิการระดับ วัดในจังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘.

นภดล เมธาวิทย์. พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านโนน ตำบล นครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๐.

- นฤมล เวียงสารสิน. ลักษณะของพระสงฆ์ไทยที่พึงประสงค์ในปัจจุบัน : ศึกษากรณี กรุงเทพมหานครและจังหวัดชัยภูมิ. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต**. ภาควิชา สังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓.
- บวรวิทย์ เลิศไกร. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการจัดการศึกษาขั้น พื้นฐาน กรณีศึกษาเฉพาะเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร. **ปริญญาโทมหาบัณฑิต การศึกษามหาบัณฑิต**. บริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖.
- บุญตั้ง อุ่นแก้ว. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนของคณะทำงานสนับสนุนการ ปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗.
- บุษบง พุฒพรหม. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชนบท : ศึกษา เฉพาะกรณีอำเภอหนองบัว จังหวัดอุบลราชธานี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕.
- ประกอบ มีโคตรทอง. บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐.
- ปราณี เกื้อทอง. บทบาทพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน ศึกษากรณีวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัด นนทบุรี. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๖.
- พรรณนิภา วงษ์มิตร. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนากับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ ธรรมรักษณีเวศน์. **วิทยานิพนธ์ (นศ.ม.)**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระมหาถวิล พลเตมา. บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน:กรณีศึกษาพระครูสุธีปริยัตโยดม. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนาสถาบัน ราชภัฏเลย, ๒๕๔๖.
- พระใบฎีกาบัวฮอง กิตติธมฺโม (จ่านงศักดิ์). บทบาทของพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. **ปริญญาโทมหาบัณฑิต**. ภาควิชาไทยคดี ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔.
- ไพศาล บันแดน. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำ ตำบล จังหวัดแพร่. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๗.
- วุฒินันท์ กันทะเตียน. พระสงฆ์กับการเมือง : แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗.

- สุจินต์ ดาววีระกุล. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน. **วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.
- สุภา อุทโท. บทบาทของพระสงฆ์ใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑ – ๒๕๖๐). **วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.
- อรัศธรรม ดิระดอม. บทบาทของพระสงฆ์มหายานในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์จีนและอนัมนิกายในภาคกลางของประเทศไทย, ๒๕๒๖.
- เอี่ยมทิพย์ คงเพชร. ปัจจัยของการเข้าร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนาของชาวพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีอัมพวัน ตำบลพรหมบุรี อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

๒. ภาษาอังกฤษ :

(I) Book :

- Amstein, S.R. **Ladder of Citizen Participation**. Planners : Journal of American Institute of Planners, 1967.
- Cronbach, Lee J. **Essentials of Psychological Testing**. 4th ed., New York : Harpes & Row. 1971.
- Cohen, J.M. and Uphoff, N.T. “Participation’s Place in Rural Development : Seeking Clarity Through Specificity,” World Dvelopment. 8(3), (1980).
- E.N. Chapman. **Supervisor Survival Kit**. second edition. California : Science Research Associates Inc., 1995.
- Ernest Dale. **Management : Theory and Practice**. New York : McGraw-Hill, 1973.
- Fayol, Henri. **General and Industrial Management**. London : Pittman & Sons, 1964. Frederick W. Taylor. Ibid.
- Gulick L. and Urwick J. **Papers on the Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1973.
- Herbert A. Simon. **Administrative Behavior**. New York: Macmillian, 1947.
- Hutchinson, Jonh G. **Organization : Theory and Classical Concepts**. New York : McGraw-Hill, 1967.
- Koontz, Harold & Cyril O’ Donnell. **Principle Of Management : An Analysis of Managerial Fucntions**. New York : McGraw-Hill, 1972.

**ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่อง
การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา
อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม**

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
ด้านการปกครอง									
๑	กำหนดจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ปกครองและดูแลพระภิกษุสามเณรที่พำนักอยู่ในวัดให้ปฏิบัติตามพระธรรม วินัย กฏ/คำสั่งมหาเถรสมาคม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ปกครองและดูแลเด็กวัดให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัดอย่างเคร่งครัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ด้านการศึกษา									
๕	จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรมสำหรับพระสงฆ์และสามเณร (นักธรรมตรี โท เอก)	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี(เปรียญตรี โท เอก)	๑	๑	๑	๑	-๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๗	จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ สำหรับพระภิกษุและสามเณร(ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย)	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	การจัดหาทุนหรือหนังสือตำราเรียนให้กับวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
ด้านการศึกษาสงเคราะห์									
๑๐	จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๑	การจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษาเป็นแหล่งความรู้แก่เยาวชนและประชาชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๒	ส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณร	๑	๑	๑	๑	-๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๑๓	มอบทุนการศึกษาแก่เด็กผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๔	ให้ทุนซื้อสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ทางการศึกษาแก่โรงเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๕	ร่วมเป็นคณะกรรมการการศึกษาในโรงเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา									
๑๖	จัดโครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๗	การแสดงธรรมและการบรรยายธรรมเพื่ออบรมสั่งสอนประชาชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๘	จัดโครงการพระธรรมทูตสัญจร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๙	การอบรมและปฏิบัติธรรมกรรมฐานเพื่อการพัฒนาจิต	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา								
๒๐	เป็นวิทยากรสอนธรรมะในสถานศึกษา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	ด้านการสาธารณูปการ								
๒๑	สร้างศาลาการเปรียญ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๒	สร้าง/บูรณะกุฏิที่พักสงฆ์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๓	สร้าง/บูรณะเมรุ ศาลาพักรพ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๔	สร้าง/บูรณะศาลาอเนกประสงค์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๕	สร้าง/บูรณะอุโบสถ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๖	ช่วยสร้าง/พัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้าชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	ด้านสาธารณสงเคราะห์								
๒๗	ส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า และโครงการออมทรัพย์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๘	ส่งเสริมการนวดแผนโบราณ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๙	ส่งเสริมการทำนาข้าวปลอดสารพิษ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๐	ส่งเสริมการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๑	ส่งเสริมการจัดตั้งชมรมสมุนไพรหมอยพื้นบ้าน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์								
๓๒	การให้ส่วนราชการหรือ ส่วนรวมใช้สถานที่วัดในการ จัดกิจกรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๓	ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม ไทย/ท้องถิ่น เช่น ดนตรีไทย ประเพณีการเล่นพื้นบ้าน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๔	การปลูกฝังลักษณะนิสัย ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชนและประชาชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

RELIABILITY ANALYSIS – SCALE (ALPHA)

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
b୧	୧୫୦.୧୩	୧୯୫.୧୫୫	.୩୫୯	.୯୧୯
b୨	୧୫୦.୫୯	୧୯୯.୫୯୫	.୫୧୯	.୯୧୯
b୩	୧୫୦.୫୩	୧୯୨.୫୩୦	.୫୩୧	.୯୧୯
b୪	୧୫୦.୯୩	୧୯୦.୯୯୨	.୫୦୧	.୯୧୯
b୫	୧୫୦.୫୩	୧୯୨.୯୯୯	.୫୫୯	.୯୧୯
b୬	୧୫୦.୩୦	୧୯୯.୬୬୬	.୨୧୧	.୯୨୦
b୭	୧୫୦.୨୦	୧୯୫.୨୩୫	.୩୯୬	.୯୧୯
b୮	୧୫୦.୫୦	୧୯୫.୩୯୯	.୫୫୯	.୯୧୯
b୯	୧୫୦.୩୦	୧୯୯.୨୫୨	.୧୦୯	.୯୨୨
b୧୦	୧୫୦.୯୩	୧୯୦.୯୫୫	.୫୩୩	.୯୧୯
b୧୧	୧୫୦.୦୦	୧୯୯.୩୫୫	.୫୫୯	.୯୧୯
b୧୨	୧୫୦.୨୦	୧୯୯.୯୨୧	.୫୯୬	.୯୧୯
b୧୩	୧୫୦.୬୦	୧୯୯.୯୩୫	.୬୬୧	.୯୧୬
b୧୪	୧୫୦.୦୦	୧୯୦.୩୫୫	.୩୯୦	.୯୧୯
b୧୫	୧୫୦.୯୦	୧୯୦.୯୨୫	.୫୫୩	.୯୧୯
b୧୬	୧୫୦.୫୩	୧୯୧.୦୯୨	.୫୫୫	.୯୧୯
b୧୭	୧୫୦.୯୯	୧୯୦.୯୯୫	.୫୯୨	.୯୧୯
b୧୮	୧୫୦.୦୯	୧୯୯.୯୯୫	.୫୫୫	.୯୧୯
b୧୯	୧୫୦.୫୦	୧୯୧.୬୯୯	.୫୫୫	.୯୧୯
b୨୦	୧୫୦.୬୯	୧୯୫.୫୦୨	.୬୧୬	.୯୧୬
b୨୧	୧୫୦.୩୯	୧୯୯.୧୦୨	.୧୬୯	.୯୨୧
b୨୨	୧୫୦.୫୯	୧୯୩.୯୯୫	.୫୦୨	.୯୧୯
b୨୩	୧୫୦.୯୩	୧୯୫.୯୯୯	.୯୩୫	.୯୧୫
b୨୪	୧୫୦.୯୩	୧୯୦.୩୫୦	.୫୫୧	.୯୧୯
b୨୫	୧୫୦.୦୩	୧୯୯.୩୫୫	.୫୯୫	.୯୧୯
b୨୬	୧୫୦.୯୦	୧୯୯.୩୯୨	.୫୯୩	.୯୧୬
b୨୭	୧୫୦.୯୩	୧୯୨.୯୯୧	.୫୫୦	.୯୧୯
b୨୮	୧୫୦.୯୯	୧୯୦.୯୯୫	.୫୫୫	.୯୧୯
b୨୯	୧୫୦.୯୯	୧୯୦.୯୯୫	.୫୫୫	.୯୧୯
b୩୦	୧୫୦.୯୯	୧୯୦.୯୯୯	.୫୫୯	.୯୧୯
b୩୧	୧୫୦.୯୯	୧୯୫.୫୯୯	.୬୯୦	.୯୨୦
b୩୨	୧୫୦.୫୯	୧୯୯.୯୯୨	.୬୧୦	.୯୧୬
b୩୩	୧୫୦.୯୯	୧୯୯.୯୯୯	.୫୯୦	.୯୧୯
b୩୪	୧୫୦.୯୯	୧୯୫.୫୯୯	.୬୯୦	.୯୨୦

Reliability Coefficients

N of Cases = ୩୦.୦ N of Items = ୩୫

Alpha = .୯୨୦

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑๔ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูถาวรศีลวัตร เจ้าคณะอำเภอบางเลน
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูโสภณสาโรภาส ฉายา วิฑฐสาโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๓๗
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรม
ในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุในอำเภอบางเลน
ซึ่งอยู่ในเขตปกครองของพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเพื่อโปรด
พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของ
แบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดร.สุพล สุธะพรหม

พระครูถาวรศีลวัตร

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

ดร.สุพล สุธะพรหม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
นายอานนท์ นรมาตร์ โทร. ๐๘๔-๒๒๙-๔๑๙๔

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

.....

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หรือเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

ที่เกี่ยวข้องกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑.อายุ

๒๐-๓๐ปี

๓๑-๔๐ ปี

๔๑-๖๐ปี

มากกว่า ๖๐ ปี

๒.จำนวนพรรษาที่อุปสมบท

๑-๕ พรรษา

๖-๙ พรรษา

๑๐-๒๐ พรรษา

มากกว่า ๒๐ พรรษา

๓.ระดับการศึกษาทางโลก

ประถมศึกษา

มัธยมศึกษาตอนต้น

มัธยมศึกษาตอนปลาย

ปริญญาตรีขึ้นไป

๔.ระดับการศึกษาทางธรรม

ไม่มีวุฒินักธรรม

นักธรรมชั้นตรี

นักธรรมชั้นโท

นักธรรมชั้นเอก

๕.วุฒิต่างธรรม

ประโยค ๑-๓

ประโยค ๔-๖

ประโยค ๗-๙

ไม่มีวุฒิปรีชญ

๖.ตำแหน่งภายในวัด

พระสังฆาธิการ ตำแหน่ง เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

พระลูกวัด

๗.สมณศักดิ์

ไม่มีสมณศักดิ์

มีสมณศักดิ์ โปรด ระบุ.....

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทาง

พระพุทธศาสนา

อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

จำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทาง

พระพุทธศาสนาว่าท่านปฏิบัติในระดับใดที่ตรงกับความ เป็นจริงมากที่สุด ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับตั้งแต่มากที่สุดถึงน้อยที่สุด โดยเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละข้อมีความหมายดังนี้

ระดับ ๕ หมายถึงมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมากที่สุด

ระดับ ๔ หมายถึงมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก

ระดับ ๓ หมายถึงมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง

ระดับ ๒ หมายถึงมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับน้อย

ระดับ ๑ หมายถึงมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	ระดับการมีส่วนร่วม				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
ด้านการปกครอง					
๑. กำหนดจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี					
๒. ปกครองและดูแลพระภิกษุสามเณรที่พำนักอยู่ในวัดให้ปฏิบัติตามพระธรรม วินัย กฏ/คำสั่งมหาเถรสมาคม					
๓. ปกครองและดูแลเด็กวัดให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัด					
๔. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัดอย่างเคร่งครัด					
ด้านการศึกษา					
๕. จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรมสำหรับพระสงฆ์และสามเณร(นักธรรมตรี โท เอก)					

กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	ระดับการมีส่วนร่วม				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๖.จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนก ธรรมสำหรับฆราวาสที่มีความสนใจ(ธรรม ศึกษาตรี โท เอก)					
๗.จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (เปรียญตรี โท เอก)					
๘.จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนก สามัญ สำหรับพระภิกษุ และสามเณร (ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงมัธยมศึกษา ตอนปลาย)					
๙. การจัดหาทุนหรือหนังสือตำราเรียน ให้กับวัด					
ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๑๐.จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวัน อาทิตย์					
๑๑.การจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษาเป็น แหล่งความรู้แก่เยาวชนและประชาชน					
๑๒. ส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุ สามเณร					
๑๓.มอบทุนการศึกษาแก่เด็กผู้ขาดแคลน ทุนทรัพย์					
๑๔.ให้ทุนซื้อสื่อการเรียนการสอนอุปกรณ์ ทางการศึกษาแก่โรงเรียน					
๑๕.ร่วมเป็นคณะกรรมการการศึกษาใน โรงเรียน					

กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	ระดับการมีส่วนร่วม				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
๑๖. จัดโครงการบรรพชาสามเณรและ อบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน					
๑๗. การแสดงธรรมและการบรรยายธรรม เพื่ออบรมสั่งสอนประชาชน					
๑๘. จัดโครงการพระธรรมทูตสัญจร					
๑๙. การอบรมและปฏิบัติธรรมกรรมฐาน เพื่อการพัฒนาจิต					
๒๐. เป็นวิทยากรสอนธรรมะใน สถานศึกษา					
ด้านสาธารณูปการ					
๒๑. สร้างศาลาการเปรียญ					
๒๒. สร้าง/บูรณะกุฏิที่พักสงฆ์					
๒๓. สร้าง/บูรณะเมรุ ศาลาพักรับ					
๒๔. สร้าง/บูรณะศาลาอเนกประสงค์					
๒๕. สร้าง/บูรณะอุโบสถ					
๒๖. ช่วยสร้าง/พัฒนาถนน สะพาน ไฟฟ้าชุมชน					
ด้านสาธารณสงเคราะห์					
๒๗. ส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าและ โครงการออมทรัพย์					
๒๘. ส่งเสริมการนวดแผนโบราณ					
๒๙. ส่งเสริมการทำนาข้าวปลอดสารพิษ					

กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	ระดับการมีส่วนร่วม				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๓๐. ส่งเสริมการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ					
๓๑. ส่งเสริมการจัดตั้งชมรมสมุนไพรมือพื้นบ้าน					
๓๒. การให้ส่วนราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่วัดในการจัดกิจกรรมต่างๆ					
๓๓. ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย/ท้องถิ่น เช่น ดนตรีไทย ประเพณีการเล่นพื้นบ้าน					
๓๔. การปลูกฝังลักษณะนิสัยค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนและประชาชน					

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

(๑)ด้านการปกครอง

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

(๒)ด้านการศาสนศึกษา

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....
.....
.....

(๓)ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....
.....
.....

(๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....
.....
.....

(๕)ด้านสาธารณูปการ

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

(๖)ด้านสาธารณสงเคราะห์

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณพระภิกษุทุกท่านที่ได้กรุณาตอบแบบสอบถาม

พระครูโสภณสาโรภาส

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูโสภณสาโรภาส (อภิวัฒน์ จิตสาโร)
- เกิด : วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๐๗
- สถานที่เกิด : จังหวัดนครปฐม
- ประวัติการศึกษา : พ.ศ. ๒๕๒๑ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ โรงเรียนวัดสว่างอารมณ์
 : พ.ศ.๒๕๒๘ จบนักธรรมชั้นตรี สำนักเรียนวัดสว่างอารมณ์
 : พ.ศ.๒๕๒๙ จบนักธรรมชั้นโท สำนักเรียนวัดสว่างอารมณ์
 : พ.ศ.๒๕๓๐ จบนักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดสว่างอารมณ์
 : พ.ศ.๒๕๓๙ จบระดับมัธยมศึกษาตอนต้นศูนย์การศึกษา
 นอกโรงเรียนบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
 : พ.ศ.๒๕๔๐ จบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษา
 นอกโรงเรียนบางเลน จังหวัดนครปฐม
 : พ.ศ.๒๕๔๘ จบปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต (ศษ.บ)
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ประวัติการทำงาน : พ.ศ.๒๕๓๙ ได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์
 ,, ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งครูสอนนักธรรม
 ,, ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งครูสอนจริยธรรม
 : พ.ศ.๒๕๔๕ ได้รับพระราชทานแต่งตั้งสมณศักดิ์เป็นพระครู
 สัญญาบัตรชั้นโท
 : พ.ศ.๒๕๕๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครู
 สัญญาบัตรชั้นเอก
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๘ หมู่ ๖ วัดสว่างอารมณ์ ตำบลนราภิรมย์ อำเภอบางเลน
 จังหวัดนครปฐม